



**ΤΜΗΜΑ ΑΡΧΕΙΟΝΟΜΙΑΣ, ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ**

**DEPARTMENT OF ARCHIVAL, LIBRARY AND INFORMATION STUDIES
SCHOOL OF MANAGEMENT, ECONOMICS AND SOCIAL SCIENCES**

Πτυχιακή Εργασία

Τίτλος Εργασίας

**Θέατρο, από την αρχαία Ελλάδα ως την ελισαβετιανή
περίοδο, και η εξέλιξη του.**

Όνομα Επώνυμο (ΑΜ: XXX)

Κωνσταντίνος Γαβρόγλου (59912101)

Επιβλέπων/ούσα: Όνομα Επώνυμο

Αγγελική Αντωνίου.

Επιτροπή Εξέτασης

1. Ονοματεπώνυμο

2. Ονοματεπώνυμο

3. Ονοματεπώνυμο

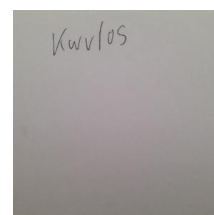
ΔΗΛΩΣΗ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ ΠΤΥΧΙΑΚΗΣ/ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Ο κάτωθι υπογεγραμμένος Κωνσταντίνος Γαβρόγλου, με αριθμό μητρώου 59912101 φοιτητής του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής της Σχολής Διοικητικών, Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών του Τμήματος Αρχαιονομίας, Βιβλιοθηκονομίας και Συστημάτων Πληροφόρησης, δηλώνω υπεύθυνα ότι:

«Είμαι συγγραφέας αυτής της πτυχιακής/διπλωματικής εργασίας και ότι κάθε βοήθεια την οποία είχα για την προετοιμασία της είναι πλήρως αναγνωρισμένη και αναφέρεται στην εργασία. Επίσης, οι όποιες πηγές από τις οποίες έκανα χρήση δεδομένων, ιδεών ή λέξεων, είτε ακριβώς είτε παραφρασμένες, αναφέρονται στο σύνολό τους, με πλήρη αναφορά στους συγγραφείς, τον εκδοτικό οίκο ή το περιοδικό, συμπεριλαμβανομένων και των πηγών που ενδεχομένως χρησιμοποιήθηκαν από το διαδίκτυο. Επίσης, βεβαιώνω ότι αυτή η εργασία έχει συγγραφεί από μένα αποκλειστικά και αποτελεί προϊόν πνευματικής ιδιοκτησίας τόσο δικής μου, όσο και του Ιδρύματος.

Παράβαση της ανωτέρω ακαδημαϊκής μου ευθύνης αποτελεί ουσιώδη λόγο για την ανάκληση του πτυχίου μου».

Ο Δηλών



Ευχαριστίες – Αφιερώσεις

Αρχικά θα ήθελα να εκφράσω τις θερμές μου ευχαριστίες στην επίκουρη καθηγήτρια κ. Αγγελική Αντωνίου οποία δέχθηκε να καθοδηγήσει στην υλοποίηση της συγκεκριμένης πτυχιακής εργασίας. Θα ήθελα να ευχαριστήσω πολύ τους καθηγητές για τις γνώσεις που μου χάρισαν σε όλη την διάρκεια της θητείας μου στην σχολή, τον γνωστό μου Νάσσο Σταύρο για την πολύτιμη βοήθεια του, κι εν τέλει τους γονείς μου για όλη την συμπαράσταση τους.

Ιούλιος 2022

Κωνσταντίνος Γαβρόγλου.

Περίληψη στα ελληνικά

Η παρούσα πτυχιακή εργασία διερευνά την τέχνη του θεάτρου, τους τρόπους με τους οποίους δημιουργήθηκε το θέατρο, πως εξελίχθηκε σε ολόκληρη την Ευρώπη. Τα είδη της δραματουργίας που άνθησαν, αλλά και την ζωή των μεγάλων δραματουργών, τα έργα που έγραψαν, αλλά και τον τρόπο που επηρέασαν την δραματουργία. Μελετά θεατρικούς χώρους στην Αρχαία Ελλάδα και την αρχιτεκτονική των, την αρχιτεκτονική της ελισαβετιανής εποχής και πως επηρεάστηκε από την αρχιτεκτονική της ιταλικής αναγέννησης, αλλά και το νεοελληνικό θέατρο. Αποτελείται από δεκαπέντε κεφάλαια, το πρώτο κεφάλαιο ασχολείται με το ξεκίνημα του θεάτρου, το δεύτερο με τα είδη θεάτρου οποία αναπτύχθηκαν στην Αρχαία Ελλάδα, το τρίτο κεφάλαιο ασχολείται με τους αρχαίους Έλληνες δραματουργούς. Το τέταρτο κεφάλαιο ασχολείται με τους περίφημους δραματικούς αγώνες, τους θεατρικούς χώρους και την αρχιτεκτονική στην Αρχαία Ελλάδα, το πέμπτο με την ελληνιστική εποχή, το ελληνορωμαϊκό θέατρο, αλλά και τις δραματουργίες οποίες αναπτύχθηκαν την λατινική εποχή. Το έκτο κεφάλαιο ασχολείται με το θρησκευτικό και το βυζαντινό θέατρο την εποχή του μεσαίωνα και της αναγέννησής. Το έβδομο κεφάλαιο με το θέατρο την εποχή της αναγέννησης, και τις δραματουργίες εκείνης της εποχής. Το όγδοο κεφάλαιο ασχολείται με το θέατρο την εποχή του Μπαρόκ. Το ένατο με το θέατρο του πολέμου, αλλά και σημαντικά κινήματα που δημιουργήθηκαν. Το δέκατο κεφάλαιο με το αγγλικό θέατρο και την ελισαβετιανή δραματουργία. Το ενδέκατο κεφάλαιο με τους ελισαβετιανούς δραματουργούς, και τα θέατρα της ελισαβετιανής εποχής. Το δωδέκατο κεφάλαιο με το θέατρο του 19ου, 20ου, 21ου αιώνα, αλλά και την εξέλιξη του από το ευρωπαϊκό μέχρι το νεοελληνικό θέατρο Το δέκατο τρίτο κεφάλαιο περιλαμβάνει το κουκλοθέατρο Το 14ο περιλαμβάνει τα συμπεράσματα και τις προτάσεις της έρευνας.

Λέξεις κλειδιά

Θέατρο στην αρχαία Ελλάδα, αρχαίο ρωμαϊκό θέατρο, λατινικές δραματουργίες. ιταλικό θέατρο, θέατρο της αναγέννησης, ελισαβετιανό θέατρο. Νεοελληνικό θέατρο

Περίληψη στα αγγλικά

The present thesis focuses on the history and the evolution of theatre in Europe. Starting from theatre practices in Ancient Greece and Rome, different aspects of theatre are presented from playwriting to theatre architecture. In 15 chapters the thesis presents the theatre in antiquity, in the Byzantine era and the Middle Ages, Renaissance and Baroque theatre, Elizabethan theatre and famous writers, as well as 20th and 21st century European and Greek theatre.

Keywords

Theatre in ancient Greece, theatre in ancient Rome, Latin dramaturgies, Italian theatre, theatre during renaissance. Elizabethan theatre, modern drama Greek theatre, Modern Greek theatre.

Πίνακας περιεχομένων

Πίνακας περιεχομένων

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΞΕΤΑΣΗΣ.....	2
ΔΗΛΩΣΗ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΠΤΥΧΙΑΚΗΣ/ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ.....	3
ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ – ΑΦΙΕΡΩΣΕΙΣ	4
ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΣΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ	5
ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΣΤΑ ΑΓΓΛΙΚΑ	6
ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ.....	7
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	9
1.1 ΠΛΑΙΣΙΟ, ΣΚΟΠΟΣ ΚΑΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΗΣ ΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	9
1.2 ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ.....	10
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ – ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ – ΣΧΕΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΕΣ 11	
ΕΙΔΗ ΘΕΑΤΡΟΥ ΠΟΥ ΑΝΑΠΤΥΧΘΗΚΑΝ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ	13
ΤΡΑΓΩΔΙΑ.....	16
ΚΩΜΩΔΙΑ	18
ΣΑΤΥΡΙΚΟ ΔΡΑΜΑ.....	19
ΑΡΧΑΙΟΙ ΈΛΛΗΝΕΣ ΔΡΑΜΑΤΟΥΡΓΟΙ.....	20
ΜΟΥΣΙΚΗ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ	24
ΔΡΑΜΑΤΙΚΟΙ ΑΓΩΝΕΣ	25
ΘΕΑΤΡΙΚΟΙ ΧΩΡΟΙ ΚΑΙ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ.....	26
ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΟ ΕΛΛΗΝΟΡΩΜΑΪΚΟ ΘΕΑΤΡΟ	35
ΙΤΑΛΙΚΗ ΚΑΙ ΛΑΤΙΝΙΚΗ ΔΡΑΜΑΤΟΥΡΓΙΑ.....	41
ΒΥΖΑΝΤΙΝΟ ΚΑΙ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ	43
ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΤΗΣ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗΣ. ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗ.....	48
ΟΙ ΔΡΑΜΑΤΟΥΡΓΟΙ ΠΟΥ ΑΝΑΠΤΥΧΘΗΚΑΝ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΤΗΣ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗΣ.....	53
ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΤΟΥ ΜΠΑΡΟΚ.....	57

ΘΕΑΤΡΙΚΟΙ ΧΩΡΟΙ ΜΠΑΡΟΚ	59
ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ ΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΚΑΙ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΑ ΡΕΥΜΑΤΑ	60
ΑΓΓΛΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ ΚΑΙ ΕΛΙΣΑΒΕΤΙΑΝΗ ΕΠΟΧΗ	64
ΑΠΟ ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΣΤΟ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ.....	70
ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΚΑΙ ΔΡΑΜΑΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΘΕΑΤΡΟΥ	72
ΚΟΥΚΛΟΘΕΑΤΡΟ	74
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	76
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ	81
ΠΡΟΣΘΕΤΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	100
ΕΙΚΟΝΕΣ.....	102

Κεφάλαιο 1. Εισαγωγή

Για την πραγματοποίηση της παρούσας πτυχιακής εργασίας πραγματοποιήθηκε βιβλιογραφική έρευνα με σκοπό την εξέλιξη του θεάτρου από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα. Δημιουργήθηκαν διάφορα ερευνητικά ερωτήματα, όπως: ποιες είναι οι τέχνες οποίες βοήθησαν στην εξέλιξη του, ποιοι είναι οι καλλιτέχνες οποίοι το υπηρέτησαν πιστά, και ποιες δραματουργίες αναπτύχθηκαν. Το θέατρο εξελίχθηκε κυρίως χάρη στην τέχνη της μουσικής, της σκηνογραφίας, και της αρχιτεκτονικής με ερεθίσματα από την ιστορία και από θρύλους της ανθρωπότητας. Έγινε μια πολύ γοητευτική τέχνη για την κοινωνία μας καθώς προσέφερε σημαντικό είδος διασκέδασης κυρίως σε ανθρώπους υψηλών κοινωνικών τάξεων. Η εργασία περιέχει 15 κεφάλαια και αναλύει την εξέλιξη του θεάτρου από την αρχαία Ελλάδα μέχρι σήμερα αλλά και τον ρόλο του στην κοινωνία. Η έρευνα μου μιλάει για το θέατρο στην εποχή της αρχαίας Ελλάδας, το θέατρο της ρωμαϊκής εποχής, το βυζαντινό θέατρο, το θέατρο την εποχή της αναγέννησης, το θέατρο την εποχή των πολέμων, το μεσαιωνικό θέατρο, το ελισαβετιανό θέατρο, αλλά και το νεοελληνικό θέατρο. Το θέατρο είναι μια παραστατική τέχνη οποία ξεκίνησε από την αρχαία Ελλάδα και έλαβε μεγάλη εξέλιξη στα επόμενα χρόνια διότι λατρεύτηκε από πολλές και διαφορετικές ευρωπαϊκές χώρες. Ένα πολύ σημαντικό μέρος της ιστορίας του θεάτρου αποτελούν οι θρησκευτικές τελετές στην Αρχαία Ελλάδα, στην Αρχαία Ρώμη, αλλά και τα κινήματα οποία αναπτύχθηκαν, όπως, ο συμβολισμός, ο ρεαλισμός, ο ρομαντισμός, ο κλασικισμός, το θέατρο του παραλόγου. κ.α.

1.1 Πλαίσιο, σκοπός και στόχοι της πτυχιακής εργασίας

Το θέμα της πτυχιακής εργασίας είναι το θέατρο και η εξέλιξη του από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα. Το θέατρο ξεκίνησε από την εποχή της αρχαίας Ελλάδας και πρόκειται για την τέχνη οποία συνδυάζει πολλές τέχνες μαζί, όπως την μουσική, την αρχιτεκτονική και την σκηνογραφία. Πτυχιακής εργασίας με σκοπό την εξοικείωση με εκείνη την παραστατική τέχνη, τις τέχνες που βοήθησαν στην εξέλιξη του, αλλά και τους καλλιτέχνες οποίοι το υπηρέτησαν πιστά. Παράλληλα με το θέατρο θα δούμε πως αναπτύχθηκε η τέχνη της αρχιτεκτονικής, της μουσικής, της

σκηνογραφίας, επίσης θα γνωρίσουμε τον σημαντικό ρόλο του θεάτρου στην κοινωνία μας, αλλά και στον χώρο της εκπαίδευσης.

1.2 Μεθοδολογία

Για την πραγματοποίηση της συγκεκριμένης πτυχιακής εργασίας χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος της βιβλιογραφικής έρευνας και σκοπός της είναι η εξοικείωση των ανθρώπων με την τέχνη του θεάτρου, την κατανόηση της αξίας της, αλλά και η επαφή με μεγάλους καλλιτέχνες οι οποίοι το υπηρέτησαν πιστά. Ο λόγος που επιλέχθηκε η συγκεκριμένη μέθοδος είναι ο μεγάλος αριθμός βιβλίων οποία περιέχουν την ιστορία αυτής της τέχνης. Αρχικά πραγματοποιήθηκε έρευνα σε έντυπη βιβλιογραφία, ελληνική και ξένη, εν συνεχεία σε ηλεκτρονικά τεκμήρια, σε ηλεκτρονικά άρθρα, κι εν τέλει πραγματοποιήθηκε συνδυασμός όλου του προαναφερόμενου υλικού. Επίσης πολλά ηλεκτρονικά αποθετήρια, όπως το dspace, kallipos, το ηλεκτρονικόκατατεθητήριο του Τ.Ε.Ι (τεχνολογικό εκπαιδευτικό ίδρυμα) δυτικής Ελλάδας, το springer, το academia, αλλά και το ηλεκτρονικό περιοδικό εκ του πανεπιστημίου του Σικάγου, οποίο ανήκει στο πανεπιστήμιο *Warkburg* οποίο βρίσκεται στο Λονδίνο.

Κεφάλαιο 2. Θεωρητικό μέρος – Βιβλιογραφική έρευνα – Σχετικές προσπάθειες

Ξεκίνημα: Σίγουρα όλοι μας έχουμε δει θεατρικές παραστάσεις, έχουμε ταξιδέψει μέσα απ' αυτές όμως λίγες φορές έχουμε σκεφτεί πως χτίζεται μια θεατρική παράσταση. Ημεγάλη αρχή του θεάτρου έγινε στην αρχαία Ελλάδα με τον διθύραμβο κατά την γνώμη του Αριστοτέλη. Ο διθύραμβος είναι ύμνος που τελείται προς τιμήν του θεού Διονύσου και με την πολύτιμη βοήθεια του ποιητή Αρίων ο διθύραμβος μετατράπηκε σε έντεχνο λαϊκό τραγούδι. Η λέξη θέατρο παράγεται από την λέξη θεώμαι που σημαίνει παρατηρώ. Μια άλλη θεωρία θέλει την καταγωγή της λέξης από το λατινικό *Theatrum*. Το θέατρο είναι απαραίτητο για τις κοινωνίες καθώς μέσα από την παρατηρητικότητα συνιστά αλλαγές σε κοινωνικές νοοτροπίες, κι αυτό γιατί οι θεατές ερεθίζονται μέσα από μια ερμηνεία και από την πλοκή ενός έργου. Χαρακτηριστικά του αρχαίου ελληνικού θεάτρου είναι η ερμηνεία των ρόλων μόνο από άνδρες, κι αυτό γινόταν για διάφορους λόγους, κυρίως όμως επειδή το κοινό είχε μεγαλύτερη εξοικείωση με ανδρικές φωνές, η απαγόρευση δημόσιας έκθεσης των γυναικών. Ένα ακόμη χαρακτηριστικό του αρχαίου ελληνικού θεάτρου ήταν η πολλαπλή σημασία της λέξης

<<ηθοποιός>>, υποκριτής, λέξη οποία περιείχε προβληματική σημασία, αλλά και ερμηνευτής καθώς απαντούσε σε ερωτήματα του χορού και με αυτόν τον τρόπο δημιουργούσε ερεθίσματα για τα χορικά άσματα (Σαρηγιαννίδη, 2021, Sear, 2006).

Όμως υπάρχουν και πολλά ακόμη στοιχεία που συμβάλλουν στο χτίσιμο μιας θεατρικής παράστασης, έχει σαν βασικό πυρήνα το θεατρικό έργο, στην συνέχεια ο ηθοποιός οποίος με εργαλεία την φαντασία του, το σώμα του, αλλά και γενικότερα την προσωπικότητα του, αποδίδει διάφορες καταστάσεις. Τρίτο στην σειρά στοιχείο έρχεται ο θεατρικός χώρος, καθώς μια θεατρική παράσταση τελείται πάντα στα πλαίσια ενός χώρου, είτε κλειστού, είτε ανοιχτού. Τελευταίο και αναπόσπαστο κομμάτι μιας θεατρικής παράστασης είναι η σκηνοθεσία (Σαρηγιαννίδη, 2021).

Άλλες τέχνες που εμπλέκονται στην δημιουργία μιας θεατρικής παράστασης είναι η μουσική η σκηνογραφία, και η ενδυματολογία. Η σκηνογραφία έχει σαν στόχο να ενισχύσει την σκηνική δράση μέσα από την δημιουργία ενός φανταστικού

κόσμου. Ο χορός έχει σαν στόχο τον συντονισμό των κινήσεων με βάση το θεατρικό κείμενο, αλλά και την απόσταση που δημιουργείται στον κόσμο ανάμεσα στην τέχνη του θεάτρου και την καθημερινότητα της ζωής. Η ενδυματολογία έχει σαν στόχο την εξωτερική εμφάνιση του ηθοποιού, ώστε η αλλαγή του να είναι πάντα ευδιάκριτη απ' τον κόσμο. Επίσης πολύ σημαντική για το θέατρο είναι και η τέχνη της μουσικής, καθώς είναι η τέχνη που δημιουργεί τα συναισθήματα (Σαρηγιαννίδη, 2021).

Εικάζεται πως το θέατρο είναι δημιουργία μακρόχρονης εξέλιξης. Οι δραματικές παραστάσεις στην αρχαία Ελλάδα τελούνταν προς τιμήν του θεού Διονύσου. Επίσης συνειδητοποιούμε πως ο όρος τραγωδία περιλαμβάνεται στους <<Αχαρνεΐς>> του Αριστοφάνη, και ο όρος δράμα περιλαμβάνεται στα έργα του Αισχύλου <<Αγαμέμνων>>, αμφότεροι σημαντικοί εκπρόσωποι του αρχαίου δράματος. Σημαντικά είδη ενδυμασίας που είχαμε στο αρχαίο ελληνικό θέατρο ήταν οι Μάσκες οποία χρησιμοποιούνταν κυρίως σε κωμωδίες, ο Χλαμός οποίο είναι ο κοντός μανδύας, και ιμάτιον που είναι ο μακρύς μανδύας, ενώ είχαμε και τον Χιτώνα (Brockett & Hildy, 2013, Γκαρτζίου –Τάπη, 2016).

Είδηθέατρου που αναπτύχθηκαν στην Αρχαία Ελλάδα.

Εικάζεται πως το θέατρο ξεκίνησε από τις θρησκευτικές τελετουργίες και την λατρεία προς τιμήν του θεού Διονύσου. Είχαμε τέσσερα είδη θρησκευτικών εορτών, τα μεγάλα εν άστει Διονύσια, τα Λήναια, τα Ανθεστήρια, και τα αγροτικά εν άστει Διονύσια. Τα πρώτα θέατρα που εντοπίζονται στην Αρχαία Ελλάδα είναι το αρχαίο θέατρο Ικάρου, αρχαίο θέατρο Θορικού, των Ισθμίων, αλλά και το αρχαίο θέατρο των Τραχώνων. Όμως το σημαντικότερο αρχαίο ελληνικό θέατρο είναι το αρχαίο θέατρο του Διονύσου (εικόνα 1), οποίο φιλοξενούσε αρχαίες τραγωδίες των *Αισχύλου*, *Σοφοκλή*, και *Ευριπίδη*, αλλά τα μεγάλα εν Διονύσια. Η ορχήστρα του λαμβάνει διάμετρο 24 μέτρα, επίσης φιλοξενούσε μονομαχίες. Άλλο πολύ σημαντικό θέατρο της αρχαίας Ελλάδας ήταν η Επίδαυρος. Το αρχαίο θέατρο της Επιδαύρου (εικόνα 2) περιλαμβάνει δύο φάσεις κατασκευής, η πρώτη ήταν τον 4ο αιώνα π.χ. Ενώ το 1936 στο αρχαίο θέατρο της Επιδαύρου φιλοξενείται αναπαράσταση αρχαίας τραγωδίας, ο λόγος για την Ηλέκτρα του Σοφοκλή. Στην εικόνα 1 διακρίνουμε το αρχαίο ελληνικό θέατρο της του Διονύσου. Στην δεύτερη εικόνα διακρίνουμε το αρχαίο θέατρο της Επιδαύρου, είναι γνωστό για την καλή ακουστική του. Επίσης περιλαμβάνει την ημικυκλική σκηνή. Το αρχαίο θέατρο του *Ηρώδου του Αττικού* διακρίνουμε στην εικόνα 3 με την ρωμαϊκή σκηνογραφία *scaenae frons*. Το αρχαίο ελληνικό θέατρο της Επιδαύρου παρουσιάζει διάφορες αναθηματικές επιγραφές σε διάφορα σημαντικά πρόσωπα, όπως τον θεό Διόνυσο, ενώ συνήθιζε να περιλαμβάνει το *εκκύκλημα*, μια ειδική πλατφόρμα πάνω στην ορχήστρα του θεάτρου. Άλλο σημαντικό χαρακτηριστικό ήταν ο *γερανός*. Ο *γερανός* που είχε σαν στόχο την εμφάνιση του θεού πάνω στην ορχήστρα, ενώ στο θέατρο της ελληνιστικής εποχής είχαμε το *βροντείον*, με σκοπό την καλύτερη αναπαράσταση του ήχου. Υπάρχουν πολλά αρχαία ελληνικά θέατρα εκτός από το αρχαίο θέατρο της Επιδαύρου, οποία περιλαμβάνουν επιγραφές, όπως το αρχαίο θέατρο Ευωνύμου στους Τράχωνες, το θέατρο Μεγαλοπόλεως, το θέατρο Τεγέας, το θέατρο Χαιρώνειας, το θέατρο Βέροιας, το θέατρο ο οποίος βρίσκεται στον Προβατά Σερρών, το θέατρο Ιουλίδος στην Κέα.

Το αρχαίο θέατρο στην Δήλο, το θέατρο Πριήνης, το θέατρο Αφροδισιάδος, τοθέατρο Μήλου, το θέατρο Λυκηστίδος, το θέατρο Μήλου, το θέατρο Νάξου, το θέατρο Μυτιλήνης, το θέατρο Θάσου. Το αρχαίο θέατρο Στόβων, το αρχαίο θέατρο Λυχνίδος,το αρχαίο θέατρο Μαρώνειας, το αρχαίο θέατρο Μεσσήνης, το αρχαίο αρχαίο θέατρο Φιλιππούπολης, το αρχαίο θέατρο Ιλίου, το αρχαίο θέατρο Σμύρνης, το αρχαίο θέατρο Μιλήτου, το αρχαίο θέατρο Εφέσου, το αρχαίο θέατρο Μαγνησίας, το αρχαίο θέατρο Ιασού, το αρχαίο θέατρο Αρικάνδων, το αρχαίο θέατρο Τερμησσού,το αρχαίο θέατρο Αντιοχείας, το αρχαίο θέατρο Κυβίριων, το αρχαίο θέατρο Φρυγίας,το αρχαίο θέατρο Συρρακουσών, το αρχαίο θέατρο Ονιαδών, το αρχαίο θέατροΒουθρωτού, τα θέατρα Ζέας Πειραιάς και το αρχαίο θέατρο Σπάρτης αμφότερα βρίσκονται στην Πελοπόννησο, αλλά και τα αρχαία θέατρα *Μπόσρα* οποίο βρίσκεται στην Συρία, το θέατρο της Ιερουσαλήμ, το θέατρο Γεράσων οποίο βρίσκεται στην Ιορδανία, το αρχαίο θέατρο Νεαπόλεως οποίο βρίσκεται στην Παλαιστίνη, Μεση ανατολή. (Περλιάνη, 2017, Σαρηγιαννιδη, 2014, Πετρουνάκος, 2009, Γκούμα, 2014, Γκάρτζιου-Τάττη, 2016, Τζοβλά &Χαρατσάρη, 2012, Chourmouziadou &Kang, 2008, Αβούρη, 2008, Rindel, 2013. Sear, 2006).



Εικόνα 1, αρχαίο θέατρο Διονύσου



Εικόνα 2, Αρχαίο θέατρο της επιδαύρου. Είναι γνωστό χάρη στην καλή ακουστική του. Παρατηρείται η ημικυκλική σκηνή.



Εικόνα 3. Αρχαίο ηρώδου του Αττικού. Παρατηρείται η σκηνοραφία Scaenae frons.

Τραγωδία.

Η καταγωγή της τραγωδίας είναι ένα θέμα οποίο έχει απασχολήσει πολύ τους θεωρητικούς θεάτρου, και ακόμη δεν έχει δοθεί οριστική απάντηση. Η τραγωδία δεν είναι απλά μια τέχνη, αλλά ένας θεσμός της κοινωνίας, ένα θέαμα για τους πολίτες, και έτσι προέκυψε το ενδιαφέρον για εξερεύνηση της ιστορίας αυτού του είδους. Ας μην ξεχνάμε και την αριστοτελική ερμηνεία, η τραγωδία είναι μίμηση ανθρωπίνων πράξεων. Μια άλλη θεωρία λέει πως το συγκεκριμένο δραματουργικό είδος πήρε το όνομα του, τραγωδία, από το έπαθλο των μεγάλων εν άσσει Διονυσίων όπου και εικάζεται πως ήταν τράγος. Δημιουργός του συγκεκριμένου δραματουργικού είδους θεωρείται ο Θέσπης, ποιητής με καταγωγή από την Ικαρία. Επίσης ο Θέσπης δημιούργησε το περίφημο άρμα του Θεσπίδος, όχημα όπου έμπαιναν μέσα οι ηθοποιοί και πραγματοποιούσαν περιοδείες. Κατά τον Αριστοτέλη η τραγωδία χωρίζεται σε κατά ποιόν και κατά ποσόν μέρη. Τα κατά ποσόν μέρη περιλαμβάνουν την έξοδο, τον κομμό, το επεισόδιο, το στάσιμο, ο πρόλογος και η πάροδος, ενώ τα κατά ποιόν μέρη περιλαμβάνουν είναι το ήθος, το μέλος, η λέξις, η όψις, και ο μύθος, του έργου. Η έξοδος είναι το τελευταίο χορικό ενός έργου, η πάροδος είναι το πρώτο χορικό ενός έργου. Στάσιμο είναι το τραγούδι που ερμηνεύει ο χορός. Ο πρόλογος είναι το πρώτο τμήμα ενός έργου, το επεισόδιο είναι το κομμάτι οποίο εκτελείται μεταξύ δύο χορικών. Ο μύθος αφορά την ιστορία που ακούει ο θεατής. Η διάνοια είναι οι ιδέες που περιλαμβάνει ένα έργο. Η όψις αφορά την εμφάνιση του υποκριτή στην ορχήστρα. Η λέξις είναι η ποιητική έκφραση ενός έργου, και το μέλος αποτελεί την μουσική επένδυση του έργου. Οι αρχαίες ελληνικές τραγωδίες στηρίχθηκαν σε θρησκευτικές παραδόσεις, και σε μεγάλο βαθμό στον Όμηρο. Η αρχαία τραγωδία είχε στόχο να αποδείξει πως η μοίρα μας, η τύχη των ανθρώπων βρίσκεται ξεκάθαρα στα χέρια των θεών (*Μιμνίδου 2018, Γκάρτζιου-Γάττη, 2016, Found & Hartnoll, 2000, Γώγος & Πετράκου, 2012, Κακουδάκη & Απέργη, 2011*).

Κατά την γνώμη του Αριστοτέλη πρόκειται για μετεξέλιξη του διθυράμβου. Τρεις πολύ σημαντικοί εκπρόσωποι της ήταν ο Αισχύλος οποίος δημιούργησε διάφορες αρχαίες τραγωδίες, όπως το Πέρσαι κ.α. Ο Σοφοκλής οποίος δημιούργησε τις αρχαίες τραγωδίες, Οιδίπους Επί Κολωνό κ.α., αλλά και ο Ευριπίδης. Ό,τι ξέρουμε για το συγκεκριμένο δραματουργικό είδος είναι από μαρτυρίες των

λεγόμενων ελάσσονων ποιητών οποίοι ήταν 200 (*Found & Hartnoll, 2000. Γώγος & Πετράκου, 2012*).

Σημαντικό στοιχείο που εντοπίζουμε σε έργα της αρχαίας τραγωδίας είναι το συναίσθημα του έρωτα, η ερωτική ζήλεια, η ύβρις, αλλά και η δικαιοσύνη, αρκεί να διαβάσουμε την <<Αντιγόνη>> αλλά και <<τραχίνιες>> του Σοφοκλή, και <<Μήδεια>>, <<Ιππόλυτος>>, <<Τρωάδες>> και <<Ανδρομάχη>> του Ευριπίδη, <<Πέρσες>> του Αισχύλου. Στην <<Αντιγόνη>> ο Σοφοκλής δημιουργεί μια πολύ έντονη σύγκρουση ανάμεσα στις πολιτικές αρχές, και στις αρχές του πολίτη με φόντο τη δημοκρατία. Μέσα από τους Πέρσες ο Αισχύλος μέσα από συναισθήματα αγωνίας, πίστης και θριάμβου αναβιώνει στα μάτια του κόσμου ένα ιστορικό γεγονός, την ναυμαχία της Σαλαμίνας. Στις Τραχίνιες, έργο που έχει σαν ενότητα τόπου την Τροιζήνα. Ο Σοφοκλής μας διηγείται την ιστορία της Δηιάνειρας οποία τυφλωμένη από την έρωτα της προς τον άνδρα της τον Ηρακλή και θέλοντας να τον απομακρύνει της ερωμένης του Ιόλης, έτσι πέφτει σε ένα μεγάλο λάθος, να στείλει έναν μανδύα με ερωτικό φίλτρο στον άνδρα της, και η κατάληξη ήταν για την ίδια τραγική. Μια ακόμη αρχαία τραγωδία με έντονη αναφορά στον έρωτα είναι ο Ιππόλυτος του Ευριπίδη, όπου ο Ιππόλυτος δεν μπορεί να ελέγξει τον έρωτα του για την Φαίδρα. Επίσης ένα ακόμη πολύ σημαντικό στοιχείο της αρχαίας τραγωδίας είναι η σιωπή, αρκεί να διαβάσουμε τα έργα <<Οιδίπους Τύρρανος>> του Σοφοκλή όπου η Ιοκάστη ποτέ δεν έκανε αναφορές στον παρελθόν του βασιλιά Οιδίποδα. Αλλά και στην σιωπή του Προμηθέα απ' το αισχυλικό έργο Προμηθέας Δεσμώτης (*Χατζηζήση, 2020, Μητσιάδου, 2018, Found & Hartnoll, 2000, Μποζίζιο, 2006, ρείση 2018*).

Κωμωδία.

Η κωμωδία σύμφωνα με την γνώμη του Αριστοτέλη ξεκίνησε από τα φαλλικά, ένα έθιμο που συνήθιζε να περιλαμβάνει παρελάσεις με φαλλό. Αναγνωρίστηκε στην Αθήνα το 486 στα μεγάλα εν άσσει Διονύσια, και προήλθε από αυτοσχεδιασμό ανάμεσα στον χορό και στον κορυφαίο. Καντηριάζει πρόσωπα και καταστάσεις. Χωρίζεται σε τρία είδη, παλαιά, μέση, και νέα κωμωδία, ενώ τα πρώτα δύο περιλαμβάνουν έντονα το πολιτικό στοιχείο. Η αρχαία κωμωδία καλύπτει πολύ μεγάλη χρονική περίοδο. Περιλαμβάνει πολύ έντονα στοιχεία πολιτικής σάτιρας, οποία έχει σαν στόχο πρόσωπα της αθηναϊκής πολιτείας, οποία ανέδειξαν τον νεοπλουτισμό. Περιλαμβάνει χλευασμό ενάντια πολιτικών ανδρών του 5ου αιώνα. Η μέση κωμωδία δεν μας αφήνει να οδηγηθούμε σε ασφαλή συμπεράσματα κι αυτό διότι δεν έχει διασωθεί κανένα ολόκληρο έργο. Ποιητές που υπηρέτησαν την μέση κωμωδία ήταν ο Διογένης Λαέρτιος, ο Αθήναιος, ο Στοβαίος, κι ο Πολυδεύκης. Η νέα κωμωδία περιλαμβάνει έργα οποία έχουν διασωθεί με την μορφή παπύρου, όμως ατυχώς δεν μπόρεσαν να επιβιώσουν στην μετέπειτα εποχή. Η μέση κωμωδία αμφισβητείται για την εγκυρότητα της ύπαρξής της και χρησιμεύει απλά ως μια συμβατική αναφορά. Πολύ λανθασμένα πιστεύεται πως η μέση κωμωδία δεν περιλαμβάνει το πολιτικό στοιχείο, αλλά ειπώνονται με διαφορετικούς τρόπους. Η νέα κωμωδία χρονολογείται το 324 π.χ. Η κωμωδία της νέας κωμωδίας είναι πιο περιορισμένη σε σχέση με τις άλλες δύο. Οι θεοί έχουν πολύ μικρή εμφάνιση, οι χαρακτήρες της είναι φανταστικοί, ενώ οι συγγραφείς χρησιμοποιούν αρκετά στερεοτυπικές φιγούρες. Βασικός της στόχος είναι η αποκατάσταση της τάξης, απ' την διατάραξη οποία προκλήθηκε με τους Μακεδόνες στην πολιτική. Είναι ευρύτερα γνωστή ως κωμωδία ηθών. Η κωμωδία ξεκίνησε το 486 π.χ. απ' τα μεγάλα εν άσσει Διονύσια. Οι πρώτοι κωμοδιογράφοι ήταν ο Χιωνίδης, ο Μάγνης, μετά ήρθαν ο Κράτης και Κράτητας, κι εν τέλει ήρθαν ο Αριστοφάνης, ο Φρύνιχος, ο Εύπολις (Σαρηγιαννίδη, 2021, Μπόμπολα, 2021, Παναγιολόπουλος, 2021).

Σατυρικό δράμα.

Το *σατυρικό δράμα* ονομάστηκε έτσι καθώς ο χορός αποτελείται από *σάτυρους*. Και πάντα είχαν έναν Σειλινό. Συντρόφευαν τον θεό Διόνυσο. Σατυρικά δράματα έγραφαν οι δραματουργοί. Χαρακτηριστικά σατυρικού δράματος είναι το γέλιο. Είχαν την μορφή αρχαίας τραγωδίας, ενώ ήταν πολύ ζωηρά κι εύθυμα. Έργα που αποτελούν σατυρικό δράμα ο <<Ιναχος>> του Σοφοκλή, ο <<Κύκλωψ>> του Ευριπίδη. Στόχος ήταν η συναισθηματική ανακούφιση του κοινού Κατά την γνώμη του Sutton η Μήδεια του Ευριπίδη πρόκειται για απόσπασμα σατυρικού δράματος (Σαρηγιαννίδη 2021,Μπιλιάνη 2019, Παπαδάκου 2015, Found &Hartnoll 2000).

Αρχαίοι Έλληνες δραματουργοί.

Αισχύλος: Αισχύλος είναι γεννημένος στην Ελευσίνα και πρόκειται για έναν απ' τους σημαντικότερους εκπροσώπους της αρχαίας ελληνικής δραματουργίας. Δικαίως χαρακτηρίζεται ως ο πατέρας της ευρωπαϊκής δραματουργίας. Είχε πάρει μέρος σε περσικούς πολέμους. Πιθανολογείται πως έγραψε 90 έργα, όμως ξέρουμε του τίτλου των 79, και διασώζονται τα 7. <<Πέρσαι>>, <<επτά επί Θήβας>>, <<προμηθέας δεσμώτης>>, Αγαμέμνων, χοηφόροι, Ευμενίδες, τριλογία γνωστή ως Ορέστεια. Χάρισε στο αρχαίο θέατρο σημαντικά στοιχεία, όπως τον αγών. Ο αγών είναι ο δεύτερος υποκριτικής. Έτσι μείωσε σε αριθμό μελών τον χορό. Οι <<Επτά επί Θήβας>> παρουσιάστηκαν για πρώτη φορά στην Αθήνα το 467 π.χ. Το 499 π.χ παίρνει για πρώτη φορά μέρος στους δραματικούς αγώνες και βγαίνει τρίτος. Το 490 π.χ παίρνει μέρος στην μάχη του Μαραθώνα. Το 484 νικάει στους δραματικούς αγώνες, όμως δεν ξέρουμε μεπιο έργο. Το 480 π.χ παίρνει μέρος στην Ναυμαχία της Σαλαμίνας. Το 472 π.χ καθιερώνεται η παρουσία του στους δραματικούς αγώνες με το έργο

<<Πέρσαι>>. Την διετία 470 – 471 πηγαίνει στις Συρακούσες, όπου και γνωρίζει τον Τύρρανο Ιέρωνα. Το 463 είναι για πρώτη φορά αντιμέτωπος με τον Σοφοκλή, παρουσιάζει τις κέτιδες και παίρνει την νίκη. Το 458 παίρνει την τελευταία του νίκη με την Ορέστεια. Έφυγε από την ζωή το 456 στην γέλα της Σικελίας. Εκτός από δραματουργός, ήταν χοροδιδάσκαλος, αλλά και τεχνουργός σκηνικών εφέ (*Τσίλλερ, 2011, Found & Hartnoll 2000, Μποζίτζιο 2006, Κολοβός, 2011*).

Σοφοκλής: Ο Σοφοκλής είναι γεννημένος στον Κολωνό το 496 π.χ. Το 468 παίρνει για πρώτη φορά μέρος στους δραματικούς αγώνες και νικά απέναντι στον Αισχύλο. Την δεκαετία 450 – 440 π.χ δημιουργεί την τραγωδία Αίας. Από το 450 μέχρι το 438 δημιουργεί και παρουσιάζει το έργο <<Τραχίνιες>>. Την διετία 443 –

442 αναλαμβάνει κρατική ευθύνη, είναι πρόεδρος στην διοίκηση της συμμαχίας μεταξύ της Αττικής και της Δήλου, την λεγόμενη ελληνοταμιών. Το 442 παίρνει μέρος στα μεγάλα ενάσσει Διονύσια με την <<Αντιγόνη>> και νικάει. Την διετία 441 – 440 είναι στρατηγός στην διάρκεια του ελληνοσαμιακού πολέμου. Την ίδια χρονιά δημιουργεί το έργο

<<Οιδίποδας Τύρρανος>>. Το 413 παρουσιάζεται το έργο του Ηλέκτρα, το 409 παίρνει άλλη μια νίκη με τον Φιλοκτήτη. Το 406 έφυγε από την ζωή στην Αθήνα. Από μικρό παιδί διακρίθηκε για την φωνή, αλλά και το παράστημα

του. Προς τιμή της νίκης των Ελλήνων στην Ναυμαχία της Σαλαμίνας έλαβε μέρος σε χορό. Πιθανολογείται πως έγραψε πάνω από 100 έργα όμως σώζονται 7.

<<Οιδίπους Τύρρανος>>, <<Οιδίπους Επί Κολωνό>>, <<Ηλέκτρα>>, <<Τραχίνιαι>>, <<Φιλοκτήτης>>, <<Αίας>>, <<Αντιγόνη>>. Τα έργα του διακρίνονται από μια γαλήνια ισορροπία. Ο Σοφοκλής χάρισε στο θέατρο σημαντικά στοιχεία, όπως τον τρίτο παίχτη. Σύμφωνα με την γνώμη του Αριστοτέλη, η σοφοκλεία δραματολογία είναι ένα ώριμο είδος τραγωδίας (*Found & Hartnoll, 2000, Μποζιζιο, 2006, Κολοβός, 2011*).

Ευριπίδης: Ο Ευριπίδης είναι γεννημένος το 485, πιθανολογείται στην Σαλαμίνα. Είχε αφιερωθεί εξ' ολοκλήρου στην συγγραφή έργων. Πιθανολογείται πως είχε γράψει 92 έργα, όμως τα 16 εξ' αυτών τραγωδίες σώζονται. <<Κύκλωψ>>, <<Μήδεια>>, <<Ιφιγένεια Εν Ταύροις>>, Ιφιγένεια Εν Αυλίδι, Βάκχαι, Ιππόλυτος, Ηρακλείδαι, Ικέτιδες, Τρωάδες, Φοίνισσαι, Ελένη. <<Εκάβη>>, <<Ηρακλής Μαινόμενος>>, <<Ίων>>. Το 455 λαμβάνει για πρώτη φορά μέρος στους δραματουργικούς αγώνες με το έργο <<Πελιάδες>>, μέρος τετραλογίας οποίο έχει χαθεί. Το 438 δημιουργεί το έργο <<Άλκηστης>> οποίο και παρουσιάζεται την ίδια χρονιά. Το 431 π.χ λαμβάνει την Τρίτη θέση στους δραματικούς αγώνες με το έργο <<Μήδεια>>. Την διετία 430 – 429 έχουμε παράσταση του έργου <<Ηρακλείδες>>. Την περίοδο 429 – 425 δημιουργεί την <<Ανδρομάχη>>, ενώ το 425 έχουμε στην Αθήνα παράσταση του έργου <<Εκάβη>>. Το 428 γράφει τον <<Ιππόλυτο στεφανηφόρο>> ως νέα εκδοχή του <<Ιππόλυτος ο καλυπτόμενος>>. Την περίοδο 424 – 420 έχουμε παράσταση του έργου Ικέτιδες. Την περίοδο 418 – 414 δημιουργεί το έργο Ηλέκτρα. Το 415 λαμβάνει την δεύτερη θέση με μια τριλογία οποία περιλαμβάνει τα έργα <<Αλέξανδρος>>, <<Τρωάδες>>, <<Παλαμήδης>>. Όμως διασώζεται μόνο το δεύτερο. Το 412 έχουμε παράσταση των έργων <<Ιφιγένεια εν Ταύροις>> κι <<Ελένη>>. Το 408 δημιουργεί το έργο <<Ορέστης>>, ταξίδεψε στην Μακεδονία, έζησε στην βασιλική αυλή του Αρχέλαου και το τελευταίο μέρος της ζωής του, μια το 406 φεύγει από την ζωή στην Πέλλα Μακεδονίας. Ο Ευριπίδης δημιούργησε ένα καινούριο χαρακτηριστικό οποίο δεν υπήρχε μέχρι εκείνη την στιγμή, τον Πρόλογο στην αρχή ενός έργου. (*Found & Hartnoll, 2000, Μποζιζιο, 2006, Κολοβός, 2011, Δρούγου, 2008*).

Αριστοφάνης: Ο Αριστοφάνης, ήταν ο δραματογράφος που μίλησε στους θεατές σαν συμπολίτης των με τόλμη. Ο κυριότερος εκπρόσωπος της αρχαίας

κωμωδίας. Έχουν διασωθεί 11 αρχαίες ελληνικές κωμωδίες όπου έγραψε, όπως <<Βάτραχοι>>, <<Ιππείς>>, <<Ειρήνη>>, <<Αχαρνείς>>, <<Ορνιθες>>, <<Εκκλησιάζουσσαι>>, <<Θεσμοφοριάζουσσαι>>, <<Πλούτος>>, Λυσιστράτη, Νεφέλαι, Σφήκες. Τα έργα του <<Ορνιθες>>, και <<Λυσιστράτη>>, ενώ οι <<Βάτραχοι>> πραγματοποιούν μια μετάβαση σε ένα διαφορετικότερο είδος κωμωδίας. Είναι γεννημένος στον δήμο Κυδαθηναίων το 445 π.χ. Το 427 δημιουργεί την πρώτη του κωμωδία με τίτλο <<Δαιταλείς>>. Το 425 π.χ. παίρνει την πρώτη του νίκη στα Λήναια με τους <<Αχαρνείς>>. Το 424 π.χ κερδίζει το πρώτο του βραβείο με το έργο <<Ιππείς>>. Το 423 κερδίζει το δεύτερο βραβείο με τις <<Νεφέλες>>. Το 421 π.χ κερδίζει για δεύτερη φορά το δεύτερο βραβείο με την <<Ειρήνη>>. Το 414 κερδίζει την δεύτερη θέση με τις <<Ορνιθες>>. Το 411 π.χ έχουμε παρουσίαση των έργων <<Λυσιστράτη>>, και <<Θεσμοφοριάζουσσαι>>. Το 380 π.Χ. έφυγε απ' την ζωή στην Αθήνα. Μεγάλωσε με ιστορίες των ελλήνων από τις μάχες με τους πέρσες. Διδάχθηκε Όμηρο και Ησίοδο. Τα έργα του είναι ταμοναδικά της αρχαίας κωμωδίας ενώ είχε έρθει σε επαφή με τον Σοφοκλή και τον Αισχύλο. Την περίοδο 427 – 421 π.χ εν μέσω πελοποννησιακού πολέμου έχουμε τα έργα του <<Ιππείς>>, <<Ειρήνη>>, <<Νεφέλαι>>, <<Σφήκες>>. Την περίοδο 420 – 404 εν συνεχεία του πελοποννησιακού πολέμου έχουμε τα έργα του <<Θεσμοφοριάζουσσαι>>, <<Βάτραχοι>>, <<Ορνιθες>>, <<Λυσιστράτη>>. Την περίοδο 403 – 385 με την μετατροπή των τυράννων έχουμε τα έργα του <<Πλούτος>> και <<Εκκλησιάζουσσαι>>. Εν τέλει με το έργο <<Νεφέλες>> σατιρίζει το σύστημα παιδείας, και με το έργο <<Σφήκες>> σατιρίζει τα λαϊκά δικαστήρια (Παπαηλίου, 2021, Σαρηγιαννίδη, 2021, Μπόμπολα, 2021, Παναγιολόπουλος, 2021, Μποζιζίο, 2006, Found & Hartmoll, 2000).

Μένανδρος: Ο Μένανδρος ήταν το σημαντικότερο πρόσωπο της νέας αττικής κωμωδίας. Η κωμωδία είναι αρκετά μακριά απ' εκείνη του Αριστοφάνη. Τα έργα του αναφέρονται συνήθως σε ανθρώπους που ξεπέρασαν διάφορα εμπόδια με σκοπό να συναντήσουν τους αγαπημένους τους . Έδωσε στην νέα κωμωδία ένα πνεύμα νεανικού έρωτα κι έτσι πρόβαλλε την ανάγκη του ανθρώπου για γάμο. Έργα του Μενάνδρου είναι <<Ασπίς>>, ο <<Δύσκολος>>, Οι <<Σικιόνιοι>>. Μέσα από το έργο του εκφράζει το γεγονός πως οι άνθρωποι δεν χρειάζεται να πλουτίζουμε για να ζήσουμε ανθρώπινες αξίες, όπως ο γάμος. Μέσα από τον <<Δύσκολο>> ο Μένανδρος θέλει να αναδείξει τον γάμο ως δημοκρατική αξία. Κέρδισε στα Λήναια

το πρώτο βραβείο το 316. Στους Σικιόνους χαρακτηρίζει τον πρωταγωνιστή Μοσχίων ως Λάσταυρο που σημαίνει ομοφυλόφιλος. Όρος οποίος συνηθιζόταν να Χρησιμοποιούνται σε βάρος των Μακεδόνων. Με αυτό τον τρόπο απέδειξε πως η νέα αττική κωμωδία δεν έχει ξεφύγει τελείως από την παλαιά. Άλλα σημαντικά έργα του

είναι <<Γεωργός>>, <<Ηρως>>, <<Θεοφορουμένη>>, <<Κόλαξ>>, <<Κιθαριστής>>, <<Μισούμενος>>, <<Κονιαζόμενα>>, <<Φάσμα>>,

<<Περινθία>> (Μπόμπολα, 2021. *Found & Hartmoll*, 2000).

Μουσική στην αρχαία Ελλάδα.

Η Μουσική στο θέατρο της αρχαίας Ελλάδας έπαιζε πολύ σημαντικό ρόλο καθώς ταυτιζόταν με τις κινήσεις του χορού. Σημαντικά μουσικά όργανα που είχαμε στο θέατρο της Αρχαίας Ελλάδας ήταν ο *Αυλός*, η *Λύρα* η αλλιώς *κιθάρα*, η *Βάρβιτος*, η *σύριγγα*, το *τρίγωνο*, η *Άρπα*, αλλά και το *Ψαλτήριο*, η *Πήκτις*, η *Φόρμιξ*, τα *Τύμπανα* και τα *Κύμβαλα*, αλλά και τα *Κρόταλα*. Ο Αυλός αποτελείται από ξύλο, μέταλλο, κ.α, ενώ έμοιαζε πολύ με φλογέρα. Η Λύρα είχε επτά χορδές, η Βάρβιτος ήταν ένα όργανο πολύχορδο με αρκετά κοινά στοιχεία με την Λύρα. Η σύριγγα ήταν του θεού Πάνα. Το Ψαλτήριο είχε δώδεκα χορδές και έμοιαζε με την Άρπα. Το τρίγωνο είχε ομώνυμο σχήμα και έμοιαζε με την Άρπα. Η Φόρμιξ ήταν επτάχορδο και αναφέρεται στα δύο ομηρικά έπη, στην Ιλιάδα και στην Οδύσσεια ενώ εκτιμάται ιδιαίτερος από τον θεό Απόλλωνα. Τέλος είχαμε και το Χέλιξένα μουσικό όργανο του θεού Ερμή οποίο αποτελείται από κέλυφος χελώνας. Η πήκτις πρόκειται για την πρόιμη εκδοχή της Άρπας. Τα τύμπανα ήταν μουσικό όργανο συγγενικό με τα κρόταλα και παιζόταν προς τιμήν της θεάς Κυβέλης. Αποτελούνται από μέταλλο, σχισμένο καλάμι κ.α. Μεγάλη σημασία στην μουσική έδιναν ο Αισχύλος οποίος ήταν συνθέτης εκτός από δραματουργός και ο Ευριπίδης δημιουργούσε μονωδίες, ενώ ο Σοφοκλής δημιουργούσε μουσική καθώς πίστευε πως με αυτόν τον τρόπο το έργο του γίνεται ευκολότερα κατανοητό στον κόσμο. Πιστεύετε πως εισήγαγε στο αρχαίο θέατρο το μουσικό όργανο της άρπας, αλλά και γενικότερα την ανατολίτικη μουσική. Τα αρχαία θέατρα της Ελλάδας, εκτός από θεατρικές παραστάσεις και θρησκευτικές τελετές κτλπ, φιλοξενούσαν και μουσικούς αγώνες. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι οι μουσικοί αγώνες των Πυθίων, αλλά και το αρχαίο θέατρο των Δελφών οποίο συνήθιζε να φιλοξενεί διαγωνισμούς φωνητικής (*Ιατρίδου, 2016, Γκούμα, 2014, Μουρατίδης, 2019, Μποζιζίο, 2006*).

Δραματικοί αγώνες.

Οι δραματικοί αγώνες στην αρχαία Ελλάδα συνήθιζαν να πραγματοποιούνται μεγάλοι δραματικοί αγώνες, όπως είναι τα μεγάλα εν άστει Διονύσια, τα Λήνια, και τ' αγροτικά εν άστει Διονύσια, και τα Ανθεστήρια. Οι παραστάσεις συνήθιζαν να πραγματοποιούνται προς τιμήν του θεού Διονύσου, οποίον λάτρευαν οι αρχαίοι έλληνες, και τα έργα των μεγάλων δραματουργών παρουσιάζονταν στην διάρκεια των δραματικών αγώνων μπροστά στο κοινό μία φορά. Οι δραματουργοί μιλούσαν για τα έργα τους μπροστά σε μια επιτροπή, και ο άρχων επέλεγε ποια θα παιχθούν. Συνήθιζα παρέχεται οικονομική κάλυψη των παραστάσεων από εύπορους πολίτες που ήταν οι χορηγοί των αγώνων (*Κωτσίνας, 2020, Brockett & Hildy, 2013, Παπαδόπουλος, 1925*).

Τα μεγάλα εν άστει Διονύσια συνήθιζαν να πραγματοποιούνται με αφορμή την λατρεία των ελλήνων προς τους θεούς τους, και κυρίως προς τον θεό Διόνυσο. Λατρεία οποία ήταν ευρέως αποδεκτή. Πρόκειται για την σημαντικότερη λατρευτική γιορτή. Ήταν μια γιορτή οποία θεσπίστηκε απ' τον Πεισίστρατο και φιλοξενούσε αρχαίες τραγωδίες, αλλά και σατυρικό δράμα. Πραγματοποιούνταν τον μήνα Ελαφιβολίωνα (Μάρτιος – Απρίλιος) για τρεις μέρες, και μονάχα μία μέρα ήταν αφιερωμένη στην κωμωδία. Τα Λήνια συνήθιζαν να πραγματοποιούνται κατά τον μήνα Γαμηλίωνα. Αρχικά φιλοξενούσαν κωμωδίες, κι απ' το 432 π.χ περιέλαβαν τραγωδίες. Οι νικητές των αγώνων δεχόταν για βραβείο στεφάνι διονυσιακού κισσού. Τα έξοδα για την διετέλεση των αγώνων ανέλαβαν εύποροι πολίτες και χορηγοί εκείνης της εποχής. Τα κατ' αγρούς Διονύσια γιορτή οποία όπως τα μεγάλα εν άστει Διονύσια, φιλοξενούσαν τον διθύραμβο. Γιορτάζονταν μήνα Δεκέμβριο, διεξάγονταν με την εποπτεία του δημάρχου και κύριο χαρακτηριστικό της γιορτής ήταν μια πομπή όπου και κουβαλούσαν έναν φαλλό πάνω σ' έναν πάσσαλο με στόχο την αφύπνιση της γονιμότητας. Τα Ανθεστήρια σπάνια φιλοξενούσαν ολοκληρωμένα έργα (*Τσακμακίδης & Τζιλαλής, 2017, Κωτσίνας, 2020, Brockett & Hildy, 2013, Παπαδόπουλος, 1925*).

Θεατρικοί χώροι και αρχιτεκτονική στην αρχαία Ελλάδα:

Στην αρχαία Ελλάδα τα θέατρα κατασκευάζοντουσαν σε δημόσια γη. Παλαιότερος θεατρικός χώρος βρίσκεται στο μινωικό ανάκτορο του Φαιστού. Χρονολογείται στο 2000 π.χ. Πρόκειται για έναν ορθογώνιο χώρο παραστάσεων με διαστάσεις 10,5 και 12 μ. Σε αυτό το σημείο θα άξιζε να κάνουμε μια κάτοψη του αρχαίου ελληνικού θεάτρου. Τα σημαντικότερα μέρη του αρχαίου ελληνικού θεάτρου είναι το *κοίλον* και η *ορχήστρα*. Η *σκηνή* ήταν ένα ορθογώνιο κτίριο απέναντι από το κοίλον και χρησίμευε ως αποθητήρια. Το *προσκήνιο* ήταν στοά με θυρώματα μπροστά από την σκηνή απ' όπου έβγαιναν οι υποκριτές. Αρχικά ήταν ξύλινο. Τα *παρασκήνια*: τα δύο άκρα της σκηνής που δημιουργούσαν στην κάτοψη ένα σχήμα π. Οι *πάροδοι* οποίοι οδηγούσαν στην *ορχήστρα*. Σκεπάζονταν με αυτίδες. Η *θυμέλη* που είναι ο βωμός του θεού Διονύσου, στο κέντρο της *ορχήστρας*. Ο Εύριπος, αγωγός πάνω στην ορχήστρα ξεκινούσε από το κοίλον. Το *κοίλον* είναι ο αμφιθεατρικός χώρος γύρω απ' την ορχήστρα όπου κάθονται θεατές. Οι *αναλημματικοί τοίχοι*, τοίχοι οποίοι στήριζαν τα άκρα του κοίλον. Οι *αντιρρήδες* ήταν πυργοειδής τοίχοι κάθετοι προς τους αναλημματικούς οποίοι χρησίμευαν στην στήριξη των τελευταίων. Τα *διαζώματα* ήταν διάδρομοι οποίοι χωρίζουν οριζόντια τις θέσεις των θεατών. *Σκάλες*: εγκάρσιοι διάδρομοι οποίοι οδηγούσαν τους θεατές στις θέσεις τους. *Κερκίδες*: καθίσματα από των χωρισμό ζωνών και σκάλες. *Εδώλια* ήταν οι θέσεις των θεατών, και *προεδρία* ήταν η σειρά των καθισμάτων όπου κάθονταν οι επίσημοι. Οι πρώτες παραστάσεις ολοκληρωμένων έργων αρχαίαστραγωδίας πραγματοποιήθηκαν στο αρχαίο θέατρο του Διονύσου. Η *ορχήστρα* είχε σχήμα ημικυκλικό, ήταν το παλαιότερο τμήμα του θεάτρου του Διονύσου, αλλά και αρχικά το μοναδικό ουσιαστικό χαρακτηριστικό του θεάτρου. Κατά τον 6^ο αιώνα διαμορφώθηκε ένα πλάτωμα, και πάνω σε αυτό μια ορχήστραοποία έχει διάμετρο 24 με 27 μέτρα ενώ λαμβάνει επιχωματώσεις και λίθινη μορφή. Από ανασκαφές του θεάτρου έγινε αποδεκτή η άποψη πως η ορχήστρα ήταν ημικυκλική. Τα τελευταία χρόνια υποστηρίζεται η άποψη πως αρχική του ορχήστρα ήταν ορθογώνια. Πάνω στην ορχήστρα υπήρχε η θυμέλη, ενώ αργότερα εμφανίζεται η σκηνή. Το 458 παίχθηκε η *Ορέστεια* του Αισχύλου, έργο οποίο

απαιτούσε ως φόντο κτίριο. (Γκούμα, 2014, Brockett & Hildy, 2013, Τζοβλά & Χαρατσάρη, 2012).

Όμως υπάρχουν πολλά ακόμη αρχαία ελληνικά θέατρα όπου και θα δούμε την αρχιτεκτονική τους. Το αρχαίο θέατρο Οινιαδών, το αρχαίο θέατρο Στράτου, το αρχαίο θέατρο Άργους, το θέατρο Μαντίνειας, το θέατρο Μεγαλόπολης, θέατρο Ορχωμένου, το θέατρο Τεγέας, θέατρο Αιζωνής, το θέατρο Αλιμούντος, το θέατρο Αναργυρούντα, το θέατρο Ελευσίνας, το θέατρο Θορικού, το θέατρο Ραμνούντα, το θέατρο Τραχώνων, το θέατρο Ωρωπού, το θέατρο Ερέτριας, το θέατρο Ήλιδας, το θέατρο Δείλου, το θέατρο Δημητριάδος, θέατρο Φθιώτιδων Θηβών. Το αρχαίο θέατρο της Μεσσήνης (Λαμπάκη, 2013, Yorshitake etck, 2019.).

Το θέατρο *Οινιαδών* είναι χτισμένο κοντά στην αρχαία αγορά της πόλης. Η ορχήστρα του θεάτρου έναν ολόκληρο κύκλο στην κάτοψη του με διάμετρο 16, 14 μέτρα. Η ορχήστρα προσαρμόζεται στα σημεία του εδάφους και χαρακτηρίζεται από μια μεγάλη κλήση ενός βράχου. Το βόρειο ημικύκλιο της ορχήστρας της ορχήστρας αποτελείται από 26 λίθινα τμήματα με ασβεστόλιθο οποία και δημιουργούν στην επιφάνεια μια διακόσμηση. Τα εδώλια είναι του κοίλου είναι λαξευμένα στον φυσικό βράχο με εξαίρεση μια τεχνητή επίχωση αλλά και έναν αναληματικό τοίχο πολυγωνικής λιθοδομής. Είναι ορατά τα θεμέλια του προσκηνίου και των παρασκηνίων, ενώ αρχικά το σκηνικό οικοδόμημα ήταν ορθογώνιο, μονώροφο με πέντε ανοίγματα οποία ανοίγουν και κλείνουν με ζωγραφικούς πίνακες. Το θέατρο είχε πολύ καλή *ακουστική* και υπολογίζεται πως χωρούσε 4000 άτομα. Η Αρχιτεκτονική του δεν προδίδει κάποια ρωμαϊκή παρέμβαση, είναι ξεκάθαρα ελληνική (Λαμπάκη, 2013).

Το θέατρο Στράτου βρίσκεται μέσα στα τοίχους της ομώνυμης πόλης σε κοίλωμα πλαγιάς στον ποταμό Αχελώο. Η κατασκευή του χρονολογείται το 4^ο αιώνα μ.χ. Το κοίλο του θεάτρου χωρίζεται σε 11 κερκίδες με 12 κλίμακες ανόδου και η χωρητικότητα του υπολογίζεται στους 6000 χιλιάδες θεατές. Η διάμετρος της ορχήστρας του είναι 15,50 μέτρα. Μετά τις ανασκαφές περιλαμβάνει τρεις οικοδομικές φάσεις, η πρώτη τον 4^ο αιώνα π.χ, η δεύτερη τον 3^ο αιώνα, και η τελευταία τον 2^ο αιώνα. Η πρώτη φάση περιλάμβανε έξι ανοίγματα με ζωγραφικούς πίνακες, και στην δεύτερη φάση η πρόσοψη προς την ορχήστρα έκλεισε. Ο συγκεκριμένος θεατρικός χώρος περιλαμβάνει ευρήματα, όπως μια μεγάλη βάση

αναθήματος οποίο ήταν τοποθετημένο μεταξύ της δυτικής παρόδου και της ορχήστρας (Λαμπάκη, 2013).

Το αρχαίο θέατρο Άργους περιλαμβάνει κοίλο ένα απ' τα μεγαλύτερα της ηπειρωτικής Ελλάδας. Δημιουργήθηκε την ελληνιστική εποχή. Περιλαμβάνει δύο οικοδομικές φάσεις. Η πρώτη είναι στα ελληνιστικά χρόνια με ασβεστόλιθο, αλλά η δεύτερη είναι στην ρωμαϊκή περίοδο και περιλαμβάνει λίθους και τούβλα. Το κοίλο του είναι σε μεγάλο βαθμό ελαξευμένο σε βράχο και χωρίζεται σε τρία οριζόντια τμήματα με δύο διαζώματα. Η ορχήστρα του αρχικά ήταν κυκλική με 26 μέτρα διάμετρο ενώ στο κέντρο της δημιουργήθηκε από πέτρινος κύκλος, αλλά και δύο εφαπτόμενες γραμμές, μία κυκλική με σκοπό την καθοδήγηση του χορού στον διθύραμβο, αλλά κι ευθύγραμμες για τις κωμωδίες και τις τραγωδίες. Επίσης περιλαμβάνει μια χαρόνια κλίμακα, διάδρομος που συνδέει την ορχήστρα με το κοινό, με σκοπό την διευκόλυνση της μεταφοράς των νεκρών η των θεών. Το μνημείο υπέστη εργασίες επισκευής την διάρκεια των ρωμαϊκών χρόνων τον 2^ο αιώνα μ.χ. Το προσκήνιο μετατρέπεται σε διώροφο λογείο, διακοσμήθηκε με ψηφιδωτά και κορινθιακές κιονοστοιχίες και αγάλματα. Πάνω από ένα τμήμα του κοίλου τοποθετήθηκε ύφασμα με σκοπό οι θεατές να προστατεύονται απ' τον ήλιο. Το 3^ο αιώνα μ.χ. προστέθηκε εξέδρα με τρία μαρμάρινα καθίσματα για τους θεατές, ενώ τον 4^ο αιώνα μ.χ. κατασκευάστηκε τεχνητή λίμνη στην ορχήστρα με σκοπό παραστάσεις ναυμαχιών και αθλοπαιδιές στο νερό. Περιλαμβάνει 83 σειρές στο κέντρο του, οποίες είναι ελαξευμένες στον βράχο του. Τέλος σώζονται δύο θεμέλια τιμητικών μνημείων (Λαμπάκη, 2013).

Το θέατρο Μαντινείας είναι σχετικά μικρό με χωρητικότητα 6.200 θεατές. Το κοίλο στηρίζεται σε επίπεδο έδαφος σε τεχνητή επίχωση. Υπολογίζεται πως το κοίλο διέθετε 32 σειρές εδωλίων εκ των οποίων σώζονται μόνο οι κάτω. Χρησιμοποιήθηκε ασβεστόλιθος και λευκό μάρμαρο για την κατασκευή των θέσεων. Η ορχήστρα του θεάτρου έχει ακτίνα 10.85 μέτρα. Πίσω της και ανατολικά του μνημείου υπάρχουν λείψανα της σκηνης του μνημείου. Πάνω απ' το επίπεδο της ορχήστρας υπάρχουν τρεις αναβαθμοί με σκοπό να ανεβάσουν το επίπεδο του κοίλου. Επίσης στην πρώτη σειρά των εδωλίων υπάρχει χαραγμένη μια επιγραφή οποία δηλώνει την θέση της τοπικής γερουσίας. Το 1887 βρέθηκε κοντά στον μεσημβρινό τοίχο της σκηνης του θεάτρου ανάγλυφο από μάρμαρο Δολιανών. Απεικονίζει μια γυναικεία μορφή τρία τέταρτα προς την αριστερή πλευρά προβάλλοντας το δεξί της πόδι. Η διερεύνηση

μέσω ανασκαφών στο θέατρο θα δώσει απαντήσεις σχετικά με το πότε κατασκευάστηκε, την ακριβή του αρχιτεκτονική μορφή, αλλά και την εξέλιξη του στους αιώνες (*Λαμπάκη, 2013*).

Το θέατρο Μεγαλόπολης κατά τον Πausανία ήταν το μεγαλύτερο θέατρο του αρχαίου ελληνικού κόσμου. Σημαντικό πνευματικό και καλλιτεχνικό κέντρο για τους κατοίκους της Μεγαλόπολης. Το κατασκεύασε ο Αργείτης Πολύκλειτος, το κοίλο του έχει διάμετρο 145 μέτρα, και η ορχήστρα του 30 μέτρα. Αποκαλύφθηκε το 1890 – 1891 μαζί με τις προεδρίες, τα χαμηλά λίθινα εδώλια, τα αναλήμματα των παρόδων, τα θεμέλια της σκηνοθήκης, από την αγγλική αρχαιολογική σχολή, ενώ καθορίστηκαν τα θεμέλια του θερσίλιου προς το θέατρο. Για την ίδρυση του θεάτρου έχουμε δυο ασφαλείς πληροφορίες, πρώτον την ίδρυση της Μεγαλοπόλεως αρχές της δεκαετίας του 370 π.Χ., αλλά και οι επιγραφές οποίες είναι χαραγμένες στους θρόνους της προεδρίας. Αμφότερες στηρίζονται σε γραπτές μαρτυρίες. Η προεδρία αποτελείται από λίθινα αγγεία. Οι πάγκοι έχουν κοίλα καθίσματα και κάθετη πλάτη. Στις επιγραφές αναφέρεται ένας άνδρας οποίος ταυτίστηκε με τον ολυμπιονίκη Αντίοχο κι έδρασε μεταξύ του 367 π.χ και 330 π.χ. Χρονολογία στην οποία τοποθετείται η ίδρυση του θεάτρου. Κατά τον Πausανία η καταγωγή εκείνου του άνδρα ήταν από το Λέπρεον. Το μνημείο χρονολογείται ασφαλώς στο 365 – 360 π.Χ. όταν οι αρκαδικές πόλεις – κράτη ήθελα να φτιάξουν να ανθίσταται στην Σπαρτιατική δύναμη. Οι Αρκάδες πιστεύουν πως το θέατρο της Μεγαλόπολης είναι το μεγαλύτερο θέατρο της Ελλάδας. Η κατάσταση του μνημείου δεν είναι πολύ καλή. Στην ορχήστρα δεν υπάρχει η θυμέλη ούτε η ρωμαϊκή πλακόστρωση, ενώ παρατηρούνται μετακινήσεις λίθων. Μελετητές πιστεύουν πως κάποια μέρη του κοίλου αποτελούνται από τεχνητή άμμο. Το θέατρο της Μεγαλόπολης βρίσκεται στον ίδιο άξονα με το θερσίλιο θέατρο, είναι σύγχρονο με το υστεροκλασσικό θέατρο του Διονύσου (*Λαμπάκη, 2013*).

Από το αρχαίο θέατρο Ορχωμενού Αρκαδίας (εικόνα 4) υπάρχουν κάποια θεμέλια σκηνικής κατασκευής, ένα μέρος του κοίλου με 3 σειρές, εδώλια στα κράσπεδα της ορχήστρας, αλλά και λίθινοι θρόνοι με ανάγλυφα και ανάλημα της δεξιάς παρόδου. Η προεδρία είναι από λευκό μάρμαρο και περιλαμβάνει καθίσματα με ερεισίνωτο και ερεισίχειρα στα άκρα. Η πρώτη σειρά των εδωλίων είναι μαρμάρινη. Στο αρχαίο θέατρο Ορχωμενού υπάρχουν ευρήματα όπως διακοσμημένοι θρόνοι μέσα στην ορχήστρα, και αρράβδωτος κίονας στο κέντρο της ορχήστρας.

Σύμφωνα με τον Πausανία η πόλη του Ορχωμενού ήταν εγκαταλελειμμένη και οι κάτοικοι ζούσαν σε λόφο (Λαμπάκη, 2013).

Το αρχαίο θέατρο Τεγέας είναι το θέατρο του Αντίοχου. Περιλαμβάνει ημικυκλικό κοίλο, ανάλημμα, ενώ οι σκάλες των τοιχών της σκηνής ανήκουν στον Αντίοχο τον τέταρτο απ' την Συρία. Η ορχήστρα και η σκηνή του θεάτρου έχουν καλυφθεί από το αγροκήπιο του τεγετικού συνδέσμου κι ορατός είναι μονάχα ο μαρμάρινος αναλημματικός τοίχος. Θεατρικές έρευνες έδειξαν πως προϋπήρχε θεατρική κατασκευή του 4ου αιώνα. Σύμφωνα με μια επιγραφή στηνοποία αναγράφεται το όνομα του δωρητή τους, τα επιβλητικά εδώλια ανήκουν σε πρωιμότερη εποχή. Πρόσφατα διενεργήθηκαν εργασίες οποίες αποκάλυψαν την είσοδο του θεάτρου., αλλά και μεγάλο μέρος της περιμέτρου του. Στο συγκεκριμένο θέατρο υπήρχαν ευρήματα, όπως μαρμάρيني θρόνοι, βάση με κατάλογο νικών υποκριτή αθλητή, αλλά και ανδριάντας φιλοποιίμενα οποίος σύμφωνα με την γνώμη του Πausανία βρισκόταν μπροστά απ' το θέατρο σε βάθρο (Λαμπάκη, 2013).

Το αρχαίο θέατρο Αιζωνής χρονολογείται τον 5^ο αιώνα π.Χ., αλλά δεν επιβεβαιώνεται. Το μνημείο δεν σώζεται. Πιθανολογείται πως βρίσκεται κοντά στην σημερινή Γλυφάδα. Περιλαμβάνει ευρήματα όπως τιμητικό ψήφισμα για χορηγούς σε στήλη με ανάγλυφο, οποίο βρέθηκε το 1941 στην Γλυφάδα. Τιμητική επιγραφή με ανάγλυφο. Από παλιές ανασκαφές πιστεύεται πως ο δήμος της Αιζωνής συγγέεται με τους τράχωνες. Βάση αγάλματος. Στο θέατρο του δήμου Αιζωνής πραγματοποιούνταν δραματικοί αγώνες την περίοδο των αγροτικών εν άσσει Διονυσίων (Λαμπάκη, 2013).

Το θέατρο Αλιμούντος βρίσκεται στον λόφο της Αγίας Άννας στον Άλιμο. Μετά από ανασκαφές αποκαλύφθηκε η προεδρία αλλά και το κοίλο του θεάτρου. Αποδίδονται με βεβαιότητα στον αρχαίο δήμο Αλιμούντος. Τα προεδρία αποτελούνται από πώρινους θρόνους, ενώ πίσω απ' τους θρόνους είχε λαξευτεί πλατύς διάδρομος, και ψηλότερα αναπτύσσεται το κοίλο (Λαμπάκη, 2013).

Το θέατρο Αναργυρούντα το γνωρίζουμε από επιγραφικές μαρτυρίες, χορική ανάθεση του 4^{ου} αιώνα π.χ. οποία πιθανών πραγματοποιήθηκε από νικητή των αγροτικών εν άσσει Διονυσίων, αλλά και την παραχώρηση της προεδρίας του σε διαγωνισμό τραγωδίας. Στο θέατρο Αναργυρούντα υπάρχουν διάφορα ευρήματα, όπως βάση αγάλματος οποίο σήμερα βρίσκεται στην Βάρκιζα και χρονολογείται το 440 –431 π.χ., αλλά και λίθινο ενεπίγραφο θραύσμα (Λαμπάκη, 2013).

Αρχαίο θέατρο Ελευσίνας δεν υπάρχει πλέον. Θεωρητικά ήταν σίγουρο πως υπήρχε όπου και συνήθιζαν να πραγματοποιούνται τα κατ' αγρούς Διονύσια. Στο αρχαίο θέατρο της Ελευσίνας υπήρχαν ευρήματα όπως βάση αγάλματος οποίο βρέθηκε σε χαλάσματα βυζαντινής εποχής στο ιερό της Δήμητρας στην Ελευσίνα, αλλά και βάθρο αγάλματος οποία βρέθηκαν στο άκρο της επέκτασης του εργοστασίου Τιτάν (Λαμπάκη, 2013).

Το θέατρο Θορικού διατηρείται σε πολύ καλή κατάσταση και πιστεύεται πως ως εγκατάσταση είναι σύγχρονο της *Ορέστειας* του Αισχύλου. Αποτελείται από επιμήκη ανοιχτό χώρο, αναληματικό τοίχο. Τρεις λίθους με τετράγωνους τόρμους. Το κοίλον του είναι διαμορφωμένο στον λόφο Βελατούρι. Είχε είκοσι σειρές με εδώλια, πιστεύεται πως Κάποιες θέσεις απ' την πρώτη προορίζονταν για συγκεκριμένους άρχοντες. Η πρώτη οικοδόμηση του χρονολογείται τον 6^ο αιώνα π.χ. Η δεύτερη τον 5^ο αιώνα π.Χ., ενώ η Τρίτη στα μέσα του 4^{ου} αιώνα π.χ. Χρησίμευε για παραστάσεις και απέκτησε λίθινες σειρές καθισμάτων οποίες χωρίζονται σε τρεις κερκίδες (Λαμπάκη, 2013).

Το θέατρο Ικάρου βρίσκεται στον Δήμο Ικάρων, τον σημερινό Διόνυσο, εικάζεται πως ήταν η καταγωγή του Θέσπη. Αποτελείται από το κοίλον, την επιμήκη ορχήστρα, στην βάση του κοίλου υπάρχουν θεμέλια οποία συνδέονται μεταξύ τους εκτός από ένα. Εικάζεται πως Ο Διόνυσος δίδαξε στον Ίκαρο την καλλιέργεια της αμπέλου (Λαμπάκη, 2013).

Ο θεατρικός χώρος Ραμνούντα είναι φρούριο στ' οποίο εντοπίζονται δημόσια οικοδομήματα όπως θέατρο, γυμνάσιο, στρατόπεδο. Η χρήση του για θεατρική παράσταση ήταν σπάνια, ενώ η ορχήστρα δεν ήταν κυκλική και ορίζεται από λίθινες κατασκευές. Εύρημα του θεάτρου είναι η δωρεά του ιερέα του Ήρωα Αρχιγέτου, ηπροεδρία του θεάτρου, καθώς δαπάνησε πολλά χρήματα για τους θρόνους που την στηρίζουν. Στο θέατρο Ραμνούντα χρησιμοποιήθηκε ως κοίλον η πλαγιά του λόφου, και ως ορχήστρα η έκταση μπροστά από τους θρόνους της προεδρίας (Λαμπάκη, 2013).

Το θέατρο Τραχώνων παρουσιάζει μια εικόνα του θεάτρου τον 4^ο αιώνα π.χ. Το θέατρο έχει βορειανατολική κατεύθυνση και το κοίλον του νότια. Για την κατασκευή του κοίλου χρησιμοποιείται το φυσικό έδαφος. Η κεντρική πτέρυγα του κοίλου διαιρείται σε τρία διαζώματα, ενώ το 5^ο αιώνα βρέθηκαν όστρακα. Έχει ορθογώνια ορχήστρα. Μπροστά από την σκηνή βρίσκεται το προσκήνιο οποίο έχει

στην πρόσοψη του οκτώ δωρικούς κίονες. Είχε ως πρότυπο το θέατρο του Διονύσου (Λαμπάκη, 2013).

Το θέατρο του Ωρωπού βρίσκεται στο ιερό του Αμφιαράου και είναι μικρό. Η ορχήστρα του είναι κυκλική με διάμετρο 12,36 μ. Ως κοίλο χρησιμοποιείται τοφυσικόέδαφος. Στην περιφέρεια του κύκλου της ορχήστρας υπάρχουν πέντε μαρμάρινοι θρόνοι. Τον 2^ο αιώνα π.χ οι πίνακες είχαν διαστάσεις 1,16 μ μήκος, και 2,08 ύψος (Λαμπάκη, 2013).

Το θέατρο της Ερέτριας είναι το μοναδικό σωζόμενο στην Εύβοια. Για την κατασκευή του χρησιμοποιήθηκε παρόλιθος και ασβεστόλιθος. Η πρώταρχιτεκτονική φάση χρονολογείται τον 4^ο αιώνα π.Χ. όπου το σκηνικό οικοδόμημα έχει κάτοψη, αποτελείται από στοά με κιονοστοιχία, στην δεύτερη φάση ανήκουν το ημικυκλικό κοίλο στην τεχνητή πλαγιά, οι πάροδοι, κ.α. Στην Τρίτη φάση το θέατρο αφού κυριαρχήθηκε απ' τους Ρωμαίους ανακατασκευάστηκε με ευτελέστερα υλικά, δύο πλευρικά δωμάτια και μάλιστα στο νότιο τμήμα σώθηκε η πρώτη πομπηναού ρυθμού διακόσμηση με έγχρωμες απομιμήσεις δόμων στο κονίαμα, και χρησιμοποιήθηκε για θηριομαχίες και αγώνες μονομάχων. Τέλη του χειμώνα στην Ερέτρια εορτάζονταν τα Διονύσια (Λαμπάκη, 2013).

Το θέατρο Ήλιδας περιλαμβάνει πήλινες πλάκες στις ανόδους προς το κοίλον και τοίχος από ωμούς πλίνθους. Σε κάθε περίπτωση το αρχαίο θέατρο της Ήλιδας παραμένει μοναδικό στο είδος του. Σημαντικά ευρήματα είναι η βάση του αγωνοθέτη. Στον χώρο του θεάτρου βρέθηκαν πήλινες προτομές γυναικείων θεοτήτων κι ενδείξεις λατρείας του Διονύσου. Ο περιηγητής Πausανίας το αποκαλεί θέατρον αρχαίον, πιθανών γιατί διέθετε ελληνική σκηνή, χαμηλή πρόσοψη με παρασκήνιο και προσκήνιο (Λαμπάκη, 2013).

Το αρχαίο θέατρο της Δήλου (εικόνα 5) είναι το μοναδικό αρχαίο θέατρο για το οποίο σώζονται μελέτες σχετικά με την κατασκευή του σε εργασίες, όπως εκείνη του Vallois. R. Η αρχιτεκτονική του οικοδόμηση περνά από τρία στάδια, πρώτο: Το θέατρο μαζί με την σκηνή χτίζεται πάνω σε γρανίτη και τα περισσότερα μέλη του ήταν ξύλινα. Στάδιο δεύτερο: Ξεκινά το 280 π.Χ. και ολοκληρώνεται το 250 π.Χ. Πραγματοποιείται η δαπάνη για την χάραξη της επιγραφής του λίθινου προσκηνίου, μια χάραξη που δεν έγινε ποτέ. Χαρακτηριστικά της αρχιτεκτονικής του θεάτρου είναι οι δώδεκαμαρμάρινες πλάκες, οι δώδεκα πεσσοί με συμφυείς δωρικούς ημικίονες, αλλά και το παριανό μάρμαρο. Στάδιο τρίτο: έχουμε την επέκταση του

προσκήνιου, αλλά και την καταγραφή 13 πινάκων του λογείου αποθηκευμένους στο θησαυρό των ανδρείων. Η πρόσοψη 2,668 μ και μια ξύλινη επιγραφή. Η κατασκευή του αρχαίου θεάτρου της Δήλου ταυτίζεται με την εισαγωγή μουσικής στις δραματικές παραστάσεις (Λαμπάκη, 2013).

Το αρχαίο θέατρο Δημητριάδος ιδρύθηκε την περίοδο 294 – 292 π.Χ. όταν ο Μακεδόνας βασιλιάς Δημήτριος Πολιορκητής ίδρυσε την πόλη Δημητριάδα. Ατυχώς ο χώρος του θεάτρου έχει υποστεί πολλές φθορές, με αποτέλεσμα σήμερα τα μόνα στοιχεία οποία διατηρούνται είναι η ορχήστρα, οι πάροδοι και η σκηνή. Η αρχαιολογική έρευνα δεν έχει λάβει τέλος ακόμη. Η ορχήστρα είναι πεταλόσχημη. Περιμετρικά ορίζεται από αγωγό οποίο και σύλλεγε τα όμβρια ύδατα. Στην ορχήστρα υπάρχουν λήθη με τόρμους στην επιφάνεια τους. Στο βόρειο τμήμα της ορχήστρας περιλαμβάνει κατασκευή βάρου, ενώ στο κοίλον υπάρχουν δυο ομάδες εδωλίων δίπλα σεβατήρες. Το προσκήνιο σε συνδυασμό με την σκηνή έκλεινε την ορχήστρα και άφηνε διαδρόμου δεξιά και αριστερά, τις παρόδους (Λαμπάκη, 2013).

Το αρχαίο θέατρο Φθιώτιδων Θηβών βρίσκεται στην Μαγνησία και είναι Λίθινο. Την πρώτη έρευνα για τον εντοπισμό του θεάτρου την έχουμε το 1992 όπου το θέατρο εντοπίστηκε σε μια λοφοπλαγιά. Η έρευνα του θεάτρου δεν έχει ολοκληρωθεί ακόμη. Μέχρι στιγμής έχουμε δύο αρχιτεκτονικές φάσεις του μνημείου, την ελληνιστική και την ρωμαϊκή. Το κοίλο περιλαμβάνει εδώλια με βαθμίδες που αποτελούνται από ντόπιους ηφαιστειακούς λίθους. Το προσκήνιο φέρει μαρμάρινο αρχιτεκτονικό διάκοσμο. Επίσης στον χώρο βρέθηκαν τμήματα μαρμάρινων αγαλμάτων που κοσμούσαν τον χώρο παλαιότερα όμως δεν έχουν ταυτοποιηθεί, ένα μαρμάρινο θραύσμα με την επιγραφή *Απόλλωνι*. Επίσης βρέθηκε στήλη ενεπίγραφη οποία δηλώνει πως στις φθιώτιδες Θηβών υπήρχαν λατρείες προς τιμήν της πολιάδας Αθηνάς, του Ασκληπιού, της Αρτέμιδος, και του Απόλλωνα. Επίσης προς τιμήν Αιγύπτιων θεών, όπως *Σάραπις*, *Ισις*. Στο νότιο άκρο της ορχήστρας υπάρχει πλακόστρωση 1,40 μ πριν τον αναλημματικό τοίχο της παρόδου, με στόχο την τοποθέτηση βάρου αγάλματος η επιγραφής (Λαμπάκη, 2013).

Το αρχαίο θέατρο της Μεσσήνης (εικόνα 6) είναι ένα απ' τα σπουδαιότερα θέατρα της κλασσικής – ελληνιστικής αρχαιότητας. Το κοίλο του στηρίζεται σε επίχωση ημικυκλικού αναλήμματος. Οι *πυλίδες* με τα κλιμακοστάσια, αλλά και το γεγονός πως το ανάλημα του κοίλου είναι ορατό είναι απ' έξω, καθιστούν το θέατρο της Μεσσήνης, ως ένα πολύ σημαντικό ελληνιστικό θέατρο. Η αρχιτεκτονική

του περιλαμβάνει τρεις φάσεις. Στην πρώτη φάση το θέατρο διέθετε σκηνοθήκη μπροστά από το ανάλημμα της ανατολικής παρόδου. Στην δεύτερη φάση η σκηνή με το προσκήνιο ανακατασκευάζονται πάνω σε ερείπια της ελληνιστικής σκηνής. Στην θέση της δυτικής ελληνιστικής παρόδου κατασκευάζονται παρασκήνια. Στην τρίτη φάση το θέατρο διακοσμείται, όμως είναι διαφορετικό από το πρώιμο ελληνιστικό. Η αρχιτεκτονική του περιλαμβάνει ασβεστόλιθο, πέτρα, γρανίτη, και μάρμαρο. (Λαμπάκη, 2013, Yorshitake etck, 2019.).



Εικόνα4. ΑρχαίοθέατροΟρχωμενού Αρκαδία



Εικόνα5 Αρχαίοθέατρο Δήλου.



Εικόνα6 Αρχαίο θέατροΜεσσήνης.

Ελληνιστικό Ελληνορωμαϊκό θέατρο

Το ελληνιστικό θέατρο βοήθησε ιδιαίτερα στην εξάπλωση του ελληνικού πολιτισμού, κυρίως χάρη στην δράση του Μεγάλου Αλεξάνδρου. Το είδος δράματος που βλέπουμε να επικρατεί είναι ο *μίμος*. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι πως ο Μέγας Αλέξανδρος συγκέντρωσε 300 ηθοποιούς από όλο τον ελληνικό κόσμο. Το θέατρο πλέον αποκτά επαγγελματική αξία λόγω της αύξησης των γιορτών και των υποκριτών. Χαρακτηριστικά της ενδυματολογίας του ελληνιστικού θεάτρου είναι οι Μάσκες και οι Κόθορνοι. Οι Κόθορνοι ήταν είδος παπουτσιών που χρησιμοποιούσαν οι ηθοποιοί, ενώ οι μάσκες εξυπηρετούσαν την καλύτερη μεταμφίεση και κάλυπταν ολόκληρο το πρόσωπο. Χρησιμοποιούνταν από τους ηθοποιούς στην ερμηνεία τραγωδίας, κωμωδίας και σατυρικού δράματος. Το θέατρο της ελληνιστικής εποχής (323 – 146 π.χ.) ανέπτυξε διαφορετικές αρχιτεκτονικές συνήθειες απ' εκείνες του διονυσιακού θεάτρου, όπως η υπερυψωμένη σκηνή. Ελληνικά θέατρα που υπηρετούν ελληνιστική αρχιτεκτονική είναι στις Οινιάδες, στην Πριήνη στον Ωρωπό, το ελληνιστικό θέατρο της Εφέσου (εικόνα 7) με τα θυρώματα, αλλά και το ελληνιστικό θέατρο Ρόδου. (Brockett & Hildy, 2013)

Το ρωμαϊκό θέατρο είχε ως πρότυπο αρχιτεκτονικής ένα τριώροφο οικοδόμημα με κιονοστοιχίες, με προσόψεις και καλή ακουστική. Το ρωμαϊκό κοίλον λέγεται *cavea* και έχουμε τρία είδη, *Summa cavea*, *media cavea*, *ima cavea*. Το *summa cavea* ήταν το ψηλότερο τμήμα θεατών, το *Media cavea* ήταν για τους απλούς θεατές της ρώμης, και το τελευταίο συνήθως φιλοξενούσε μεγάλες προσωπικότητες. Πλέον η ορχήστρα του θεάτρου συνδέεται άρρηκτα με την πλατεία του θεάτρου. Η αρχιτεκτονική του αρχαίου ελληνικού θεάτρου βοήθησε πολύ σε εκείνη του ρωμαϊκού καθώς υπάρχουν ως διακοσμητικά χαρακτηριστικά οι ελληνικοί ρυθμοί κίωνων, κορινθιακός, δωρικός, και ιωνικός.

Σημαντικά χαρακτηριστικά της

ρωμαϊκής αρχιτεκτονικής ήταν ο ζεσταμένος ασβεστόλιθος και το μάρμαρο. Αλλά και οι θολωτοί διάδρομοι με την ημικυκλική ορχήστρα. Παραδείγματα αρχαίων ρωμαϊκών θεάτρων είναι η εικόνα 8 (ρωμαϊκό θέατρο Οράνζ) όπου αντικρίζουμε τα τρία είδη ρωμαϊκού κοίλον και τις περίφημες ρωμαϊκές κιονοστοιχίες. (Sear, 2006, Μεγαρίτου, 2014, Γαρούφος, 2020, Τσακμακίδης, - Τζιλαλής, 2017, Τζοβλά & Χαρατσάρη, 2012)

Το ρωμαϊκό θέατρο ξεκίνησε από τον λαό των Ετρούσκων και είχε σαν βασικά χαρακτηριστικά, ακροβατικά, εκπαιδευμένα ζώα, αθλητικά γεγονότα, ταχυδακτυλουργούς, χορό, φάρσες, αλλά και δραματικά έργα. Επίσης Σαν ενδυμασία βασικά στοιχεία ήταν οι μάσκες με περούκα, ο ρωμαϊκός χιτώνας, και η τήβεννος. είχαμε τα ρωμαϊκά θέατρα της Bosra στην Συρία, Το θέατρο Νεαπόλεως στην Ιταλία, το θέατρο Γεράσων στην Ιορδανία, και το θέατρο της Ιερουσαλήμ, οποία βρίσκονται στην Μέση Ανατολή Στις εικόνες 9, 10, 11 διακρίνουμε το ρωμαϊκό θέατρο της *Αμμάν* με τις κιονοστοιχίες, και το ρωμαϊκό θέατρο Πλόβντιβ με τις ρωμαϊκές κιονοστοιχίες, και το ρωμαϊκό θέατρο *Μπόσρα* οποίο βρίσκεται στην Συρία. Και περιλαμβάνει Όλα τα ρωμαϊκά είδη κοίλον, summa, media, ima cavea. Όλα τα αρχαία ρωμαϊκά θέατρα περιλαμβάνουν αμφιθεατρικό στυλ κοίλον. Το ρωμαϊκό θέατρο ξεκίνησε απ' τις γιορτές της Ετρουρίας και τις ιερές γιορτές της Ρώμης. Είχαμε διάφορες ρωμαϊκές θρησκευτικές γιορτές (ludi), Ludi σημαίνει παιχνίδι, οποία και διοργάνωνε ο Ιούλιος Καίσαρας. (Pumpra), (munera). Ludi romani, ludi plebeii, ludi appolinares, ludi megalences, ludi ceriales. Τα ludi συνήθιζαν να πραγματοποιούνται προς τιμή Ρωμαίων θεών. Η rumpra είναι θρησκευτική γιορτή που προηγείται των ludi. Τα munera συνήθιζαν να περιλαμβάνουν κηδείες και μονομαχίες, έτσι λοιπόν πήραν το όνομα gladiators. Τα Ludi Ceriales συνήθιζαν να πραγματοποιούνται τον μήνα Απρίλιο. Τα ludi romani συνήθιζαν να πραγματοποιούνται τον Σεπτέμβριο προς τιμήν του θεού Δία. Τα ludi plebeii συνήθιζαν να πραγματοποιούνται τον Νοέμβριο. Τα ludi appolinares συνήθιζαν να πραγματοποιούνται Ιούλιο. Τα ludi megalences αφορούσαν την θεατρική ψυχαγωγία, ενώ εν τέλει υπήρχαν και τα ludi florales οποία συνήθιζαν να πραγματοποιούνται Απρίλιο και Μάιο, φιλοξενούσαν παραστάσεις Μίμων. Ludi Scaenici Θεατρικό είδος που αναπτύχθηκε ιδιαίτερα ήταν το θέαμα. Το θέαμα ήταν ένα αρχαϊκό είδος του ρωμαϊκού θεάτρου οποίο συνήθιζε να περιλαμβάνει διάφορες φάρσες, όπως την Ατελλάνα, αλλά και μονομαχίες. Η ατελλάνα εικάζεται πως είναι πηγή του σημαντικού είδους ιταλικού λαϊκού θεάτρου, *Κομέντια Ντελ Άρτε*. Είχε σαν κύριο χαρακτηριστικό την εμφάνιση θεατρικών χαρακτήρων, όπως ο *Μάκους*, ο *μούκους*, ο *Ντοσσένους* και ο *Πάππους*. Ο *Μάκους* ήταν ανόητος, ο *Μπούκους* ήταν λαίμαργος με αναιδή συμπεριφορά, ο *Πάππους* ήταν ηλικιωμένος, και ο *Ντοσσένους* ήταν ηλικιωμένος. Ήταν ρωμαϊκή αυτοσχέδια φάρσα με στόχο την διασκέδαση σε πανηγύρια. Γνωστά έργα της ήταν τα σκετς, <<η κατσίκα>>. Άλλες ρωμαϊκές φάρσες ήταν η παλιάτα της οποίας το όνομα προέρχεται από ένα αρχαίο ελληνικό ένδυμα,

τον μανδύα *Πάλιουμ*. Σημαντικοί εκπρόσωποι της υπήρξαν ο Πόπλιος Τερέντιος, κι ο *Τίτος Μάκιος Πλαύτος*. Η *πρετέξτα*, οποία συνήθιζε να σχετίζεται με ρωμαϊκούς θρύλους, και τέλος μπαίνουμε στην τογκάτα οποία ήταν είδος λατινικής κωμωδίας οποίο είχε σαν βάση την καθημερινότητα ρωμαϊκών πόλεων. Όλες οι ρωμαϊκές φάρσες συνοδεύονται από το όνομα *Fabula*. Η παραγωγή των θεαμάτων συνήθιζαν να πραγματοποιούνται μέσα από γιορτές, βρισκόταν υπό την δικαιοδοσία των αξιωματούχων, και οι αξιωματούχοι συμφωνούσαν με τους διαχειριστές των θιάσων για τα έργα που θα παιχθούν. Το κυριότερο είδος σκηνης ελληνιστικού θεάτρου ήταν η υπερηφωμένη σκηνή. Ένα ρωμαϊκό είδος θεάτρου που συναντάμε στην Βρετανία είναι το *Βερουλάμιουμ*. (εικόνα 18). (*Τσακμακίδης, - Τζιλιάλης, 2017, Μεγαρίτου, 2014, Brockett & Hildy, 2013, Μποζιζίο 2006, Beacham, 1991, Found & Hartnoll, 2000, Sear, 2006, Ντόβα, 2020, Boyle, 2014,*).

Το θέατρο της Ρώμης ξεκίνησε το 364 π.χ, ενώ το 240 π.χ έχουμε την πρώτη μετάφραση αρχαίας ελληνικής τραγωδίας στα λατινικά από τον Λίβιο Ανδρόνικο. Οι θεατρικές παραστάσεις στην αρχαία Ρώμη είχαν ενθουσιώδη υποδοχή απ' τον κόσμο καθώς καθρέφτιζαν γεγονότα από την πολιτική και καθημερινή ζωή των Ρωμαίων, τις αξίες, αλλά και τις κοινωνικές αντιλήψεις των. Άλλα μουσικά χαρακτηριστικά του ρωμαϊκού θεάτρου ήταν το μουσικό όργανο *Τίμπια*, μουσικό όργανο οποιοαποτελείται από δύο αυλούς και συνήθως συνοδευόταν από το κείμενο *canticum*, ρωμαϊκό είδος δράματος, και υπήρχε σε έργα του Τίτου Μάκιου Πλαύτου, του Πόπλιου Τερέντιου, αλλά και το είδος ρωμαϊκού δράματος *Fescenine verses* συνήθιζαν να το απαγγέλνουν σε γάμους (*Moore, 2012, Moore, 2012*).

Σημαντικοί εκπρόσωποι της ρωμαϊκής κωμωδίας ήταν ο *Τίτος Μάκιος Πλαύτος* οποίος γεννήθηκε το 254 π.Χ. Η κωμωδία του είχε σαν βάση την Ελληνική κωμωδία. Δημιούργησε διάφορα έργα, όπως, <<Αμφιτρύων>>, η <<θηλιά>>, ο <<έμπορος>>, << γαιδουροκωμωδία>> κ.α, ενώ θεωρείται πως έγραψε πάνω από 150 θεατρικά έργα. Έφυγε από την ζωή το 184 π.χ. Ο *Πόπλιος Τερέντιος* ήταν εκπρόσωπος της ρωμαϊκής κωμωδίας και κυρίως της Παλιάτα. Θαύμαζε τον Μένανδρο. Δημιούργησε διάφορα έργα, όπως το <<Πεθερά>>, το <<Αδελφοί>>, κ.α. Όλα έχουν σαν βάση την Νέα Ελληνική κωμωδία. Ο Πόπλιος Τερέντιος γεννήθηκε το 190 π.Χ., κι έφυγε από την ζωή το 159 π.Χ. Οι διαφορές ανάμεσα στα δύο είδη κωμωδίας είναι πολύ λεπτές, η κωμωδία του Τερέντιου χαρακτηρίζεται από κομψότητα και στρωτή δομή, ενώ ο Πλαύτος αναφέρεται έντονα στην επικαιρότητα.

Κύριος εκπρόσωπος της ρωμαϊκής τραγωδίας στην εποχή της αναγέννησης θεωρείται ο *Σενέκας* χάρη στην γνώση του σχετικά με την λατινική γλώσσα, αλλά και το ενδιαφέρον του για την αρχαία ελληνική μυθολογία (Κακουδάκη & Απέργη, 2011 Found & Hartnoll, 2000, Lynd, 2012).

Σημαντικά χαρακτηριστικά της ρωμαϊκής αρχιτεκτονικής ήταν τα πέτρινα θέατρα, αλλά και το σκέπασμα πάνω απ' το κοίλο (βελάριουμ). Άλλα στοιχεία ήταν η υποστήριξη των καθισμάτων από εξωτερική κατασκευή δημιουργημένη από ασπίδες και ανάγλυφα. Τα άκρα στις πλαγιές της μαρμάρινης κατασκευής του κοίλου. Αναπτύχθηκε ιδιαίτερα η *scenae frons* οποία δημιουργήθηκε από μικρές κολώνες βασισμένες σε ύψη και ήταν διακοσμημένες με γρανίτη, ανάγλυφα, και γλυπτά, ενώ η κεντρική πόρτα ήταν επιβλητική και βασιλική. Άλλα είδη ρωμαϊκής αρχιτεκτονικής ήταν η *hospitalia* (όρος που χρησιμοποιήθηκε από τον *Βιτρούβιο* για την πόρτα προς την έξοδο της ορχήστρας, επίσης έχουμε τον όρο *velvet regiae* όπου ήταν η κεντρική πόρτα. Επίσης υπήρχε το *Βελάριουμ*, πέπλο οποίο κάλυπτε τον εξώστη και τις κερκίδες. Στο ελληνορωμαϊκό θέατρο η δράση πραγματοποιείται σε μεγάλο βαθμό στο προσκήνιο. Η σκηνή πλέον επιβάλλεται στα μάτια των θεατών. Παραδείγματα ελληνορωμαϊκού θεάτρου είναι το θέατρο του Αγρίππα, της Μέριντα στην Ισπανία, και το αρχαίο θέατρο Γέρας της Ιορδανίας. Σημαντικότερο είδος δραματουργίας τότε ήταν η νέα αττική κωμωδία. Η ορχήστρα μετατρέπεται σε τόξο. Η περιφέρεια εφάπτεται με τον τοίχο της σκηνής. Το πλάτος του προσκηνίου προχωρά στην ορχήστρα, το ύψος του προσκηνίου από την ορχήστρα ελαττώνεται, όμως η εμφάνιση του είναι εντονότερη. Το διάζωμα προς την πλευρά των θεατών καταργείται, και το θέατρο πλέον δεν χρησιμοποιείται μόνο για θρησκευτικές τελετές (Τζοβλά & Χαρισάρη, 2012, Φλεβάρης, 2018, Mulryne & Shewring 1991, Haddad, etc 2005, Rindel & *acta acoustica united with acousica*, 2013).

Υπήρχε όμως και δραματουργική εξέλιξη. Η νέα κωμωδία ξεφεύγει από την πολιτική όπου ασχολούνται κυρίως η παλαιά και η μέση κωμωδία, και στρέφεται κυρίως σε καταστάσεις όπως ο έρωτας και οικονομικές καταστάσεις. Σήμερα ξέρουμε τα ονόματα 64 συγγραφέων, όμως το μόνο που σώζεται ολοκληρωμένο είναι ο <<δύσκολος>> του Μενάνδρου. Η νέα Κωμωδία ήταν η τελευταία εν ζωή έκφραση της ελληνικής δραματουργίας. Ενώ κάνει την εμφάνιση ο μίμος, ένα είδος θεάματος που είχε αρχαίες ρίζες κι έμελλε να γνωρίσει μεγάλη απήχηση απ' τον κόσμο. Έλληνας μίμοι ήταν ο Σώφρων ο συρακούσιος οποίος έζησε τον 5ο αιώνα αλλά και ο

Ηρώνδας οποίος έζησε το 250 π.Χ. Ο Ηρώνδας δημιούργησε 8 μιμιάμβους, το <<Πατροκυκλίσ>> η <<Μαστροπός>>, το <<Πορνοβοσκός>>, το <<Διδάσκαλος>>, το <<Ασκληπιών>> <<ανατιθεθείσαι και θυσιάζουσαι>>, το <<Ζηλότυπος>>, το <<Φιλιάζουσαι η Ιδιάζουσαι>>, το <<Σκυτεύς, το Ενόπνιον>>. (Θεοδωρόπουλος, 2010, Φλεβάρης, 2018, Brockett & Hildy, 2013, Μποζιζίο 2006, Τζοβλά & Χαρατσάρη, 2012. Τσούπης, 2022, Γώγος & Πετράκου, 2012).

Το σημαντικότερο ρωμαϊκό αμφιθέατρο είναι το *Κολοσσαίο* (εικ. 12) αποτέλεσε την βάση στην δημιουργία σταδίων, οποίο διατηρεί το σημαντικότερο είδος αρχαίας ελληνικής αρχιτεκτονικής, το αμφιθέατρο, ενώ η αρχιτεκτονική του ιστορία περιλαμβάνει το λεγόμενο *βελάριουμ*. Δημιουργήθηκε από τον αυτοκράτορα *Βεσπασιανό* και είχε σαν στόχο την φιλοξενία μονομαχιών. Περιλαμβάνει 50.000 θέσεις, πλάτος 153 μέτρα, μήκος 158 μέτρα, και ύψος 50 μέτρα. Οι πρώτες μονομαχίες ήταν εκ των εκτων *ετρούσκων*. (Sear, 2006, Μποζιζίο 2006, Mezher, 2002, Τζοβλά & Χαρατσάρη 2012, Weltch, 2007, Nekrutenko, 2014).



Εικόνα 7, Ελληνιστικό θέατρο Εφέσου



Εικόνα 8. Ρωμαϊκό θέατρο Οράνζ.



Εικόνα 9 Ρωμαϊκό θέατρο Αμμάν.



Εικόνα 10. Ρωμαϊκόθέατρο Πλόβντιβ. Βρίσκεται στην Βουλγαρία.



Εικόνα 11. Ρωμαϊκόθέατρο Μπόσρα.



Εικόνα 12,ρωμαϊκό αμφιθέατρο Κολοσσαίο

Ιταλική και λατινική δραματουργία:

Τρία πολύ σημαντικά ιταλικά είδη δραματουργίας που αναπτύχθηκαν η *όπερα* οποία είχε σαν στόχο την επανεμφάνιση της αρχαίας ελληνικής δραματουργίας και σημαντικό αρχιτεκτονικό χαρακτηριστικό ήταν η βαθιά σκηνή. Σημαντικοί εκπρόσωποι της καμεράτας της Φλωρεντίας ήταν ο συνθέτης *Τζιούλιο Κατσίνι* (1551 – 1618). Στην εικόνα 13 βλέπουμε την σκηνή *όπερας* του Σαν Κάρλο όπου διακρίνουμε το βάθος της σκηνής. Σημαντικοί εκπρόσωποι του είδους ήταν ο *Κλαούντιο Μοντεβέρτι* (1567 – 1643), και φυσικά η *καμεράτα της Φλωρεντίας*. είναι η *όπερα seria*, αλλά και οι τραγωδίες του Βιτόριο Αλφιέρι. Η δραματουργία *όπερα seria* χάρισε πολλά στο θέατρο σε βάθος χρόνου. Αποτελείται από ρυθμικές εναλλαγές δραματικών πράξεων, αλλά και άριες, δηλαδή λυρικών στάσεων. Εξαρτιούνται από τους μουσικούς και τους τραγουδιστές. Σημαντικός εκπρόσωπος της δραματουργίας ήταν ο ποιητής *Απόστολο Ζένο*. Ο *Ποιητής Ρανιέρι Ντε Καλαζμπιτίτσι* (1714 – 1795), αλλά και ο *Πιέτρο Τραπάτσι*. Οι τραγωδίες του *Βιτόριο Αλφιέρι* ήταν το <<Φίλιππος>>, <<Antigone>>, <<Πολυνίκης>>, <<Βιργινία>>, <<η συνομωσία των τρελών>>, <<Βρούτος Α>>, <<Βρούτος Β>>, <<Ορέστης>>, <<Τιμολέων>>. Είχαν σαν στόχο την ηθική παιδεία των θεατών, ενώ βάση των ήταν η παραστατικότητα της έκφρασης και η σημασία της σκέψης. Το θέατρο ήταν για τον *Αλφιέρι* ένα μέσο επικοινωνίας των σκέψεων του με το κοινό. Εν τέλει είχαμε την *όπερα buffa* οποία δημιουργήθηκε στην Νάπολη τον 18ο αιώνα και είχε σαν βασικό χαρακτηριστικό την απλή κατανόηση κειμένου. Πρόκειται για κωμική *όπερα*. Αρχικά ήταν μικρής διάρκειας, λειτουργούσε σαν ιντερμέδιο στις πράξεις της *όπερας seria*, η παιζόταν στο τέλος των τριών πράξεων του μελοδράματος. Ήταν ο αντίποδας της *όπερας seria* και σημαντικοί εκπρόσωποι του είδους ήταν ο *Τζιοβάνι Μπατίστα Μπερκολέσι*, ο *Νικόλο Πόμπορα*, ο *Νικόλο Πιτσίνι*, ο *Τζιοβάνι Παισιέλο*, ο *Ντομένικο Κιμαρόσα*, και ο *Μπαλταζάρ καλούπι*. Επίσης εκπρόσωπος της θεωρείται ο *Κάρλο Γκολντόνι* οποίος και σύνθεσε λιμπρέτα, όπως το il <<mondo della luna>>. Επίσης σημαντικοί εκπρόσωποι της *όπερας buffa* ήταν ο *Λορέντζο Ντα Πόντε* (1749 – 1838), ο *Τζιανπατίστα Κάσι* (1724 – 1803), και ο *Τζιαμπατίστα Λορέντζι* (1721 – 1807). Ο *Λορέντζι* έγραψε το <<socrate immaginario>>. *Φρανσίσκο Κραζίνι Λάσκα* (1503 – 1584), κι ο *Τζιοβάνι Τσέκι* (1518 – 1587) Ο *Κάσι* δημιούργησε το <<Teodoro in

venezia>>, και ο Ντα Πόντε το <<cos fun tutte>>. Συνήθιζε να περιλαμβάνει αρκετά κωμικά στοιχεία. Τέλος το μελόδραμα είναι το θεατρικό έργο οποίο συνοδεύεται από μουσική. Εμφανίστηκε στην Ιταλία τον 18ο αιώνα και εξελίχθηκε σε ολόκληρη την Ευρώπη, ενώ το ιντερμέδιο είναι είδος κωμικής σκηνής οποία παίζεται σταπλαισία δράματος. Στα αγγλικά ο αντίστοιχος όρος είναι Ιντερλούδιο, στα ισπανικά *Εντρεμές* όπου σημαντικός εκπρόσωπος ήταν ο Μικέλ Ντε Θερβάντες (1547 – 1616), στα γαλλικά *Αντρεμέ*. Την ίδια εποχή στην Ιταλία εμφανίζεται η *comedia lacrimosa* (Δακρύβρεχτη κωμωδία), ένα είδος γαλλικής κωμωδίας οποίο έλαβε ιδιαίτερη άνθηση στην Ιταλία με σημαντικότερους εκπρόσωπους, τους, *Τζιοβάννι Ντε Γκαμμέρα, 1743*

– 1803, *Φραντσέσκο Αλμπεγκράτι Καπατσέλι*, κι ο *Καμίγιο Φεντερίκι*. κ.α. Το Αισθηματικό δράμα στην Αγγλία οποίο έχει αστικές ρίζες. (*Μποζίζιο 2006, Found & Hartnoll, 2000, Hodges, 2002, Cimarosa, 2017, Βελεσιώτης, 2014*).

Σε αυτό το σημείο θα άξιζε να θυμηθούμε τον *Σενέκα*. Ο *Σενέκας* ήταν Ρωμαίος φιλόσοφος δραματουργός. Έγραψε λατινικές τραγωδίες βασισμένες στην αρχαία ελληνική τραγωδία, όπως <<Hercules>> <<Furens>>, <<Troades>>, <<Phoenissae>>, <<Medea>>, Phaedra, <<Oedipus>>, <<Agamemnon>>, and <<Thyestes>>, αλλά και το <<Octavia>> οποίο στηρίζεται σε γεγονότα που αφορούν την βασιλεία του Νέρωνα. Τα έργα του πιστεύεται πως έχουν ιστορική αξία. Επίσης ο *Σενέκας* έχει δημιουργήσει και διάφορα επιγράμματα, όπως το Κορσική. (*Found&Hartnoll,2000,Τρομάρας,2016,http://www.kvl.cch.kcl.ac.uk/THEATRON/biographys/bioseneca.html 25/04/2022*). Διαθέσιμο διαδικτυακά *Who was Seneca? Τρομάρας Α, 2016*).



Εικόνα 13. όπερα Σαν Κάρλο, βάθος σκηνής

Βυζαντινό και μεσαιωνικό θέατρο:

Το Βυζαντινό θέατρο δεν περιλαμβάνει τόσο μεγάλη θεατρική παράδοση όσο όλα τα υπόλοιπα. Τα σημαντικότερα είδη βυζαντινού θεάτρου που έχουμε είναι οι εκκλησιαστικές τελετές, οι ιππόδρομοι, παντομίμα, η τέχνη του μίμου οποία παιζόταν σε δρόμους και έγινε αφορμή για την έναρξη της ιταλικής Κομέντια ντελ άρτε, Παντομίμα, αλλά και αποσπάσματα ελληνικής τραγωδίας. Μας κληροδότησε σημαντικά είδη θρησκευτικού δράματος, όπως το λειτουργικό δράμα π.χ. Τέλος η *Κομέντια Ντελ Άρτε* ήταν ιταλική αυτοσχέδια κωμωδία κράτησε από τον 16ο μέχρι τον 18ο αιώνα. Είχε σαν βασικούς χαρακτήρες τον *Αρλεκίνο*, τον *Μπριγκέλα*, τον *Πουλιντσέλλα*, ο *Πιερότος*, ο *Πανταλόνε*, ο *Ντοντόρος*, ο *Καπιτάνο* (Τζοβλά & Χαρατσάρη, 2012, Μποζίζιο, 2006, Brockett & Hldy, 2013, Σαρηγιαννίδη, 2021, Κωτσίνας, 2020, Κακουδάκη & Απέργη, 2011).

Το μεσαιωνικό θέατρο και το θρησκευτικό δράμα: Την εποχή του μεσαίωνα καλλιεργήθηκαν κυρίως το θρησκευτικό θέατρο, το θρησκευτικό δράμα, το θέατρο του ανθρωπισμού, το λαϊκό θέατρο της Ιταλίας, αλλά και διάφορα άλλα δραματουργικά είδη, όπως το δράμα της *Rosvita gandensheim*. Επίσης έλαβε ιδιαίτερη φθορά το θέαμα (Μποζίζιο 2006).

Το μεσαιωνικό θέατρο ήταν γνωστό ως το θέατρο *μπουλουκιών*. Αναπτύχθηκε ιδιαίτερα το θρησκευτικό θέατρο, οι κινητές σκηνές, οι ορθογώνιες ξύλινες σκηνές, ενώ είχαμε παραστάσεις σε κυκλωτικά θέατρα. Η εκκλησία κατέχουν πλέον σημαντική κοινωνική θέση και πλέον αποτελούν θεατρικές σκηνές. Όμως ένα ακόμη σημαντικό είδος θεάτρου οποίο άνθησε την εποχή του μεσαίωνα ήταν η *Κομέντια ερουντίτα* οποία είχε σαν βάση τις αριστοτελικές αρχές δράματος, *ενότητα τόπου*, *ενότητα χρόνου*, και *ενότητα δράσης*. Το συγκεκριμένο είδος συνήθως βλέπαμε από ερασιτεχνικούς θιάσους, και το σημαντικότερο έργο *Κομέντια ερουντίτα* ήταν ο <<Μανδραγόρας>> του Νικολό Μακιαβέλλι (Μαγουλιώτης, 2013. Νεγρίν, 2016, Κακουδάκη & Απέργη, 2011).

Η αρχή του θρησκευτικού θεάτρου έγινε όταν εκκλησίες ξεκίνησαν να φιλοξενούν θεατρικά δρώμενα με βάση την πίστη, καθώς δεν υπήρχαν μόνιμα θέατρα στην Ευρώπη. Η εκκλησία χάρη στην *χριστιανική*, αλλά και *ρομάνικη* της διακόσμηση μπορούσε να χαρίσει όμορφους θεατρικούς χώρους με σκηνικά. Η

χριστιανική αρχιτεκτονική βοήθησε με εφέ αλλά και με την λάμψη του φωτός που συνήθιζε να περιλαμβάνει η εκκλησία ώστε να δημιουργήσει μια δική της κατεύθυνση. Ο Ρομάνικος ρυθμός συνήθιζε να περιλαμβάνει γλυπτά, αλλά και διάφορα αντικείμενα. βοήθησε πολύ τους ανθρώπους να δημιουργήσουν θεατρικές παραστάσεις εντός ενός εκκλησιαστικού ναού, καθώς τα γλυπτά, αλλά και γενικότερα σκηνικά αντικείμενα προσέγγιζαν ανθρώπους του περιβάλλοντος. Οι πλατείες είχαν σχήμα ημικυκλικό φιλοξενούσαν πάντα μεγάλα θεατρικά δρώμενα και είχαν σαν στόχο το ευρύ κοινό. Οι σκηνικοί χώροι, είτε πρόκειται για εκκλησίες, είτε για πλατείες συνήθιζαν να είναι ημικυκλικοί και να περιλαμβάνουν τρεις ορόφους, επίσης είχαν βάθος. Στον μεσαίωνα είχαμε διάφορα είδη σκηνών, όπως τις λεγόμενες *αντιπροσωπευτικές* σκηνές. Τα σπίτια στην Αγγλία, αλλά και τα *mansions* στα γαλλικά. Το θεατρικό είδος του θεάματος έλαβε φθορά διότι οι πατέρες της εκκλησίας το ξεχώρισαν καθώς πίστευαν πως δεν είναι καλό για τους πιστούς. Εικάζανε πως δημιουργεί ανησυχίες. Το θέατρο του *ανθρωπισμού*, χωρίζεται σε δύο μέρη, την κωμωδία και την τραγωδία. Πρόκειται για παραστάσεις που λάμβαναν χώρα σε πανεπιστήμια με φοιτητές να ερμηνεύουν του ρόλους. Συνήθιζαν να γράφονται στα λατινικά. Έργα εκείνης της περιόδου ήταν η τραγωδία *Εκκερίνις* του *Αλμπερτίνο Μουσσάτο* οποίος γεννήθηκε το 1261 και πέθανε το 1329, αλλά και η κωμωδία <<Κατίνα>> του *Πολέντον* οποία λάμβανε χώρα σε πανεπιστημιακούς χώρους της Ιταλίας. Το ιταλικό λαϊκό θέατρο συνήθιζε να περιλαμβάνει δράμα θρησκευτικού περιεχομένου, πιο κάτω μιλάμε για την λεγόμενη *Σάκρα Ραπρεζεντασιόνε*. Το θέατρο πόλης αφορούσε κυρίως τα κατορθώματα βασιλιάδων και συνήθιζε να περιλαμβάνει τους αγώνες τους. Ήταν είτε έφιπποι αγώνες, είτε μονομαχίες. Οηθοποιοί που συνήθιζαν να αναλαμβάνουν ανδρικούς και γυναικείους ρόλους ήταν μοναχοί από Μοναστήρια. Οι *Κυπρίνοι δείπνοι* ήταν ένα δραματουργικό είδος οποίο αφορούσε τα σκηνικά αντικείμενα μιας θεατρικής παράστασης. Ξεκίνησε την περίοδο μεταξύ του 4ου και του 5ου αιώνα. Μέσα από μια κωμική όσφρηση έδινε έναν αέρα ελευθερίας. Η *Ροσβίτα* ήταν μοναχή στο μοναστήρι Κάντερσεμ της Σαξονίας. Λογοτεχνικά αγαπούσε τον *Πόπλιο Τερέντιο*. Δημιούργησε διάφορα έργα, όπως το <<Καλλίμαχος>>, και το <<Δουλκίτιος>>. Το έργο της εμπνεύστηκε από βίους αγίων, μέσα απ' το οποίο δημιούργησε ερέθισμα για μεγαλύτερη ψυχανάλυση του εκάστοτε ήρωα των έργων. Ένα ακόμη θεατρικό είδος οποίο καλλιεργήθηκε τον μεσαίωνα ήταν η *ελεγειακή* κωμωδία. Σημαντικοί εκπρόσωποι του είδους ήταν ο *Βιτάλε Ντι Μπλόις* οποίος δημιούργησε αρκετά έργα,

όπως <<Αμφιτρώων>> έχοντας σαν βάση μελέτης δύο έργα του *Τίτου Μάκιου Πλαύτου*, την <<Αουλουλάρια>>, και τον <<Αμφιτρώων>>. Ένας ακόμη ήταν ο *Ματτέο Ντι Βέντομ* οποίος έγραψε την κωμωδία με τίτλο <<Μήλο>>. Επίσης καθοριστικό ρόλο στην έναρξη του ιταλικού θρησκευτικού δράματος έπαιξε ο θρησκευτικός ύμνος *lauda* οποίος αποτελεί το έδαφος δημιουργίας του στην λαϊκή γλώσσα, αλλά και μέρος θρησκευτικών τελετουργιών. Δημιουργήθηκε μετά την έγκριτη γνώμη του λαού, και το ύφος αρχικά ήταν λυρικό, όμως στην συνέχεια έγινε δραματικό. Σημαντικός εκπρόσωπος του είδους ήταν ο *Τζακοπόνε Ντα Τόντι* με το έργο <<Η γυναίκα του παραδείσου>>. Γεννήθηκε το 1236, κι έφυγε απ' την ζωή το 1306. Θα άξιζε να αναφέρουμε την σημαντική επίδραση που άσκησε στο γαλλικό λαϊκό θέατρο του οποίου κύριος εκπρόσωπος ο <<Αδάμ Ντελ Αλ>>. Επίσης είχαμε την γαλλική φάρσα όπου κύρια χαρακτηριστικά της ήταν η γρήγορη δράση αλλά και η πλοκή οποιά και προβλεπόταν. Σημαντικοί εκπρόσωποι του είδους ήταν ο Ιταλός <<Pietro Antonio Caracciolo>> με το έργο <<Η φάρσα του μάγου>>. Ενώ σημαντική γαλλική φάρσα ήταν το ο <<δάσκαλος>> του Πιερ Πατελέν του 15ου αιώνα (*Μποζίζιο, 2006, Mussato etc, 2011, Υπερηφανου, 2016. Βελένης, 2018*).

Είχαμε διάφορα είδη θρησκευτικού δράματος, όπως, το *Αουτο σακραμεντάλ*, την *Ηθολογία*, το *ιησουιτικό δράμα*, το *λειτουργικό δράμα*, το *μυστήριο παθών*, το *σάκρα ραπρεζεντασιόνε*, ενώ εκείνη την εποχή ξεκινά ένα ακόμη σημαντικό είδος θεάτρου, το *Κουκλοθέατρο*. (*Found & Hartnoll, 2000, Κουλούμπη & Πάλμου, 2016*).

Το *Αουτο Σακραμεντάλ* είναι το ισπανικό θρησκευτικό δράμα. Σημαντικός εκπρόσωπος του ήταν ο *Πέδρο Καλδερόν Ντε Λα Μπάρκα*. Δημιούργησε 200 έργα, ένα θρησκευτικό του έργο είναι <<το συμπόσιο του Βασιλιά Βαλτάσαρ>>. Τα θρησκευτικά του έργα απεικόνιζαν της αφηρημένες ιδέες του καθολικού δόγματος με έντονο λυρισμό και όμορφη σκηνική τεχνική. Χρησιμοποιούνταν τα *Carros*, ειδικά μεταφορικά μέσα. Χαρακτηριστικά του ισπανικού θρησκευτικού δράματος είναι η χρήση περίπλοκης αλληγορίας. Πρόκειται για ένα απ' τα σημαντικότερα χαρακτηριστικά της Αγίας Δωρεάς. Το συγκεκριμένο είδος θεάτρου συνηθιζόταν να παίζεται σε πόλεις με κύριο υλικό τα περίφημα άρματα *carros* (*Bazzoni, 2008, Σπυριδοπούλου, 2016, Found & Hartnoll, 2000*).

Η *Ηθολογία* ήταν ένα είδος μεσαιωνικού δράματος οποίο στόχευε στην διδασκαλία μέσω της ψυχαγωγίας, κάτι που εφαρμόζαν οι φραγκισκανοί και οι δομινικανοί τον 13ο αιώνα. Σήμερα σώζονται ελάχιστα κείμενα ηθολογίας, όμως

ήταν πάντα χρήσιμη για τους επαγγελματίες ηθοποιούς που έβγαιναν από τους ερασιτεχνικούς θιάσους (*Found &Hartnoll, 2000*).

Το *ησουίτικό δράμα* ήταν μια ομάδα έργων οποία παιζόντουσαν από μαθητές σε κολέγια. Η πρώτη παράσταση χρονολογείται το 1551 στο κολέγιο *Μαμερτίνο* της Μεσσήνης. Το 1555 παρουσιάζεται στην Βιέννη το πρώτο ησουίτικό έργο με τίτλο *euirpus sive de inanitate verum* του *Λέβιν Μπρεχτ*, συγγραφέας με καταγωγή από την πόλη Αμβέρσα. Οι επόμενες παραστάσεις πραγματοποιήθηκαν στο Μόναχο, στην Κόρδοβα, και στον Ίνκολστατ. Είχαν σαν βάση θέματα της βίβλου, την κλασική αρχαιότητα, και πιο μετά βίου αγίων και προσωποποιήσεις αφηρημένων εννοιών. Το 1556 υπήρχαν ήδη 33 κολέγια ησουιτών στην Ευρώπη. Μέχρι το 1587 ήταν 150, και μέχρι τις αρχές του 17ου αιώνα ήταν 300 (*Found &Hartnoll, 2000*).

Τα *λειτουργικά δράματα* είχαν σαν βάση την ζωή, τον θάνατο, αλλά και την ανάσταση του Ιησού χριστού. Βρήκε διέξοδο στην εκκλησία και υπάρχουν διάφορα τέτοια έργα, όπως το <<Τίνα Ζητηται?>> οποία ψάλλεται στην δυτική εκκλησία την Κυριακή του Πάσχα, αλλά και το *Peregrinus* οποίο μιλάει για τον αναστηθέντα Χριστό με του αποστόλους εις Εμμαούς. Ένα κόμη έργο, χριστουγεννιάτικο, στηρίχθηκε σε ένα αφηγηματικό κήρυγμα οποίο αποδίδεται στον άγιο Αυγουστίνo. Τα έργα παίζονταν μέσα σε ναούς. Οι ηθοποιοί ήταν ιερείς, αγόρια της χορωδίας, και κάποιες φορές καλόγριες. Εκείνοι έψελναν τον διάλογο οποίος ήταν στα λατινικά, ενώ η χορωδία έψελνε το ιντερμέδιο (*Found &Hartnoll, 2000*).

Το *μυστήριο* έχει λάβει διάφορες ονομασίες, όπως, θαύματα στην Αγγλία. Έχουν σωθεί πολλά κείμενα μυστηρίου από τους κήπους του *Τσέστερ*, του *Κόβεν Γκάρντεν*, του *Λίνκολν*, του *γouέικφιλντ*, και του *Γιορκ*. Ταυτόχρονα υπήρχε το *γαλλικόμυστήριο*, το *ισπανικό* (Αουτο σακραμεντάλ), και το *ιταλικό* (σάκρα ραπρεζεντασιόνε). Επίσης έχουν βρεθεί στην Δανία και στην Ρωσία (*Found &Hartnoll, 2000*).

Το *σάκρα ραπρεζεντασιόνε* δημιουργήθηκε όπως και τα υπόλοιπα θρησκευτικά δράματα, από το λειτουργικό δράμα. Το *ιταλικό* θρησκευτικό δράμα παίζονταν σε χώρους όπως αγορά, η πλατεία, μπροστά σε πολλαπλό σκηνικό. Ένα *ιταλικό* θρησκευτικό δράμα που συνήθιζε να περιλαμβάνει θέματα της παλαιάς και κενής διαθήκης. Χρειαζόταν 22 'οίκους' οποίοι δηλώναν διαφορετικούς χώρους. Τα ερμήνευαν ομάδες νεαρών από θρησκευτικά κέντρα, και σημαντικοί εκπρόσωποι του

ιταλικού θρησκευτικού δράματος ήταν ο *Ντελ Καρρέτο* οποίος πέθανε το 1530, κι ο *Αντόνιο Καμινέλλι* (1436 – 1502). (*Found & Hartmoll, 2000*).

Το θέατρο την εποχή της αναγέννησης. Αναγέννηση.

Η αναγέννηση είχε σαν βάση τα έργα τραγωδίες του Σενέκα, τις κωμωδίες του Τίτου Μάκιου Πλαύτου, και του Πόπλιου Τερέντιου, αλλά και τις αριστοτελικές αρχές της αρχαίας ελληνικής τραγωδίας, ενότητα τόπου, χρόνου και δράσης. Ξεκίνησε τον 14ο αιώνα μόλις αναγνωρίστηκε η αξία των έργων των. Επηρέασε ολόκληρη την Ευρώπη και κυρίως την Ιταλία, Αγγλία, την Ισπανία, και την Γαλλία. Είχαμε διάφορες δραματουργίες, όπως Η ιταλική δραματουργία *regolare*. δημιουργήθηκε στα λατινικά και σημαντικό ρόλο στην αναβάθμιση της υπήρξαν έργα του Πλαύτου και του Σενέκα, αλλά και αρχαίες ελληνικές τραγωδίες. Παράδειγμα δραματουργίας *regolare* αποτελεί το έργο του Λουντοβίκο Αριόστο, <<Κασάρεια>>. Αλλά και η

<<Καλανδρία>> του Καρδινάλιου Μπιμπιένα. Ένας ακόμη πολύ σημαντικός εκπρόσωπος της ιταλικής αναγέννησης ήταν ο Δάντης Αλιγκέρι. Γεννήθηκε το 1265 και πέθανε το 1321. Γνωστός για το έργο Θεία Κωμωδία. Άλλα έργα που δημιούργησε ήταν το

<<New life>>. Ο Δάντης Αλιγκέρι ήταν ποιητής αλλά βαθιά πολιτικοποιημένη προσωπικότητα.. Ο Δάντης Αλιγκέρι είχε σπουδάσει ιατρική και υποστήριζε πολύ την καθολική εκκλησία, πίστευε πως οδηγεί στην δόξα και στην τιμή. Οι σκηνικοί χώροι του θεάτρου πλέον είναι αυλές. Την περίοδο της αναγέννησής έχουμε για φιλοξενία θεατρικών παραστάσεων, αρχικά αυλές, στην συνέχεια προσωρινές σκηνές, κι εν τέλει τα θεατρικά οικοδομήματα. Το θέατρο γενικά αναπτύχθηκε την εποχή της αναγέννησής, τόσο σκηνικά, όσο και δραματουργικά. Στην Ιταλία υπάρχουν πλέον για θεατρικούς χώρους, αυλές, εκκλησίες, πλατείες, κ.α. γενικά ανοιχτοί χώροι. Πλέον φιλοξενούν θεατρικές παραστάσεις. Μια απ' τις γνωστότερες ιταλικές αυλές οι οποίες φιλοξενούσαν θεατρικές παραστάσεις ήταν η αυλή της Φερράρα. Παράδειγμα προσωρινού θεατρικού χώρου στην Ιταλία αποτελεί το θέατρο του Καπιτωλίου, οποίο διατηρεί το αμφιθέατρο και το είδος ρωμαϊκής σκηνογραφίας *Scaenae frons*, ενώ το σημαντικότερο δείγμα θεατρικού οικοδομήματος είναι το θέατρο Ολύμπικο στην Βισσέντζα της Ιταλίας. Οι ιταλικές αυλές συνήθιζαν να φιλοξενούν παραστάσεις έργων του Πόπλιου Τερέντιου και του Τίτου Μάκιου Πλαύτου, ενώ οι πλατείες συνήθιζαν να φιλοξενούν *πάθη*. Τέλος την εποχή της ιταλικής αναγέννησής είχαμε κι ένα ακόμη είδος θεάτρου, την

<<momaria>>. Ένα είδος θεάτρου οποίο πρόκειται για παντομίμα με κοινωνικές

προεκτάσεις και έχει τις ρίζες του στην Βενετία. Η σκηνή των θεάτρων πλέον έχει αποκτήσει παραλληλόγραμμο σχήμα, και η πλατεία του θεάτρου κυκλική. Σημαντικοί εκπρόσωποι της ιταλικής αρχιτεκτονικής ήταν ο μηχανικός και συγγραφέας *Βιτρούβιος*, ο φιλόσοφος *Λέον Μπατίστα Αλμπέρτι* (1404 – 1472), ο *Ανδρέα Παλάντιο* (1508 – 1580), ο *Σεμπασιάνο Σέρλιο* (1475 – 1554), ο *Μπερνάρντο Μπουονταλέντι* (1531 – 1608), κι ο *Βισσέντζο Σκαμότι* (1548 – 1616). Ο *Βιτρούβιος* ήταν μηχανικός και παράλληλα συγγραφέας οποίος μέσα από το έργο του <<Περί αρχιτεκτονικής>> προτείνει ως βάση για την οικοδόμηση ενός θεάτρου, την αρχιτεκτονική, το στήσιμο της πόλης, την αρχιτεκτονική που υιοθέτησαν ναοί, την δημόσια αρχιτεκτονική, την ιδιωτική αρχιτεκτονική, το εσωτερικό μιας κατοικίας, τα όργανα οποία μετράνε τον χρόνο, αλλά και στις υδάτινες εγκαταστάσεις. Όλες επισημοποιήθηκαν από τον Λέον Μπατίστα Αλμπέρτι μέσα απ' το έργο περί ανοικοδόμησης. Σύμφωνα με την γνώμη του Βιτρούβιου το θέατρο θα πρέπει να αποτελεί το κέντρο της πόλης και να παραμένει καθαρό. Επίσης δίνει πολύ μεγάλη σημασία στην ακουστική του θεάτρου και πιστεύει πως η καλή και σωστή της λειτουργία βρίσκεται στην προσεχτική δουλειά των αρχιτεκτόνων. Τέλος πιστεύει και σε μια ακόμη αξία του θεάτρου, την αρμονική, σωστή και καλή λειτουργία των μηχανημάτων ενός θεάτρου. Λέει πως είναι δυσνόητη και αυτό γιατί δεν υπάρχει λατινικός όρος. Υποστηρίζει πως θα πρέπει να τοποθετηθούν ορειχάλκινα ηχεία ανάμεσα στις θέσεις των θεατών. Κατά την γνώμη του Βιτρούβιου ένα θέατρο έχει την εξής δομή, διαζώματα με βάση το ύψος του θεάτρου γιατί αλλιώς δημιουργείται πρόβλημα με την ακουστική του θεατρικού χώρου. Ένας θεατρικός χώρος πρέπει να περιλαμβάνει πολλά μέρη όμως χωρίς να συνδέονται με το κοίλο του θεάτρου. Στο κέντρο της ορχήστρας πρέπει να υπάρχει ένας κύκλος ως ορχήστρα, και μεγάλο προσκήνιο. Οι *κερκίδες* διαιρούνται με σκοπό να βρίσκονται στην περιφέρεια του κύκλου. Η *στοά* της στέγης βρίσκεται στο ίδιο ύψος με την σκηνή. Επίσης έχουμε δύο επισκηνές, η μία είναι το πόδιο οποίο πρέπει να ισούται με το 1/12 της ορχήστρας, αλλά και η δεύτερη επισκηνή οποία πρέπει να έχει για ύψος το μισό από του ποδίου της πρώτης επισκηνής, ενώ έχουμε και τους περιακτους οποίοι δείχνουν με διακόσμηση τον εκάστοτε μύθο. Οι *versurae* τοίχοι οποίοι ορίζουν τις παρόδους της σκηνής. Επίσης έχουμε και τρία είδη σκηνής, την σκηνή της τραγωδίας, την σκηνή της κωμωδίας, αλλά και την σατυρική σκηνή. Η σκηνή της τραγωδίας στηρίζεται σε κίονες και αγάλματα, η κωμική είναι διακοσμημένη με ιδιωτικές κατοικίες. Δείχνει την φύση. Ο Σεμπασιάνο Σέρλιο δημιούργησε θέατρο στην αυλή

του παλατιού Βιτσέντζα, επίσης πρότεινε τρεις διαφορετικές εκδοχές σκηνής, μία με στόχο ανέβασμα κωμωδίας, μία με στόχο ανέβασμα τραγωδίας, και μία ακόμη με στόχο ανέβασμα σατυρικού δράματος. Η σατυρική σκηνή ταίριαζε με την φύση, η τραγική ταίριαζε με την άρχουσα τάξη, και η κωμική με την καθημερινή ζωή των πολιτών, ενώ δημιούργησε το βιβλίο αρχιτεκτονικής με τίτλο *sette libri su i architettura*, οποίο ήταν πολύ γνωστό την εποχή της ιταλικής αλλά και της κρητικής αναγέννησης. Επίσης ο *Λουδοβίκο Κάστελβετρο* ήταν εκείνος οποίος εφάρμοσε τις αριστοτελικές αρχές (ενότητα τόπου, ενότητα χρόνου, ενότητα δράσης) την εποχή της ιταλικής αναγέννησης. Τέλος θα άξιζε να μιλήσουμε για το θέατρο *Ολύμπικο* (εικόνα 14) ένα έργο οποίο ξεκίνησε ο *Ανδρέα Παλάντιο* το 1580, κι ολοκλήρωσε ο *Σκαμότζι* το 1584. Αρχιτεκτονικά δομείται με τις πολλαπλές διόδους του Σκαμότζι, κεντρική καιπλαινές πόρτες, πόρτες *versurae*, προσκήνιο, ορχήστρα, κοίλο και περιστύλιο, ενώ βλέπουμε την ξύλινη βάση, οποία είναι η ιταλική σκηνή. Αυτό το θέατρο δημιουργήθηκε με βάση τις αρχές αρχιτεκτονικής του Βιτρούβιου, οποίες ήταν η σταθερότητα του κτιρίου, το δέσιμο των λειτουργικών υπηρεσιών του κτιρίου, αλλά και η Ελκυστικότητα του κτιρίου. Το 1585 φιλοξένησε το περίφημο έργο του Σοφοκλή, <<Οιδίπους Τύρρανος>>. Ο *Μπερνάρντο Μπουονταλέντι* δημιούργησε το θέατρο των *Μεδίκων*, οποίο αρχιτεκτονικά δομείται με την είσοδο του θεάτρου, το αμφιθέατρο με έξι βαθμίδες, τον κεντρικό χώρο με καθίσματα για ευγενείς, εξέδραγια πρίγκιπες, και σκηνή με περιάκτους. Ο περιάκτος ήταν κομάτι της ρωμαϊκής σκηνογραφίας οποίο ενδεχομένως χρησιμοποιήθηκε και την εποχή του ελληνικού θεάτρου. Τέλος θα άξιζε να μιλήσουμε για το θέατρο *Φαρνέζε* (εικόνα 15) του *Τζιοβάννι Αλεότι*, θέατρο οποίο περιλαμβάνει κουϊντες, αλλά και κερκίδες στην μορφή σταδίου. Επίσης σε αυτό το σημείο πρέπει να αναφέρουμε πως το θέατρο *Ολύμπικο* οποίο περιλαμβάνει την ξύλινη βάση σκηνής, Με αφορμή το συγκεκριμένο θέατρο έχουμε την αναβίωση του αρχαίου ελληνικού δράματος στην Ρώμη και την ιταλική αναγέννηση. και δημιούργησε ένα είδος σκηνής οποίο και βοήθησε στην δραματουργία της όπερας. Καθιερώθηκε και στην Αγγλία. Όμως η ιταλική σκηνή (τοίχος που χωρίζει την σκηνή από την πλατεία του θεάτρου, προσκύνιο σε σχήμα τόξου), στόχευε στην μετωπική διάταξη του κοινού, έπαψε να υπάρχει την περίοδο του μεσοπολέμου (1918 – 1939). Στην Αγγλία πλέον το θέατρο αποκτά βασιλική αξία. Το σημαντικότερο θέατρο της αγγλικής αναγέννησής είναι το *Shakespeare's globe* (εικόνα 16). Το συγκεκριμένο θέατρο έχει σαν βάση ξύλο βελανιδιάς, και το όνομα του *globe* δηλώνει μεγάλες ανακαλύψεις. Χτίστηκε την περίοδο 1597 - 1613

Είναι πολυγωνικό και περιλαμβάνει χωρητικότητα 3000 άτομα. (Τζοβλά &Χαρατσάρη, 2012, Σπυριδοπούλου, 2012, Μποζίζιο, 2006, Found &Hartnoll, 2000, Κακουδάκη & Απέργη, 2011, Τριβηλού, 2008, Fominykh, 2021, Moffet etc, 2003, Pizzato, 2019).

Τα θέατρα πλέον αποκτούν κυκλική πρόσοψη κυρίως χάρη στο ρωμαϊκό Κολοσσαίο, ενώ η σκηνή όπου πραγματοποιείται η δράση του έργου είναι μια πλατφόρμα και γύρω βρίσκονται οι θεατές οποίοι παρακολουθούσαν την παράσταση είτε καθιστοί σε πάγκους, είτε όρθιοι. Στην Αγγλία εκείνη την εποχή έχουμε τα *Ιντερλουδία*, και τα *Mummin plays* (Θεατρικό λαϊκό δρώμενο οποίο εμφανίστηκε στην Αγγλία και αφορούσε τούρκους ιππότες, τον άη Βασίλη, και τον άγιο Γιώργη) Επίσης εκείνη την εποχή έχουμε έφιππους αγώνες ιπποτών στην Αγγλία.. Σημαντικές προσωπικότητες που παρακολουθούσαν παράσταση σε εκείνο το θέατρο συνήθιζαν να φιλοξενούνται σε ειδικά τοποθετημένα καθίσματα πάνω στην σκηνή. Το αγγλικό θέατρο ταιριάζει με το ιταλικό αρχιτεκτονικά. Τα Βασικά στοιχεία ένδυσης στοθέατρο ελισαβετιανής αναγέννησης ήταν αρχαία με σκοπό να εκφράσουν μια διαφορετική εποχή. Αντίκες για κλασσικούς χαρακτήρες. Κοστούμια αρκετά ευφάνταστα όταν κάνανε φαντασμαγορικούς χαρακτήρες, όπως κάποιον θεό.Κοστούμια παραδοσιακά όταν κάνανε σημαντικούς χαρακτήρες της παγκόσμιας δραματουργίας, όπως βασιλιάδες. Αλλά και κοστούμια φυλετικά όταν ήταν να κάνουνε κάποιον εβραίο. Στην Ισπανία δημιουργήθηκαν τα περιφημά *Corrales*, αυλές οποίες περιβάλλονται από κατοικίες. Τα *corrales* συνήθιζαν να κλείνουν με αυλαία. Τα σπίτια συνηθίζεται να περιλαμβάνουν τρεις πλευρές. Τα σημαντικότερα είδη ενδυμασίας ήταν ακριβά υφάσματα, αλλά και κοστούμια σε περιπτώσεις που ο ηθοποιός έπρεπε να ερμηνεύσει έναν μυθικό χαρακτήρα. Σημαντικός εκπρόσωπος τηςισπανικής αναγέννησης υπήρξε ο *Μικέλ Ντε Θερβάντες*. Στην Γαλλία είχαμε το γαλλικό λαϊκό θέατρο οποίο συνήθιζε να περιλαμβάνει Μυστήρια και φάρσες. Αρχικά πραγματοποιούνται θεατρικές παραστάσεις σε γήπεδα, μέχρι την στιγμή πουγίνεται γνωστό το πρώτο γαλλικό θέατρο *Hotel de Bourgogne*. Ο συγκεκριμένος χώρος θεάτρου λαμβάνει σχήμα ορθογώνιο (Σπυριδοπούλου, 2012, Μποζίζιο, 2006, Brockett & Hildy, 2013, Τζοβλά & Χαρατσάρη, 2012, Σπυριδοπούλου, 2016, Σαρηγιαννίδη, 2021, Tigner, 2012, Found & Hartnoll, 2000, Κακουδάκη & Απέργη, 2011, Ψαρρού, 2017, Mulryne & Shewring,1991 ... , Moffett et al., 2003, Forminykh,

2021, Alberti, 1992, Wassell & nexus network 2008, Riccuci etc, 2017, Charvet, 1869, Borys, 2014, Βασιλειάδου, 2017, Velek, 2008).



Εικόνα 14, θέατρο Ολύμπικο, ξύλινη βάση ιταλική σκηνή



Εικόνα 15, θέατρο Φαρνέζε



Εικόνα 16, εσωτερικό θεάτρου shakespeare's Swan

Οι δραματουργίες που αναπτύχθηκαν την εποχή της αναγέννησής:

Σημαντικά δραματουργικά είδη οποία αναπτύχθηκαν την εποχή της αναγέννησης ήταν Το Βουκολικό δράμα και το ιντερμέδιο. Το βουκολικό δράμα πρόκειται για μια απλή συνέχεια της παλιάς βουκολικής ποίησης. Σημαντικοί εκπρόσωποι του είδους ήταν ο *Πολιτσιάνο*, ο *Τζιράλντι Σίντζιο*, και ο *Αγκοστίνο Μπεκάρι*. Σημαντικά έργα εκείνης της εποχής είναι το <<Ορφέας>> του Πολιτσιάνο, το <<Εγκλε>> του Τζιράλντι, και το <<Sacrifisio>> του Μπεκάρι. Όμως, ο σημαντικότερος εκπρόσωπος του βουκολικού δράματος είναι ο *Τάσσο Τορκουάτο* με το έργο <<Αμύντας>>, αλλά και ο *Μπατίστα γκουαρίνι* με το έργο <<Ο πιστός βοσκός>>. Ο *Τορκουάτο Τάσσο* γεννήθηκε το 1544 στο Σορέντο της Ιταλίας, κι έφυγε απ' την ζωή το 1595. Το βουκολικό δράμα ήταν ένα δραματουργικό είδος οποίο άνθησε καλλιτεχνικά σε ιταλικές αυλές κυρίως εξαιτίας της αγροτικής επίδρασης του 15ου και 16ου αιώνα, ενώ ξεκίνησε απ' την Φερράρα της Ιταλίας. Άλλα σημαντικά έργα είναι ο <<Κέφαλος>> του *Νικολό Ντα Κορρέτζιο*, το <<ill Timone>> του *Ματτέο Μπουάρντο*. Ένα ακόμη δραματουργικό είδος οποίο αναπτύχθηκε ήταν τα *ιντερμέδια* οποία χωρίζονται σε αφανή και εμφανή ιντερμέδια. Τα *αφανή ιντερμέδια* ήταν αρκετά διαδεδομένα και έργα των αποτελούν ο <<Μανδραγόρας>> του *Νικολό Μακιαβέλλι*, όπου πρόκειται για το τέλος των παραστάσεων. Τα ιντερμέδια συνήθιζαν να παίζονται στα πλαίσια κωμωδίας ανάμεσα στις πράξεις του κάθε έργου με συνοδεία μουσικής και αντικειμένων. Τα εμφανή ιντερμέδια αφορούσαν κυρίως το θέατρο αυλής. Εν τέλει θα άξιζε να αναφέρουμε την εξέλιξη της τραγωδίας στην εποχή της αναγέννησης, με τους Τρισίνο, Ρουκελάι, Αλλαμάνι, Σπερόνι, και κυρίως τον Τζιράλντι, σαν σημαντικότερους εκπρόσωπους. Ο Τρισίνο γεννήθηκε το 1478 κι έφυγε απ' την ζωή το 1550. Δημιούργησε διάφορα έργα τραγωδίας, όπως το η <<φλωρεντινή>>. Ο *Ρουκελάι* γεννήθηκε το 1475 κι έφυγε απ' την ζωή το 1525. Δημιούργησε διάφορα ιταλικά έργα τραγωδίας, όπως το <<Oreste>> και το <<Rosmunda>> οποία έχουν σαν βάση την <<Ιφιγένεια Εν Αυλίδι>>, τον <<Ορέστη του Ευριπίδη>>, αλλά και την <<Αντιγόνη>> του Σοφοκλή. Ο *Σπερόνι* γεννήθηκε το 1500 κι έφυγε απ' την ζωή το 1588. Έγραψε πολλά έργα, όπως το <<Κρίση σχετικά

με την τραγωδία του Κανάκη>>. Επίσης σημαντικοί εκπρόσωποι στην αναγέννηση της κωμωδίας ήταν ο *Λουδοβίκο Αριόστο* γεννήθηκε το 1474 κι έφυγε απ' την ζωή το 1533. Έγραψε διάφορες κωμωδίες, όπως το <<Κασάρεια>>, αλλά και το <<Οι Ανταλλαγμένοι>>. Η αναγεννησιακή κωμωδία είχε σαν βασική αρχή την μίμηση της λατινικής κωμωδίας. Είναι η λεγόμενη λόγια κωμωδία της οποίας σημαντικοί εκπρόσωποι ήταν ο *Καρδινάλιος Μπιμπιένα* με το έργο του <<Καλλαντρία>>, ο *Πιέτρο Αρετίνο* με το έργο του <<Μαρεσκάλκο>>, ο *Αννίμπαλ Κάρρο* με το έργο του <<Οι Ρακένδυτοι>>. Ο *Τζιοββάνι Τσέκι* με το έργο του <<Ο Νανόμπουρος>> αλλά και τον *Αντρέα Κάλμο*. Ένα ακόμη πολύ σημαντικό είδος ήταν η όπερα. Επίσης είχαμε σημαντικά δείγματα ελληνικού θεάτρου με την Κρητική αναγέννηση (1550 – 1669) όπου σημαντικότερα έργα εκείνης της εποχής ήταν το θρησκευτικό δράμα του Βιτσέντζου Κορνάρου, ο <<Ερωτόκριτος>>, η <<Πανώρια>> του Χορτάτση οποίο είναι ποιμενικό δράμα (συνέχεια του βουκολικού δράματος), <<Βασιλιάς Ροδολίνος>> του Ανδρέα Τρωίλου, <<Ερωφίλη>> του <<Χορτάτση>>, ο <<Κατσούρμπος>> του Χορτάτση. Την ίδια στιγμή εξελίχθηκαν και άλλα δύο θεατρικά είδη, ο Καραγκιόζης και το θρησκευτικό δράμα του *αιγαίου πέλαγους*. Πρόκειται για την εποχή όπου στο αιγαίο πέλαγος υπάρχει έντονα ο καθολικισμός (1580 – 1750). Χαρακτηριστικά κείμενα είναι το Διάλογος για τους τρεις Παίδες εν καμίνω, διάλογος για τα πάθη του Χριστού, κ.α. Αρχιτεκτονική την εποχή της κρητικής αναγέννησης. (*Κουλέτσου, 2019, Μποζιζιο, 2006, Τριβηλού, 2008, Φέσσα – Εμμανουήλ, 1989*)

Το κρητικό θέατρο επηρεάστηκε φανερά από τα πρότυπα της ιταλικής αναγέννησης. Η Κρήτη πλέον είναι βενετοκρατούμενη και με αυτόν τον τρόπο διευρύνονται οι παραδόσεις του νησιού. Στην εποχή της κρητικής αναγέννησης βλέπουμε έντονα την σκηνογραφία του *Σέρλιο*. Χαρακτηριστικά της σκηνογραφίας του είναι κομμάτι σκηνικού στην πίσω πλευρά της σκηνής, το λεγόμενο *border* οποίο χρησίμευε για αλλαγές σκηνικών, αλλά και το *wing* οποίο χρησιμεύει με σκοπό να καλύψει τους πλαϊνούς τοίχους ενός θεάτρου, αλλά και *backdrop*, ξύλινο – υφασμάτινό υλικό οποίο τοποθετούνταν πίσω από την σκηνή με δυνατότητα δίπλωσης και αποθήκευσης. Άλλοι πολύ σημαντικοί ιταλοί καλλιτέχνες οποίοι την κρητικής αναγέννηση ήταν ο *Μπαλτάζάρ Περούτζι* (1481 – 1536), ο ζωγράφος *Ραφαήλ* (1483 – 1520), ο *Τζουλιάνο Ντα Σανκάλο* (1445 – 1516), αλλά κυρίως ο *Σεμπαστιάνο Σέρλιο*. Έχουμε τον Παριστάμενο χώρο, τον κειμενικό και διηγητικό χώρο, τον ενδιαμέσο χώρο, τους αρμούς. Στην διαμόρφωση των κρητικών θεάτρων αναγέννησης έπαιξε καθοριστικό ρόλο η <<ερωφίλη>> του *Χορτάτση* καθώς είναι το έργο που διαμόρφωσε τα τέσσερα τελευταία ήδη σκηνής.

Εκ των τελευταίων τεσσάρων, η πρώτη είναι μονοπική σκηνή οποία φιλοξενεί ομαλή επικοινωνία, η δεύτερη δίνει μεγαλύτερη βάση στην λογοτεχνία, επίσης συναντάμε τον διαχωρισμό των θεατρικών χώρων, ο ενδιαμέσος τους συνδέει, και τέλος οι *αρμοί* φιλοξενούν πολλά πρόσωπα ταυτόχρονα. (*Φέσσα – Εμμανουήλ, 1989, Τριβηλού, 2008*).

Πολύ σημαντικό ήταν και το επτανησιακό θέατρο οποίο ανάδειξε πολύ σημαντικούς θεατρικούς συγγραφείς. Πολύ σημαντικός θεατρικός συγγραφέας είναι ο κ. *Πέτρος Καταΐτης*, η *Σαβόγια Ρούσμελη*, ο *Δημήτριος γουζέλης*, κ.α. Επίκεντρο των αποτελείτο νησί της Ζακύνθου. Το είδος αρχιτεκτονικής που συναντάμε τότε είναι η *αστική* αρχιτεκτονική, είδος πολεοδομικής Αρχιτεκτονικής, δηλαδή η αρχιτεκτονική των ακολουθεί εκείνη των κτιρίων του νησιού. Ένα από τα σημαντικότερα είδη θεάτρου που αναπτύχθηκαν τον 19ο αιώνα, δηλαδή την εποχή του μεσοπολέμου, ήταν το θέατρο σκιών, καθώς η Τρίτη του περιόδου βρίσκεται καλλιεργήθηκε στα πλαίσια του μεσοπολέμου. Περιλαμβάνει τρεις περιόδους και εικάζεται πως η καταγωγή του ανήκει στον λαό των Οθωμανών, είναι η λαϊκή τέχνη της ανατολής. Η πρώτη περίοδος ήταν από το 1830 μέχρι το 1890. Η πρώτη παράσταση θεάτρου σκιών χρονολογείται την επανάσταση του 1821 από τον караγκιοζοπαίχτη *Μπαρμπαγιάννη Μπράχαλη*, ενώ η επόμενη το 1852. Την δεύτερη περίοδο του θεάτρου σκιών, 1890 – 1910 έχουμε την πρώτη εμφάνιση караγκιοζοπαίχτη με τον *Ρούλια* και τον *Μίμαρο*. Ο *Μίμαρος* με το ταλέντο αλλά και τη έφεση του στην τέχνη της μίμησης δημιουργεί την δική του σκηνή και κάνει μεγάλη επιτυχία σε ολόκληρη της Ελλάδα. Έφερε στην σκηνή του θεάτρου σκιών ήρωες της ελληνικής επανάστασης, διατήρησε το ελληνιστικό είδος θεάτρου, έδωσε ήθος στην φιγούρα του Καραγκιόζη. Πολύ σημαντική ήταν και η προσφορά του Ρούλια στο θέατρο σκιών. Οι επιτυχίες των *Μίμαρου* και *Ρούλια* πλέον έχουν θέσει τις βάσεις για μεγάλη επιτυχία του συγκεκριμένου θεατρικού είδους. Την Τρίτη περίοδο, 1910 – 1940, σημαντικός εκπρόσωπος του θεάτρου σκιών ήταν ο *Αντώνης Μόλλας*. Εκείνος ανέβασε το θέατρο σκιών με το χιούμορ και την φιλοσοφία του, έφερε τον Καραγκιόζη κοντά στον αθηναίο πολίτη, δημιουργεί χαρακτήρες θεάτρου σκιών. Η ερμηνεία των έργων θεάτρου σκιών γίνεται με την συνοδεία ζωντανής μουσικής, και πλέον το θέατρο σκιών αποτελεί ένα πολύ σημαντικό είδος λαϊκού θεάματος. Σημαντικό επτανησιακό θέατρο είναι εκείνο του *Αγίου Ιακώβου*, αλλά και το δημοτικό θέατρο της Ζακύνθου οποίο και δημιουργήθηκε από τον *Ερνέστο Τσίλλερ*.

(Παρλάτζα, 2021, Μποζίζιο, 2006, Κακουδάκη & Απέργη, 2011, Βασιλειάδου, 2002, Αγραφιώτης, 2017, Κουλέτσου, 2019, Τζοβλά & Χαρατσάρη, 2012, Μάνθιος, 2009).

Επίσης είχαμε το θέατρο του νεοελληνικού διαφωτισμού οποίο κράτησε από το 1779 μέχρι το 1880. Σημαντικά του χαρακτηριστικά είναι ο Νεωτερισμός, η αποδέσμευση της θρησκείας, η αποδέσμευση του Βυζαντίου, το δέσιμο των λαών, αλλά και η επιστημονική πρόοδος. Αναπτύχθηκε ιδιαίτερα το Φαναριώτικο κίνημα. Εκπρόσωποι του είδους ήταν Δημήτρης Καταρτζής, ο Ιώσηπος Μοισιόδαξ, και ο Ευγένιος Βούλγαρης. Είχαμε 65 έργα, όπως το Ο <<εξηνταβελόνης>> του Κωνσταντίνου Οικονόμου. Λόγω της ελληνικής επανάστασης έχουμε σημαντικό πλουραλισμό θεάτρου σε χώρες όπως η Ρουμανία, και η Ουκρανία. Τα προαναφερόμενα (κρητική αναγέννηση – επτανησιακό θέατρο – караγκιόζης οποίο αποτελεί την αρχή του θεάτρου σκιών, (θέατρο την εποχή του νεοελληνικού διαφωτισμού), αποτελούν την πρώτη περίοδο του νεοελληνικού θεάτρου (Μποζίζιο 2006, Αθήνη & Ξούριας, 2016, Σπυριδοπούλου, 2016, Ταμπάκη et al., 2016. Κακουδάκη & Απέργη, 2011, Found & Hartnoll, 2000).

Το θέατρο την εποχή του Μπαρόκ:

Το καλλιτεχνικό είδος του μπαρόκ ήταν καλλιτεχνική νοοτροπία οποία είχε σαν στόχο την καλύτερη θέαση, αλλά και την καλύτερη ακουστική των θεατών. Το καλλιτεχνικό είδος του μπαρόκ αναπτύχθηκε στην Ιταλία, και επηρέασε την Αγγλία, την Ισπανία, και την Γαλλία. Πρόκειται για την κορύφωση της αναγέννησής. Ο όρος προέρχεται από την λέξη *Barocco*, ξεκίνησε το 1600 και έλαβε τέλος το 1717. Αρχή του είδους αποτέλεσε το έργο του Γκουαρίνι, <<ο πιστός βοσκός>>. Ένας λόγος που το συγκεκριμένο είδος τέχνης επηρέασε το θέατρο είναι γιατί δημιούργησε συναισθήματα υπερβολής και επιβλητικότητας, ενώ σημαντικό ρόλο έπαιξε το γεγονός ότι το θέατρο ήταν τρόπος βασιλικής διασκέδασης. Σημαντικά ιταλικά θέατρα που εκπροσωπούν το μπαρόκ είναι το θέατρο Della Fortuna το οποίο χτίστηκε το 1677, το θέατρο των ακαδημαϊκών της Φλωρεντίας το οποίο χτίστηκε το 1657. Το ισπανικό μπαρόκ εμφανίζεται κυρίως στα λογοτεχνικά των κείμενα καθώς πιστεύεται πως με κάποιον τρόπο αντανάκλασαν την κοινωνική πραγματικότητα. Πρόκειται για μια δημιουργία του χρόνου που μας βοηθά να ξεχωρίζουμε την πραγματικότητα απ' την φανταστική αλήθεια. Έτσι λοιπόν βοήθησε και στην εξέλιξη του θεάτρου. Η λογοτεχνία του ισπανικού χρυσού αιώνα πάντα έδινε την εντύπωση πως οι φανταστικοί χαρακτήρες κυκλοφορούν έξω στην κοινωνία ανάμεσα μας και είναι οι χαρακτήρες που βοήθησαν στην εξέλιξη του συγκεκριμένου καλλιτεχνικού είδους. Εκείνη την εποχή στην Ισπανία δημιουργήθηκαν θέατρα οποία και τροφοδοτούνταν οικονομικά από βασιλείς της Μαδρίτης. Έκτοτε έχουμε στην Ισπανία την έντονη άνθηση των δημοσίων θεάτρων. Θέατρα οποία ακολούθησαν τα σκηνικά του θεάτρου της αυλής, δηλαδή των Corrales. Σημαντικοί εκπρόσωποι του ισπανικού μπαρόκ είναι ο *Λόπε Δε Βέγα*, ο *Τίρσο Μολίνα*, ο *Καλδερόν Ντε Λα Μάρκα*, και ο *Θορίγια*. Ο *Λόπε Δε Βέγα* είναι γεννημένος το 1562 και έφυγε από την ζωή το 1635. Είναι γνωστός για το έργο, *Φουεντεβεχούνα*. Ο *Τίρσο Μολίνα* είναι γεννημένος το 1584 και έφυγε από την ζωή το 1648. Γνωστός για το έργο <<Ο απατεώνας της Σεβίλλης>>. Ο *Καλδερόν Ντε Λα Μάρκα* είναι γεννημένος είναι το 1600 και έφυγε από την ζωή το 1681. Γνωστά έργα του το <<Η ζωή είναι όνειρο>>. Ο *Θορίγια* γεννήθηκε το 1607, και έφυγε από την ζωή το 1648. Στην Αγγλία μεγάλος πρωταγωνιστής του καλλιτεχνικού ρεύματος ήταν ο *Ίνγκο Τζόουνς*. Δημιούργησε

ευφάνταστα σκηνικά, ενώ εκείνη την εποχή στο αγγλικό θέατρο εξελίχθηκε τοθεατρικό είδος της *Μάσκας*, είδος οποίο άρεσε στην βασίλισσα Ελισάβετ και συνδυαζόταν με το φόντο αλλά και τα διάφορα είδη σκηνικών που δημιουργούσε ο *Τυγκο Τζόουνς*. (*Μποζίζιο, 2006, Κακουδάκη & Απέργη, 2011, Herland, 2020, Makalima 2015*).

Θεατρικοί χώροι Μπαρόκ:

Το μπαρόκ είχε επίδραση στα αγγλικά θέατρα, διατηρήθηκε η παραδοσιακή εσωτερική σκηνή, μόνες διαφορές οποίες παρατηρούνται αφορούν την χωρητικότητα και των αριθμών των θεατών καθώς τοποθετήθηκαν θέσεις πάνω στην σκηνή, μια συνήθειαοποία και καταρρίφθηκε. Δυνατή είναι η επίδραση του μπαρόκ και στα γαλλικά θέατρα καθώς παρατηρείται αλλαγή στα θεωρεία, αφαιρείται η τετράγωνη πρόσοψη των, και στην θέση τους μπαίνουν πέταλα, ενώ ταυτόχρονα παρατηρείται ηπροσθήκη αψίδας προσκηνίου σε σχήμα τοίχους. Την εποχή του μπαρόκ φιλοξενήθηκαν ιδιαίτερα στην Ιταλία παραστάσεις σημαντικών έργων, όπως είναι το βουκολικό δράμα

<<Ευρυδίκη>>, του *Οττάβιο*, το <<Η απαγωγή του Κεφάλου>>, του *Καμπριέλλο Τσιαμπρέρα*. Σημαντικές παραστάσεις φιλοξενούσε η αυλή των Μεδίκων, η Φλωρεντία, αλλά και η Μάντοβα. Ταυτόχρονα παρατηρείται και η άνθηση της μουσικής σε θεατρικές παραστάσεις. Επίσης ένα ακόμη χαρακτηριστικό που παρατηρείται στα θέατρα της εποχής του μπαρόκ είναι η εξαφάνιση των περιάκτων σανσκηνικά, η βαθιά σκηνή σαν σκηνογραφικό χαρακτηριστικό, τα θεωρεία στην θέσητουαμφιθεάτρου, ενώ οι πλατείες των θεάτρων φιλοξενούν όρθιους και καθισμένους σε ειδώλια θεατές (*Μποζίζιο, 2006, Herland, 2020, Σπυριδοπούλου, 2016, Νεγρίν, 2016, Πετρίδου & Ζιρώ, 2016, Κακουδάκη & Απέργη, 2011*).

Το θέατρο την εποχή του πολέμου και λογοτεχνικά ρεύματα:

Στο θέατρο αναπτύχθηκαν διάφορα κινήματα, όπως η εξάπλωση του γαλλικού κλασικισμού, ένα κίνημα οποίο δημιουργήθηκε με αφορμή τα γαλλικά θρησκευτικά δράματα. Κυριότεροι εκπρόσωποι του είναι ο Μολιέρος, ο Ρακίνας, και ο ΠιερΚορνέιγ. Ο Μολιέρος δημιούργησε διάφορες κωμωδίες, όπως <<Αμφιτρώνας>>, <<Ο Μισάνθρωπος>>, <<Ο κατά φαντασίαν ασθενής>>, κ.α. γεννήθηκε το 1622 πέθανε το 1673. Το κανονικό του όνομα ήταν Ζαν Μπατίστ Ποκλάιν. Πρόκειται για σημαντικό εκπρόσωπο της κωμωδίας ηθών. Την ίδια εποχή έχουν την ανάπτυξη του γαλλικού κλασικισμού Ο Ρακίνας είναι γνωστός για τα έργα <<Ιφιγένεια>>, <<Φαίδρα>>, <<Αειθαλία>>, κ.α. γεννήθηκε το 1639 και έφυγε από την ζωή το 1699. Το κανονικό του όνομα ήταν Ζαν Μπατίστ Ρασέν. Ο Πιερ Κορνέιγ είναι γνωστός για έργα όπως <<Μήδεια>>, <<Οιδίποδας>>, <<Ανδρομέδα>>, κ.α. Οι τραγωδίες που έγραψε χαρακτηρίζονται πολιτικές, αλλά και καθαρές. Επίσης διακρίθηκε για την δημιουργία κωμωδίας, όπως το έργο <<La sid>>. Εκείνη την εποχή δημιουργείται στην Γαλλία η περίφημη Κομεντί Ντε Φρανσέ με παρότρυνση του βασιλιά Λουδοβίκου ΙΔ, γνωστός ως ο βασιλιάς του ήλιου. Φιλοξένησε έργα του Μπέροτλ Μπρεχτ, του Ζαν Ζενέ, του Σάμιουελ Μπέκετ, αλλά και μεγάλους θιάσους εκείνης της εποχής, όπως του Μολιέρου. Άλλα σημαντικά θεατρικά γεγονότα εκείνης της εποχής ήταν ο θίασος του Μολιέρου. Ο κυριότερος χώρος που φιλοξενούσε θεατρικές παραστάσεις στην Γαλλία ήταν το πάρκο των Βερσαλλιών. Με την αγγλική παλινόρθωση φτάνουμε στην πιο ώριμη εποχή του θεάτρου. Χαρακτηρίζεται με το κλείσιμο των αγγλικών θεάτρων (1642 – 1660) από τον δικτάτορα Κρόμγουελ, την δραματολογία των Τζον Ντράιντεν, Τζων Βάμπρο, Ουίλιαμ Ουίτσερλυ, Τζωρτζ Έθεριτζ και Τζωρτζ Φάρκιοαρ, αλλά και με σημαντικές κωμωδίες των, όπως το όλα για τον έρωτα. Ακολούθησε το θέατρο γαλλικού διαφωτισμού τον 17^ο αιώνα με σημαντικότερο εκπρόσωπο τον Βολταίρο, αλλά και το θέατρο Ροκοκό στην Γαλλία και την Ιταλία με σημαντικό εκπρόσωπο τον Πιερ Μπωμαρσαί γνωστός για το έργο <<Ο Κουρέας της Σεβίλλης>>. Εν τέλει έχουμε το κίνημα του Ρομαντισμού, οποίο κράτησε από το 1800 μέχρι το 1805 και ξεκίνησε από

την Αγγλία. Κίνημα οποίο στηρίζει περισσότερο το συναίσθημα παρά την σκέψη. γερμανικό ρομαντικό κίνημα Θύελλα και Ορμή είχε σαν σημαντικότερους εκπρόσωπους τον Φρίντριχ Φον Σίλλερ οποίος γεννήθηκε το 1759 και πέθανε το 1832. Είναι γνωστός Για τα έργα <<Μαρία Στιούαρτ>>, <<Γουλιέλμος Τέλλος>>, κ.α, και τον Βόλφγκανγκ Γκαίτε. Ο Γκαίτε γεννήθηκε το 1749 και πέθανε το 1832, είναι γνωστός για τον <<Φάουστ>>. Υπήρξαν πολλοί ρομαντικοί συγγραφείς, όπως ο Ερρίκος Φον Κλάιστ οποίος γεννήθηκε το 1777 κι έφυγε από την ζωή το 1811. Είναι γνωστός Για τα έργα, <<ο πρίγκιπας του Χόμπουργκ>>. Ο *Βίκτορ Ουγκό* γεννήθηκε το 1802 κι έφυγε από την ζωή το 1885. Γνωστός για τα έργα <<Οι άθλιοι>>, και <<Ερνάνη>>. Ο *Αλφρέ Ντι Μισσέ* γεννήθηκε το 1810 και πέθανε το 1885, είναι γνωστός για τα έργα <<Λορετζάτσι>>, ο πατέρας Αλέξανδρος Δουμάς, γεννήθηκε το 1802 και πέθανε το 1870. Γνωστός για τα έργα <<Οι τρεις σωματοφύλακες>>, κ.α. Ο γιος Αλέξανδρος Δουμάς οποίος γεννήθηκε το 1824 και πέθανε το 1885 και είναι γνωστός για τα έργα <<Η κυρία με τις καμέλιες>>. Ο *Γκέοργκ Μπύχνερ* γεννήθηκε το 1813 και πέθανε το 1837, είναι γνωστός για το έργο <<Ο θάνατος του Δαντόν>>. Στην συνέχεια έχουμε τον Ρεαλισμό. Ο ρεαλισμός είναι το κίνημα οποίο αντανακλά την πραγματικότητα όπου ζούμε και θίγει κοινωνικά θέματα, όπως ο γάμος π.χ. βασικοί του εκπρόσωποι ήταν ο Ερρίκος Ίψενο οποίος γεννήθηκε το 1828 και πέθανε το 1906. Είναι γνωστός για τα έργα <<Μπραντ>>, <<Πιέρ Γκυντ>>, <<τα παλληκάρια του Χέλκελαντ>>. Ο *Αύγουστος Στρίτμπεργκ* γεννήθηκε το 1849 και πέθανε το 1912. Είναι γνωστός για τα έργα <<Δεσποινίς Τζούλια>>, <<ο πατέρας>>. Ο *Αντόν Τσέχωφ* γεννήθηκε το 1860 και πέθανε το 1904. Είναι γνωστός για τα έργα <<Ο Βυσσινόκηπος>>, <<ο Θεός Βάνιας>>, κ.α. Ο *Νικολάι Γκόγκολ* είναι γεννημένος το 1809 και πέθανε το 1852. Στην συνέχεια είχαμε τον Νατουραλισμό, όπου σημαντικοί του εκπρόσωποι ήταν ο *Εμίλ Ζολά* οποίος γεννήθηκε το 1840 και πέθανε το 1902. Είναι γνωστός για το έργο <<Τερέζα Ράκεν>> κ.α. Ο *Νατουραλισμός* βοήθησε το θέατρο στην ομορφότερη αναπαράσταση κοινωνικών ζητημάτων καθώς η φωτογραφία και το μυθιστόρημα ανέβασαν την αξία της σκηνογραφίας και της λογοτεχνίας, με αποτέλεσμα την καλύτερη αναπαράσταση κοινωνικών θεμάτων, αλλά και την καλύτερη επικοινωνία ανάμεσα στον θεατή και την παράσταση. Άλλοι σημαντικοί εκπρόσωποι του Νατουραλισμού ήταν ο *Γκέρχαρτ Χάουπτμαν* γεννήθηκε το 1862 και πέθανε το 1946. Είναι γνωστός για τα έργα <<Πριν την ανατολή>>, κ.α. Ο Συμβολισμός δίνει έμφαση στην εκδήλωση των ανθρωπίνων συναισθημάτων, είχε σαν σημαντικό εκπρόσωπο τον *Αλφρέ Ζαρρύ* οποίος γεννήθηκε το 1873 και πέθανε

το 1907. Είναι γνωστός για τα έργα <<Ο βασιλιάς Ουμπού>>, κ.α. Ο *Φεντερίκο Γκαρθία Λόρκα* οποίος γεννήθηκε το 1898 και πέθανε το 1936. Είναι γνωστός για τα έργα <<Το σπίτι της Μπερνάντα Άλμπα>>, <<Ματωμένος γάμος>>, κ.α. Ο *Εξπρεσιονισμός* ανήκει στην κατηγορία του θεάτρου της ανησυχίας, είχε σαν στόχο να αναδείξει το θέατρο ως μια διεξοδό του ανθρώπου. Είχε σημαντικό εκπρόσωπο τον *Μαξ Ράινχαρτ*, οποίος γεννήθηκε το 1873 και πέθανε το 1943. Γερμανός σκηνοθέτης του θεάτρου. Τον Αμερικανό δραματουργό *Ευγένιο Ονήλ* οποίος γεννήθηκε το 1888 και πέθανε το 1953. Γνωστός για τα έργα <<Μαλλιάρος Πίθηκος>> κ.α. Ο *Φρανκ Βέντεκιντ* είναι γεννημένος το 1864 και πέθανε το 1918, γνωστός για το έργο <<Το ξύπνημα της Άνοιξης>> Επίσης είχαμε το σύγχρονο ιταλικό δράμα οποίο περιλαμβάνει την δραματουργία όπερα *buffa & seria* (*Μποζίζιο, 2006, Found & Hartnoll, 2000, Ταμπάκη & Αλτουβά, 2016, Κακουδάκη & Απέργη, 2011, Ledger, 2018, Marker, etc 2002, Morill, 1991, Καρακάση Etc, 2016, , Παρλάτζα, 2021, Ριτσάτου, 2015*).

Το θέατρο επιβίωσε μέσα από σημαντικούς πολέμους, όπως τον μεσοπόλεμο (1922–1939), και τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο. Κύριοι εκπρόσωποι στο θέατρο του *μεσοπολέμου* ήταν ο Γάλλος θεατρικός συγγραφέας *Ζαν Ανουίγ* οποίος γεννήθηκε το 1910 και πέθανε το 1987. Είναι Γνωστός Για τα έργα <<Μπέκετ η οργή του θεού>>, <<ο κορυδαλλός>>, κ.α. Ο *Ροζέ Βιντράκ* είναι γεννημένος το 1899 και πέθανε το 1952. Είναι γνωστός Για τα έργα <<Βικτόρ τα παιδιά στην εξουσία>>. Εν τέλει είχαμε το καλοφτιαγμένο έργο οποίο ήταν προγενέστερο του Ρεαλισμού και είχε σαν βασικούς εκπρόσωπους τον *Ευγένιο Λαμπίς* με *βωντβίλ* έργα. Το *Βωντβίλ* είναι ένα είδοςγαλλικής σατιρικής όπερας. Γνωστά έργα του είναι το <<Καπέλο από ψάθα>>. Ο *Εδμόνδος Ροστάν* οποίος γεννήθηκε το 1868 και πέθανε το 1918, είναι γνωστός για το έργο <<Συρανό Ντε Μπερζεράκ>>. Επίσης είχαμε το επικό θέατρο οποίο είχε σαν σημαντικότερο εκπρόσωπο τον Γερμανό θεατρικό συγγραφέα *Μπέρτολ Μπρεχτ*. Είναι γνωστός για τα έργα <<Ο Καυκασιανός κύκλος με την κιμωλία>>, <<Ο βίος του Γαλιλαίου>> κ.α. γεννήθηκε το 1898 και πέθανε το 1956, ενώ το κανονικό του όνομα ήταν *Όικεν Μπέρτολ Φρίντριχ* και μαζί με την σύζυγο του *Χελένε Βάιγκελ* είχε τον θίασο *Μπερλίνερ Ανσάμπλ*. Ένας ακόμη σημαντικός εκπρόσωπος του επικού θεάτρου ήταν Γερμανός σκηνοθέτης *Ιρβιν Πισκάτορ* οποίος γεννήθηκε το 1893 και πέθανε το 1966. Τέλος είχαμε το μεταπολεμικό θέατρο, θέατρο μετά τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο όπου σημαντικοί του εκπρόσωποι ήταν ο

Ευγένιος Ιονέσκο οποίος γεννήθηκε το 1912 και πέθανε το 1994. Έγραψε πολλά έργα, όπως <<ο Ρινόκερος>>, <<η φαλακρή τραγουδίστρια>>, <<το Μάθημα>>, κ.α. Ο *Σάμιουελ Μπέκετ* γεννήθηκε το 1906 και πέθανε το 1989. Δημιούργησε πολλά έργα, όπως το <<Περιμένοντας τον Γκοντό>>. Ο *Ζαν Ζενέ* γεννήθηκε το 1910 και πέθανε το 1976. Είναι γνωστός για τα έργα <<Οι δούλες>>. Ο *Χάρολντ Πίντερ* γνωστός για το έργο <<Πάρτυ γενεθλίων>>, γεννήθηκε το 1930 και πέθανε το 2008. Ο *Τζον Όσμπορνο* είναι γνωστός για τα έργα <<Δυτικά του Σουέζ>>, <<το αίμα των μπάμπεργκ>>, κ.α. Γεννήθηκε το 1929 και πέθανε το 1994. Το μεταπολεμικό θέατρο ήταν γνωστό και ως θέατρο του παραλόγου, στόχος ήταν η απόδειξη πως η ανθρώπινη ζωή δεν έχει νόημα. (*Κουλέτσου, 2019, Tabassum, 2018, Found & Hartnoll, 2000, Κακουδάκη & Απέργη, 2011, Ταμπάκη & Αλτουβά, 2016, Βαξεβάνης, 2021*).

Αγγλικό θέατρο και ελισαβετιανή Εποχή:

Η ελισαβετιανή εποχή κράτησε από το 1558 μέχρι το 1602. Χαρακτηρίζεται από έντονες θρησκευτικές και πολιτικές αναταράξεις εξαιτίας του πολέμου των δύο ρόδων, war of roses. Πόλεμος που είχε σαν αποτέλεσμα την άνοδο του οίκου των *Τιούντορ*. Η Αγγλία υποδέχθηκε την αναγέννηση όπως η Ιταλία, δηλαδή με αυλικές παραστάσεις. Όμως εκείνη την εποχή το θέατρο αποκτά βαθιά βασιλική αξία, αγαπήθηκε από πολλούς βασιλιάδες, όπως τον Βασιλιά Ερρίκο τον 8ο. Χάρη στις επισκέψεις Άγγλων διανοητών σε ολόκληρη την Ευρώπη και κυρίως την Ιταλία, δημιουργήθηκε την εποχή της αναγέννησης το περίφημο κίνημα του Ουμανισμού. Κίνημα οποίο ήταν η βάση για ανθρώπινες αξίες. Η άνοδος του προτεσταντισμού και η ρήξη της ρωμαιοκαθολικής εκκλησίας που επέβαλλε ο Βασιλιάς Ερρίκος ο 8ος έδωσε μεγάλη δύναμη στο αγγλικό έθνος. Στην συνέχεια η βασίλισσα Μαίρη η πρώτη επανάφερε τον Ρωμαιοκαθολισμό, και η βασίλισσα Ελισάβετ πλέον γίνεται αφορμή να ξεκινήσει η ελισαβετιανή περίοδος. Η ελισαβετιανή εποχή στηρίχθηκε πάνω σε μια σειρά από πολιτικές και θρησκευτικές αναταράξεις. Οι πρώτες παραστάσεις πραγματοποιούνται στην αυλή του βασιλιά Ερρίκου του 8ου. Υπήρχαν σημαντικά γεγονότα όπως οι λεγόμενες πανεπιστημιακές διάνοιες, οι δραματουργίες οποίες αναπτύχθηκαν εκείνη την εποχή, οι θίασοι, αλλά και θεατρικοί χώροι εκείνης της εποχής. Χωρίζεται σε δύο εποχές, την *Jacobean* (Ιακωβιανή), και την *Caroline* (Καρολίνεια). Την ελισαβετιανή εποχή αναπτύχθηκαν σημαντικά είδη δραματουργίας, όπως οι *Μάσκες* και οι *Ηθολογίες*. Την εποχή του 16ου αιώνα εμφανίζονται στην ελισαβετιανή σκηνή μεγάλοι Λατίνοι δραματουργοί, όπως ο *Τίτος Μάκιος Πλάυτος*. Σημαντικές πηγές της αγγλικής δραματουργίας ήταν Τα χρονικά του Χόλινσεντ, το *Broadsheet drama*, είδος δραματουργίας οποία είχε σαν βάση άσχημα κοινωνικά γεγονότα λατινική αλλά και αρχαία ελληνική δραματουργία. Στην συνέχεια είχαμε το θέατρο της Βικτωριανής εποχής από το 1851 μέχρι το 1870 και αναπτύχθηκε κυρίως το θέατρο *Μπουρλέσκ*, ένα είδος σατυρικού δράματος. Μια εποχή όπου πλέον συναντάμε πολύ κοντά στην κοινωνία. Σημαντικότερος εκπρόσωπος του θεάτρου της Βικτωριανής εποχής υπήρξε

ο *Κάρολος Ντίκενς*. (*Javed, 2020, Αλτουβά, 2016, Κακουδάκη & Απέργη, 2011, Scotch, 2004, Jordan, 2001, Found & Hartmoll, 2000*).

Δραματουργίες της ελισαβετιανής εποχής: Την ελισαβετιανή περίοδο αναπτύχθηκαν κυρίως δύο είδη δραματουργίας, οι *Ηθολογίες*, και οι *Μάσκες*. Οι Ηθολογίες συνδέονται με την βίβλο και έχουν σαν βάση τις παραδόσεις του εκάστοτε τόπου. Πρόκειται για έργα οποία έκαναν σαφές αναφορές σε έννοιες όπως ήταν η Κακία, η Αρετή, η ανθρώπινη θέληση, κ.α. Επίσης υπήρχε έντονη αναπαράσταση ιταλικών δραματουργιών της ιταλικής αναγέννησης, όπως της τραγωδίας, και της κωμωδίας, χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν έργα των *Νικόλας Γιούνταλ* (1505 – 1556). Οι *Μάσκες* ήταν ένα είδος που άρεσε πολύ στην βασίλισσα Ελισάβετ. Σημαντικός εκπρόσωπος του είδους ήταν ο *Μπεν Τζόνσον*. Κύρια χαρακτηριστικάτων ήταν τα σκηνικά του *Τνγκο Τζόουνς*, η μουσική, τα προσωπεία αλλά και τα κοστούμια. Παιζόντουσαν σε βασιλικές αυλές. Επίσης ένα ακόμη σημαντικό είδος δραματουργίας εκείνης της εποχής ήταν τα *Ιντερλούδια*, χαρακτηριστικά του συγκεκριμένου είδους θεάτρου ήταν το γεγονός πως οι ηθοποιοί δεν έμεναν στην ερμηνεία ρόλων, αλλά συνήθιζαν να αναλαμβάνουν πολλές εργασίες μαζί, όπως ακροβατικές, αλλά και αφηγηματικές (*Αλτουβά, 2016, Found & Hartnoll, 2000*).

Ουίλιαμ Σαίξπηρ: Γνωστός και ως βάρδος του Άβον. Είναι γεννημένος στις 23 Απριλίου του 1564 ενώ έφυγε από την ζωή τον Απρίλιο του 1616. Η καταγωγή του είναι από το *Στράτφορντ Απ Ον Έιοβον* της κομητείας του *Γουόργουικ*. Δεν ήταν απλά ένας θεατρικός συγγραφέας, αλλά και ηθοποιός. Ο μπαμπάς του λεγόταν *Τζον Σαίξπηρ* και η μητέρα του *Μαίρη Άρντεν*. Στην εικόνα 17 παρατηρούμαι το θέατρο shakespeare's globe με την κυκλική εξωτερική πρόσοψη. Υπήρξε μέλος του περίφημου θιάσου εκείνης της εποχής *kings men*. Έγραψε περίπου 37 με 39 έργα, αλλά και πάνω από 150 σονέτα. Τα έργα του χωρίζονται σε τραγωδίες, κωμωδίες και ιστορικά. Ο *Σαίξπηρ* ήταν λάτρης της ρωμαϊκής τραγωδίας, κι αυτό αποδεικνύεται από τις τραγωδίες του με τίτλο, <<Κοριολανός>>, <<Ιούλιος Καίσαρας>>. Άλλες τραγωδίες του είναι οι εξής, <<Αντώνιος και Κλεοπάτρα>> οποίο πρόκειται για πολιτική τραγωδία και στηρίζεται πάνω στο έργο του Πλουτάρχου, <<Βίοι Παράλληλοι>>. <<Ρωμαίος και Ιουλιέτα>>, <<Άμλετ ο πρίγκηπας της Δανιμαρκίας>>, <<Οθέλλο ο άρχοντας της Βενετίας>>, <<Μάκβεθ>>, <<Βασιλιάς Ληρ>>. Οι κωμωδίες του είναι οι εξής, <<Με το ίδιο μέτρο>>, <<Αγάπης αγώνας άγονος>>, <<Οι δύο άρχοντες της Βερόνα>>, <<Η τρικυμία>>, <<Η Κωμωδία των παρεξηγήσεων>>, <<Όπως σας αρέσει>>, <<Το χειμωνιάτικο παραμύθι>>, <<Τέλος καλό όλα καλά>>, <<Το ημέρωμα της στρίγγλας>>, <<Όνειρο θερινής νυχτός>>.

<<Ο έμπορος της Βενετίας>>, <<Δωδέκατη νύχτα>>, <<Πολύ κακό για το τίποτα>>, <<Οι εύθυμες κυράδες του Γουίντσορ>>, και τα ιστορικά δράματα είναι τα εξής, <<Βασιλιάς Ριχάρδος ο 2ος>>, <<βασιλιάς Ριχάρδος ο 3ος>>, <<Βασιλιάς Ερρίκος ο 4ος, πρώτο και δεύτερο μέρος>>. <<Βασιλιάς Ιωάννης>>, <<Βασιλιάς ερρίκος ο 5ος>> οποίο βασίζεται στην μάχη του Αζινκο, <<βασιλιάς Ερρίκος ο 6ος, πρώτο, δεύτερο και τρίτο μέρος>>, <<βασιλιάς Ερρίκος ο 8ος>>. Σε αυτό το σημείο θα πρέπει να τονίσουμε πως <<Βασιλιάς Ριχάρδος ο 2ος>>, <<Βασιλιάς Ερρίκος ο 4ος, πρώτο και δεύτερο μέρος>> είναι τριλογία, ενώ <<βασιλιάς Ερρίκος ο 6ος, πρώτο, δεύτερο, τρίτο μέρος>>, και <<Βασιλιάς Ριχάρδος ο τρίτος>> είναι τετραλογία. Επίσης θα πρέπει να αναφέρουμε τα έργα <<Κυμβελίνος>>, <<Περικλής πρίγκηπας της Τύρου>>, επίσης κάποια έργα του έχουν αναφερθεί σήμερα. Οι τραγωδίες στηρίζονται σε ιταλικές νουβέλες, σε βιογραφίες του Πλουτάρχου, ενώ συνδυάζει χαρακτήρες και καταστάσεις. Ήταν παντρεμένος με την Αν Χαθαγουέι και είχαν δύο παιδιά, τον *Χάμνερ* και την *Τζούντιθ*. Τα έργα του μεταφρασμένα σε πολλές γλώσσες του κόσμου κι δημιουργήθηκαν την περίοδο 1589 – 1613. Πολλά έργα του παίχθηκαν σε βασιλικές αυλές, όπως το <<Με το ίδιο μέτρο>>. Επίσης έχει δημιουργήσει πολλά ποιήματα, όπως το <<Αφροδίτη και Άδωνης>>, <<ο βιασμός της Λουκρητίας>>, <<Passionate pilgrim>> κ.α. Χαρακτηριστικά της Σαιξπηρικής τραγωδίας είναι οι τραγικοί ήρωες, τραγική δράση, αλλά και η προσέγγιση τραγικών καταστάσεων. (Javed, 2020, Montrose, 1996, Αλτουβά, 2016, Found & Hartnoll, 2000, Shakespeare, 2017, Nafi, 2018, Holden 2016, Arthur Henry Bullen, 2005, urban, 2014, Τοπαλίδου, 2020, Shakespeare, 2017).

Ελισαβετιανό θέατρο: Οι σημαντικότεροι δραματουργοί, εκτός απ' τον Ουίλιαμ Σαίξπηρ τον οποίο μόλις προαναφέραμε, ήταν ο Κρίστοφερ Μάρλοου, ο Μπεν Τζόνσον, ο Ουόλτερ Ράλεϊ, ο Τόμας Κάμπιον, ο Έδμοντ Σπένσερ, ο Φράνσις Μπέικον, ο Μάικλ Ντρέιτον, ο Τζον Λάιλι, ο Τζορτζ Πηλ, ο Ρόμπερτ Γκρην, ο Τόμας Λοτς, ο Τόμας Κιντ, ο Τζον Μάρνστον, ο Τόμας Μίντλεντον, ο Τόμας Ντέκκερ, ο Τζον Ντέι, ο Τζον Φλέτσερ, ο Φράνσις Μπομόντ, ο Τόμας Χεϊγούντ, ο Τόμας Νας, Τζορτζ Τσάπμαν, και κάποιοι εξ' αυτών αποτελούσαν την ομάδα πανεπιστημιακές διάνοιες (Howard, 2012, Javed, 2020).

Ο Κρίστοφερ Μάρλοου είναι γεννημένος το 1564. Δημιούργησε πολλά έργα, όπως το <<The massacre at Paris>>, <<the Jew of Malta>>, <<Δόκτωρ Φάουστους>>, <<Dido the queen of Carthage>>, <<βασιλιάς Εδουάρδος ο 2ος>>.

Άσκησε μεγάλη επίδραση στον *Ουίλλιαμ Σαίξπηρ* με την τραγωδία του, κυρίως με τα έργα, <<Ταμερλάνος>> έργο οποίο χωρίζεται σε δύο μέρη. Θεωρείται ο πατέρας της ελισαβετιανής τραγωδίας. Έφυγε από την ζωή τον Μάιο του 1593, σε ηλικία 29 ετών. Ο *Μπεν Τζόνσον* γεννήθηκε το 1572. Δημιούργησε πολλά έργα, όπως το <<αλχημιστής>>, <<ο καθένας με το χιούμορ του>>. Υπήρξε κύριος εκπρόσωπος της Μάσκας με τα έργα <<Θρίαμβος του έρωτα στην Καλλίπολη>>, <<Ομπερον>>, κ.α. Έφυγε από την ζωή το 1637. Ο *Ουόλτερ Ράλεϊ* είναι γεννημένος το 1554 και έφυγε από την ζωή το 1618. Δημιούργησε πολλά ποιήματα, όπως το <<If Cynthia be a queen>>, <<the advice>>, κ.α. Όμως εκτός των άλλων ήταν στρατιωτικός, δικαστικός, και πολιτικός. Έφυγε από την ζωή το 1618. Ο *Τόμας Κάμπιον* είναι γεννημένος το 1567 και έφυγε από την ζωή τον Μάρτιο του 1620. Δημιούργησε πολλά ποιήματα, όπως το <<There is a garden in her face>>, όμως, εκτός των άλλων, ήταν συνθέτης και φυσικοθεραπευτής. Ο *Εδμουντ Σπένσερ*, συγγραφέας του έργου <<Shepherd's calendar>>, δημιούργησε πολλά έργα όπως το <<Astrophel>>, <<the faery queen>>, κ.α. Γεννήθηκε το 1552 και έφυγε απ' την ζωή το 1599. Ο *Φράνσις Μπάκον* γεννήθηκε το 1561 και πέθανε το 1626. Ασχολήθηκε με την λογοτεχνία και την φιλοσοφία. Ο *Μάικλ Ντρέϊτον* γεννήθηκε το 1561 και έφυγε από την ζωή το 1601. Είναι γνωστός για το έργο <<Polyolbion>>. Ο *Τζον Λάιλι* είναι γεννημένος το 1553 και έφυγε από την ζωή το 1601. Είναι γνωστός για το έργο του με τίτλο <<erheus>>. Ο *Τζορτζ Πηλ* γεννήθηκε το 1556 και έφυγε από την ζωή τον Νοέμβριο του 1596. Δημιούργησε πολλά έργα, όπως το <<old wives tale>>. Ο *Ρόμπερτ Γκρην* γεννήθηκε 1558 και έφυγε από την ζωή το 1592. Δημιούργησε πολλά έργα, όπως το <<Orlando furioso>>, κ.α. Ο *Τόμας Λοτζ* γεννήθηκε το 1558 και έφυγε από την ζωή το 1625. Γνωστός για το έργο <<Rosalynde>>. Ο *Τόμας Κιντ* γεννήθηκε το 1558 και πέθανε το 1594. Γνωστός για το έργο <<Spanish tragedy>>. Ο *Τζον Μάρνστον* γεννήθηκε το 1576 και έφυγε από την ζωή το 1634. Δημιούργησε πολλά έργα, όπως το <<Antonia and Melida>>. Ο *Τόμας Μίντλεντον* γεννήθηκε το 1580 και έφυγε από την ζωή το 1627. Δημιούργησε πολλά έργα, όπως το <<The changelling>>. Ο *Τόμας Ντέκκερ* είναι γεννημένος το 1572 και έφυγε από την ζωή το 1632. Δημιούργησε διάφορα έργα, όπως το <<The honest whore>>. Ο *Τζον Ντέι* είναι γεννημένος το 1574 και έφυγε από την ζωή το 1638. Δημιούργησε πολλά έργα, όπως το <<Humour out of breathe>>. Ο *Τζον Φλέτσερ* είναι γεννημένος το 1579 και πέθανε το 1625. Έγραψε πολλά έργα, όπως το <<Οι ευκαιρίες>>. Σε συνεργασία με τον *Ουίλλιαμ Σαίξπηρ* δημιούργησαν το έργο <<Two Noble kinsmen>>. Ο *Φράνσις Μπομόντ* είναι

γεννημένος το 1584 και έφυγε από την ζωή το 1616. Δημιούργησε διάφορα έργα, όπως το <<Maid's tragedy>>. Ο *Τόμας Χείγούντ* είναι γεννημένος το 1570. Δημιούργησε πολλά έργα, όπως το <<Η όμορφη κόρη της δύσης>> (The fair maid of the west). Έφυγε από την ζωή το 1641. Ο *Τόμας Νας* είναι γεννημένος το 1567 και πέθανε το 1601. Δημιούργησε πολλά Τζον Λάιλι έργα, όπως το <<The anatomy of absurdity>>. Ο *Τζορτζ Τσάπμαν* (1560 – 1634) ήταν συγγραφέας οποίος μέσα από τις μεταφράσεις του αποτέλεσε έμπνευση για τον *Ουίλλιαμ Σαίξπηρ*. Οι λεγόμενες πανεπιστημιακές διάνοιες είναι οι θεατρικοί συγγραφείς οποίοι σπούδασαν στην Οξφόρδη και το Κέμπριτζ. Πρόκειται για τους θεατρικούς συγγραφείς *Κρίστοφερ Μάρλοου*, *Τόμας Κιντ*, *Τζωρτζ Πηλ*, *Τόμας Λοτζ*, *Ρόμπερτ Γκρην*, (Javed 2020, Woods, 2013, Found & Hartnoll, 2000).

Θέατρα και θίασοι εκείνης της εποχής: Τα θέατρα της ελισαβετιανής περιόδου χωρίζονται σε δύο κατηγορίες, δημόσια και ιδιωτικά θέατρα. Στην εικόνα 18 διακρίνουμε το ρωμαϊκό θέατρο *Βερουλάμιουμ* οποίο βρίσκεται στην μεγάλη Βρετανία. Τα δημόσια θέατρα λειτουργούσαν καλοκαιρινή περίοδο και βρίσκονταν σε προάστια, ενώ πρόκειται για υπαίθριες σκηνές. Τα ιδιωτικά θέατρα βρισκότουσαν σε κεντρικές περιοχές και λειτουργούσαν χειμώνα, επίσης φιλοξενούσαν μικρό αριθμό θεατών. Στην ελισαβετιανή εποχή συναντάμε την ιταλική σκηνή. Την ελισαβετιανή εποχή υπήρχαν πολύ σημαντικοί θίασοι, όπως, ο θίασος του λόρδου αρχιθαλαμηπόλου, ο θίασος των αγοριών, ο θίασος του Ναυάρχου, Ο θίασος των αγοριών αποτελείται από παιδιά από εκκλησίες του Λονδίνου, συνήθιζαν να παίζουν θεατρικές παραστάσεις σε εκκλησιαστικές αυλές, αλλά και σε σχολικές αίθουσες. Ο θίασος του Ναυάρχου έπαιζε έργα του *Κρίστοφερ Μάρλοου* και στέγη τους ήταν το πρώτο θέατρο του Λονδίνου, Θήατερ. Επίσης είχαμε και τον θίασο της βασίλισσας, θίασος οποίος ανέβαζε παραστάσεις στο Λονδίνο προς τιμήν της βασίλισσας Ελισάβετ. Ο θίασος του Αρχιθαλαμηπόλου περιλάμβανε σαν μέλος τον *Ουίλλιαμ Σαίξπηρ* Το πρώτο θέατρο της ελισαβετιανής εποχής ήταν το Θήατερ. Δημιουργήθηκε από τον ξυλουργό εκείνης της εποχής *Τζέιμς Μπέρπατζ*. Γνωστά ιδιωτικά θέατρα εκείνης της εποχής ήταν το *Drury Lane* (εικόνα 19), όπου και παρατηρούμε το είδος αρχιτεκτονικής, τα *θεωρεία*. Χαρακτηριστικό του θεάτρου της ελισαβετιανής εποχής ήταν η ερμηνεία των ρόλων μόνο από άνδρες. (Τζοβλά & Χαρατσάρη, 2012, Found & Hartnoll, 2000, Αλτουβά, 2016, Ταμπάκη et al., 2016, Μεγαρίτου, 2016, Σαρηγιαννίδη, 2021, Gordon, D. J. 1943).



Εικόνα 17, shakespeare'sglobe



Εικόνα 18, Βερουλάμιουμ



Εικόνα 19. Θέατρο Drury lane,

Από το ευρωπαϊκό στο Νεοελληνικό θέατρο:

Τον 19^ο αιώνα έχουμε σημαντική οικονομική ανάπτυξη οποία σύμβαλλε σημαντικά και στην ανάπτυξη του θεάτρου. Έχουμε μεγάλη ανέλιξη του θεάτρου κυρίως χάρη της *όπερας*, το θέατρο πρόζας αρχίζει και λαμβάνει μεγάλες διαστάσεις. Η μουσική πλέον είναι κομμάτι της ελληνικής κωμωδίας. Εκείνη την εποχή η ελληνική σκηνή γεμίζει με ιταλικούς και γαλλικούς θιάσους. Ελληνικοί θίασοι της εποχής είναι ο *Αριστοφάνης*, ο θίασος του *Δημοσθένη Αλεξιάδη*. Ο θίασος *Μένανδρος*, ο θίασος *Πρόδος*, ο θίασος *Ευριπίδης*, και ο θίασος *Πετρίδη – Κομνηνού – Λουλουδάκη – Νικηφόρου*. Τον 20^ο αιώνα έχουμε τον μεσοπόλεμο όπου αναπτύχθηκε σημαντικά ένα λογοτεχνικό ρεύμα, *Σουρεαλισμός & Υπερρεαλισμός*. Ρεύμα οποίο αποτελεί την συνέχεια του *εξπρεσιονισμού* και αφορά κυρίως την ελεύθερη σκέψη του ανθρώπου. Αρκεί κανείς να διαβάσει έργα του *Ροζέ Βιντράκ* (1899 – 1952) και του *Αντονέν Αρτώ* (1896 – 1948). Ο *Ροζέ Βιντράκ* δημιούργησε πολλά έργα, όπως *Βικτόρ η τα παιδιά στην εξουσία*, ενώ ο *Αντονέν Αρτώ* δημιούργησε πολλά έργα, όπως το *Το θέατρο του ειδώλου του*, ασχολήθηκε με την σκηνοθεσία και την ποίηση, ενώ εικάζεται πως από εκείνον ξεκίνησε το *θέατρο της σκληρότητας*. Στην ελληνική αθηναϊκή σκηνή συναντάμε την ιταλική σκηνογραφία της αναγέννησης, τον *Ιλουζιονισμό*, η αθηναϊκή σκηνή είναι έντονα επηρεασμένη από ξένους θιάσους, όπως γαλλικούς. Τέλος, τον 20^ο αιώνα ξεκινάει ένα ακόμη θεατρικό θαύμα, ο λόγος για το θέατρο τέχνης του *Καρόλου Κουν* οποίο ιδρύθηκε το 1942 και ο χώροι όπου στέγαζαν τις πρόβες και τις παραστάσεις συνεχώς εναλλάσσονταν, ενώ για μια τετραετία της δεκαετίας του 50' η λειτουργία του αναστέλλεται. Μια ακόμη πολύ σημαντική σκηνή του νεοελληνικού θεάτρου οποία ξεκινά να λειτουργεί είναι το *Εθνικό Θέατρο*. Το *Εθνικό θέατρο* υπηρέτησαν μεγάλοι Έλληνες σκηνοθέτες, όπως ο *Δημήτρης Ροντήρης*, ο *Φώτος Πολίτης*, και ο *Κάρολος Κουν*. Επίσης άλλες σημαντικές σκηνές οποίες ξεκινούν να λειτουργούν τον 20^ο αιώνα, και το *Κρατικό θέατρο βορείου Ελλάδας*. Ο *Κάρολος Κουν* είναι γεννημένος το 1908. Με το θέατρο τέχνης ανέβασε πολλά έργα του κλασικού ρεπερτορίου με πρώτο την *Αγριόπαπια* του *Ερρίκου Ίψεν*, αλλά και αρχαίες ελληνικές τραγωδίες, όπως τους *Πέρσες* του *Αισχύλου*. Θα ταξιδέψει με έργα της αρχαίας ελληνικής δραματουργίας στην *Σαιζόν παγκοσμίου θεάτρου*, ενώ το 1967 σκηνοθέτησε στο αγγλικό θέατρο την περίφημη *Σαιξπηρική τραγωδία, Ρωμαίος και*

Ιουλιέτα. Ένα ακόμη χαρακτηριστικό στο θέατρο του 20^{ου} αιώνα είναι οι θεατές φιλοξενούνται απέναντι από τον χώρο δράσης, και συνήθως συμμετέχουν σε αυτήν. Τον 21^ο αιώνα έχουμε την πλήρη απελευθέρωση της τέχνης μέσα από το θέατρο. (*Μεγαρίτου, 2014, Πλιάκα, 1997, Μουρρέτου, 2013, Μπαρμπάκη, 2016 Κακουδάκη & Απέργη, 2011, Κωσταντινάκου, 2013, Found & Hartnoll, 2000, Δελβερούδη E.A, 2016*).

Αρχιτεκτονική και δραματουργία του νεοελληνικού θεάτρου:

Το νεοελληνικό θέατρο περιλαμβάνει τρεις κατηγορίες, το ελληνικό θέατρο πριν την επανάσταση του 1821, δηλαδή την νεοελληνική αναγέννηση, το νεοελληνικό θέατρο μετά την επανάσταση του 1821, αλλά και το σύγχρονο ελληνικό θέατρο. Αυτή την στιγμή πάμε να δούμε τις δραματουργίες, την αρχιτεκτονική του νεοελληνικού θεάτρου της δεύτερης κατηγορίας, αλλά και το σύγχρονο ελληνικό θέατρο. Οι κυριότεροι θεατρικοί χώροι ήταν υπαίθριοι, μέχρι που χτίστηκε το εθνικό θέατρο το 1873. Σημαντικά δραματουργικά είδη του νεοελληνικού θεάτρου τότε ήταν η κωμωδία, το δράμα, και το κωμειδύλλιο. Σημαντικά έργα του νεοελληνικού θεάτρου ήταν η

<<Βαβυλωνία>> του *Δημήτρη Βυζάντιου*, <<ο Βασιλικός>> του *Αντώνη Μάτεσι*, και ο <<Μπάρμπα Λινάρδος>> του *Δημήτριου Κόκκου*. Την εποχή του σύγχρονου νεοελληνικού θεάτρου το θέατρο έλαβε ιδιαίτερη ανάπτυξη με τους θιάσους της κ. *Κατερίνας (Κατερίνα Ανδρέαδη)*, *Κοτοπούλη* και *Κυβέλη*, θίασος *μουσούρη* του Κώστα Μουσούρη, θίασος των *Αλίκη Βουιουκλάκη & Κώστα Μουσούρη*, αλλά και την προσπάθεια του *θεάτρου των εθελοντών* του *Χαράλαμπου Ξενόπουλου*. Έχουμε την άνθηση νέων θεατρικών ειδών, όπως της *Οπερέτας*, και της *Επιθεώρησης*. Άλλοι σημαντικοί θίασοι ήταν εκείνος του *Θεόδωρου Αλκαίου*. Οι συγκεκριμένοι θίασοι ανέβαζαν έργα νέων ελλήνων συγγραφέων, όπως του *Ξενόπουλου*, αλλά και ευρωπαϊών συγγραφέων, κυρίως Γάλλων και Ιταλών. Η *Οπερέτα* είναι η μουσική επένδυση μια θεατρικής παράστασης. Ξεκίνησε από την Γαλλία και ήρθε στην Ελλάδα με τις παραστάσεις από γαλλικούς θιάσους. Σημαντικοί εκπρόσωποι της ελληνικής οπερέτας ήταν ο *Θεόφραστος Σακελλαρίδης* οποίος είχε επιρροές από την αρχαία ελληνική και βυζαντινή μουσική, ο *Νίκος Χατζηαποστόλου* οποίος είχε έντονη εμφάνιση της ελληνική σκηνή, ο *Ιωσήφ Ριτσιάρδης* οποίος δημιούργησε πολλά έργα, όπως <<Φρόνη η εταίρα>>, ο *Γιάννης Παπαϊωάννου* με διάφορα έργα, όπως το <<Μάρκος Μπότσαρης>>. Η ελληνική οπερέτα χωρίζεται σε δύο περιόδους, η πρώτη είναι από το 1922 μέχρι το 1928, και η δεύτερη από το 1929 μέχρι το 1940. Σημαντικά έργα οποία εκπροσωπούν την ελληνική οπερέτα ήταν <<στα παραπήγματα>>, και το <<Στο πίκ νικ>>. Η

επιθεώρηση είναι ελληνικό είδος θεάτρου με στόχο την πολιτική σάτιρα. Οι σημαντικότεροι εκπ'ρωσωποι εκείνης της περιόδου είναι ο γρηγόριος ξενόπουλος (1867 – 1951), με διάφορα έργα όπως το <<Στέλλα Βιολάντη>>, ο Παντελής Χορν (1881 – 1941) με σημαντικά έργα, όπως το <<Φοιντανάκι>>, αλλά και ο Σπύρος Μελάς (1882 – 1966) με σημαντικά έργα, όπως το <<Ο Ιούδας>>. Τα νεοελληνικά θέατρα χωρίζονται σε δύο κατηγορίες, τα χειμερινά και τα υπαίθρια θέατρα. Τα πρώτα υπαίθρια θέατρα υπήρξαν στην οδό Αιόλου και το δεύτερο δημιουργήθηκε από τον γκαετάνο μέλι, 1835 και 1836 αντίστοιχα. Έπειτα γνωστά δημοτικά θέατρα είναι εκείνα της Ερμούπολης, της Κέκρυρας, εκείνα που βρίσκονται στην περιοχή του Βύρωνα, της Νίκαιας, κ.α. Το 1840 γίνονται οι πρώτες προσπάθειες δημιουργίας δημοτικού θεάτρου, με τις προσπάθειες, πρώτα του Μπαζίλιο Σασσόνι οποίος παρέλαβε από την τότε κυβέρνηση ικανό χρηματικό ποσό αλλά κι ένα οικόπεδο με σκοπό να χτίσει θέατρο, οποίο και πραγματοποιήθηκε, ενώ έφερε το μελόδραμα (είδος δραματουργίας), αλλά και του γρηγόριου Καμπούρογλου με παραστάσεις του, οποία όμως έλαβε αρνητική απάντηση από τη τότε κυβέρνηση καθώς υποστηρίχθηκε ιδιαίτερα το μελόδραμα. Το πρώτο δημόσια θέατρο της αθήνα έχουμε το 1873 οποίο στηρίχθηκε στις προσπάθειες του γ. Καμπούρογλου υπό την αρχιτεκτονική του Ερνέστο Τσίλλερ όμως γκρεμίστηκε το 1940. Το 1891 έχουμε το χτίσιμο του εθνικού θεάτρου, και της αθηναϊκής σκηνής, το 1942 έχουμε την δημιουργία του θεάτρου τέχνης Κάρολος Κουν, και το 1961 έχουμε το κρατικό θέατρο βορείου Ελλάδος με κύριο εκπρόσωπο τον Σωκράτη Καραντινό. Δημοτικά τα τέσσερα προαναφερόμενα θέατρα. Άλλα σημαντικά δημοτικά θέατρα είναι εκείνο της Πάτρα και της Ζακύνθου. Η αρχιτεκτονική του νεοελληνικού θεάτρου δεν έχει να παρουσιάσει κάτι διαφορετικό από τα ευρωπαϊκά πρότυπα. Οι πρώτες παραστάσεις του νεοελληνικού θεάτρου χρονολογούνται στο Βουκουρέστι και στο Ιάσιο. Οι παραστάσεις συνήθως παιζόντουσαν σε δημόσια θέατρα της εκάστοτε πόλης από ερασιτεχνικούς θιάσους, και η οργάνωση των πραγματοποιείται από νεαρούς αλλά και δασκάλους. Όμως στην Οδησό και το Βουκουρέστι δεν υπήρχαν χώροι με αποτέλεσμα οι παραστάσεις να παίζονται σε ιδικά διαμορφωμένους χώρους, τις λεγόμενες αυλές. Εν τέλει έχουμε το κουκλοθέατρο. (Ορφανού, 2014, Μουρρέτου, 2013, Κακουδάκη & Απέργη, 2011, Εμμανουήλ – Φέσσα, 1989, Constadinidis, 1997, Δελβερούδη Ε.Α, 2016).

Κουκλοθέατρο:

Τέλος, το κουκλοθέατρο είναι ένα είδος θεάτρου οποίο ξεκίνησε από την αρχαία Ελλάδα και περιλαμβάνει μαριονέτες. έζησε στην Ιταλία, την Γαλλία και έλαβε μεγάλη εξέλιξη στο νεοελληνικό θέατρο. Το κουκλοθέατρο παίζει πολύ σημαντικό ρόλο στην εμπύχωση αλλά και στην Γλώσσα. Σημαντικοί εκπρόσωποι του θεατρικού είδους στην Ελλάδα υπήρξαν ο *Γεώργιος Ρώτας* αλλά και ο θίασος του *Θεοχάρη Περάκη*. Στόχος της εμπύχωσης είναι η καλλιέργεια της ανθρώπινης σκέψης, και με το κουκλοθέατρο επιτυγχάνεται χάρη στους τρόπους έκφρασης μια κούκλας. Μέσα από μια κούκλα, το κοινό και κυρίως παιδιά έχουν την ευκαιρία να ζήσουν καταστάσεις και εμπειρίες. Πρόκειται για ένα είδος θεάματος οποίο συνδυάζει πολλά πράγματα μαζί, όπως την γλώσσα και το παιχνίδι. Έτσι λοιπόν εξελίχθηκε σε διάφορα είδη, όπως παιγνιοθεραπεία, δραματοθεραπεία, και η ψυχοθεραπεία. Η παιγνιοθεραπεία μετράει περίπου 80 χρόνια ιστορία και έχει σαν βάση την θέληση του ανθρώπου να παίζει. Η ψυχοθεραπεία έχει σαν στόχο να προσφέρει βοήθεια σε όσους αντιμετωπίζουν κάποιες δυσκολίες με την ψυχολογία τους. Η Δραματοθεραπεία είναι ψυχοθεραπευτική μέθοδος και σαν βασικό θέμα είχε την λατρεία των ανθρώπων προς την θρησκεία. Έχουμε διάφορα είδη κούκλας, όπως η κούκλα σώματος όπου ένα μέρος του ανθρώπινου σώματος μετατρέπεται σε κούκλα, ζωγραφίζεται κτλ. Οι κούκλες δακτύλων οποίες χρησιμοποιούνται στα δάκτυλα, οι κούκλες μάσκας οποίες χρησιμοποιούνται στο πρόσωπο, οι κούκλες της σαλιάρας οποίες δεν έχουν κεφάλι και παριστάνουν ένα σώμα. Οι κούκλες ποδιάς όπου ο εμπύχωτής χρησιμοποιεί μαύρη ένδυση. Οι κούκλες humanities όπου ο εμπύχωτής χρησιμοποιεί μαύρη ένδυση, και μια ειδική φόρμα κορσάζ. Οι κούκλες από σύρμα οποίες χρησιμοποιούνται στο θέατρο σκιών και δείχνουν μόνο την μορφή την μορφή τους. Οι κούκλες από μαγνήτη οποίες δημιουργήθηκαν από μαγνήτη και είναι ξύλινες. Οι κούκλες αντικειμένων οποίες δημιουργούνται από πολλά αντικείμενα. Οι γιγαντόκούκλες οποίες είναι πολύ μεγάλες και φοριούνται σε ανθρώπινο σώμα. Επίσης έχουμε τις κούκλες οποίες χρησιμοποιούνται και έχουν σαν στόχο την επικοινωνία μέσω του τραγουδιού. Εκείνες οι κούκλες είναι οι Μπουράγκου οποίες είναι κούφιες εσωτερικά και έχουν ιαπωνική καταγωγή. Οι κούκλες όπερας οποίες έχουν συμμετοχή στο θεατρικό είδος της όπερας. Εν τέλει

έχουμε τις κούκλες *μάππετ* όπου πρόκειται για τον καρπό του συνδυασμού των δύο προαναφερθέντων ειδών, κούκλες της όπερας. Έχουμε διάφορα είδη σκηνών κουκλοθέατρου, όπως την μαύρη σκηνή, όπου το συναντά κανείς στην Ιαπωνία και στην Κίνα και ο εμψυχωτής φορά μαύρα ρούχα ώστε να υπάρχει αντίθεση με τον μικρό φωτισμό της σκηνής. Το ελεύθερο θέατρο όπου ο εμψυχωτής δεν χρειάζεται να φορά μαύρα ρούχα καθώς στοχεύει στην ανάδειξη του χαρακτήρα. Το μεικτό θέατρο όπου έχουμε την συμμετοχή όλων των ηθοποιών αλλά και των κούκλων. Επίσης έχουμε το κουκλοθέατρο δρόμου όπου δεν υπάρχουν συγκεκριμένα είδη σκηνής, αλλά και τα αντικείμενα ως σκηνικά καθώς ο ερμηνευτής δικαιούται να χρησιμοποιήσει για σκηνικό ό,τι αντικείμενο θέλει. Το κουκλοθέατρο έχει έντονη παρουσία σενηπιαγωγεία καθώς παίζει καθοριστικό ρόλο στην ανάπτυξη της σκέψης των παιδιών. Σημαντικοί χαρακτήρες του κουκλοθέατρου στην Αγγλία ήταν οι *Παντς εντ Τζούντι* (Punch and Judi), χαρακτήρες οποίοι αποτελούν την εξέλιξη κάποιων της ιταλικής Κομέντια Ντελ Άρτε και ξεκίνησε με αφορμή τις ιταλικές παραστάσεις στην Αγγλία. (Καραγιάννη, 2017, Κουλούμπη – Πάλμου, 2016, Found & Hartnoll, 2000).

Συμπεράσματα

Συνειδητοποιούμε πως το θέατρο εξελίχθηκε μέσα στα χρόνια κυρίως χάρη στην τέχνη της αρχιτεκτονικής, των δραματουργιών, των λογοτεχνικών ρευμάτων, αλλά και τα είδη θεάτρου οποία αναπτύχθηκαν, χάρη στους ανθρώπους που το υπηρέτησαν πιστά, όπως ο Αισχύλος οποίος πρόσθεσε τον αγών, ο Σοφοκλής οποίος πρόσθεσε τον τρίτοπαίχτη, ο Ευριπίδης οποίος πρόσθεσε τον πρόλογο αφαιρώντας τα χορικά άσματα που συναντάμε μέχρι τότε, ο Αριστοφάνης κύριος εκπρόσωπος της αρχαίας κωμωδίας, ο Μένανδρος κύριος εκπρόσωπος της νέας κωμωδίας, προσφέρει ένα αρκετά πιο σύγχρονο είδος της, και ο φιλόσοφος Αριστοτέλης οποίος καθιέρωσε τις τρεις βασικές αρχές, ενότητα τόπου, ενότητα χρόνου κι ενότητα δράσης, στην αρχαία Ελλάδα όπου και γεννήθηκε το θέατρο. Στο θέατρο της αρχαίας Ελλάδας έχουμε πολύ έντονα σαν χαρακτηριστικό αρχιτεκτονικής τις επιγραφές. Στο ρωμαϊκό θέατρο έχουμε πολύ έντονα τα τρία επίπεδα του Κοίλον, και τις Κιονοστοιχίες. Εν συνεχεία έχουμε τους Λατίνους δραματουργούς εκπρόσωπους της λατινικής κωμωδίας οποίοι ήταν ο Τίτος Μάκιος Πλάυτος και ο Πόπλιος Τερέντιος οποίοι στηρίχθηκαν στην νέα ελληνική κωμωδία και δημιούργησαν την δική τους, χαρίζοντας με αυτόν τον τρόπο μια σχολή κωμωδίας στην ρωμαϊκή εποχή, μια σχολή οποία αποτελείται από την Παλιάτα. Επίσης έχουμε τον εκπρόσωπο της ρωμαϊκής τραγωδίας τον Σενέκα, ένα είδος τραγωδίας οποίο στηρίχθηκε στην αρχαία ελληνική. Ύστερα έχουμε την εποχή της αναγέννησης. Εποχή όπου συναντάμε μεγάλη άνθηση δραματουργίας, αρχιτεκτονικής, μουσικής, αλλά και είδη θεάτρων, όλα ακολούθησαν το θέατρο στις μετέπειτα εποχές χάρη σε εκείνους τους καλλιτέχνες οποίοι το υπηρέτησαν πιστά, όπως ο Βιτρούβιος, ο Σεμπαστιάνο Σέρλιο. Τέχνες οποίες συνέβαλλαν πολύ στην εξέλιξη του θεάτρου είναι η Αρχιτεκτονική, η μουσική, και η σκηνογραφία. Η αρχιτεκτονική παρουσιάζει αρκετά κοινά χαρακτηριστικά και μικρές διαφορές από την εποχή της Αρχαίας Ελλάδας μέχρι σήμερα. Από την αρχαία Ελλάδα μέχρι σήμερα συναντάμε το αρχαίο ελληνικό θέατρο, το ελληνορωμαϊκό θέατρο, το βυζαντινό θέατρο, το θέατρο την εποχή της αναγέννησης, το θέατρο την εποχή του Μπαρόκ, το θέατρο στην ελισαβετιανή εποχή, και το νεοελληνικό θέατρο. Τα κοινά χαρακτηριστικά μεταξύ του αρχαίου ελληνικού, και του ρωμαϊκού θεάτρου είναι η διατήρηση του αμφιθεατρικού στυλ ορχήστρας αλλά και τα είδη δραματουργίας,

τραγωδία και κωμωδία οποία τα συναντάμε σε όλες τις εποχές του θεάτρου. Σημαντικές διαφορές εντοπίζονται σχετικά με το κοίλον αλλά και την σκηνογραφία. Επίσης υπάρχουν σημαντικά κοινά χαρακτηριστικά ανάμεσα στο αρχαίο ελληνικό θέατρο, και το ελισαβετιανό, όπως η ερμηνεία των χαρακτήρων από άνδρες. Όλα τα ρωμαϊκά είδη αρχιτεκτονικής και σκηνογραφίας οποία προστέθηκαν στα πρότυπα της αρχαίας ελληνικής αρχιτεκτονικής αποτελούν τις διαφορές μεταξύ των δύο ειδών. Την εποχή του Βυζαντίου το θέατρο αποκτά πλέον θρησκευτική αξία, η αρχιτεκτονική είναι πλέον εκκλησιαστική ενώ παρατηρούμαι ανάπτυξη της δραματουργίας. Οι χώροι των παραστάσεων ποικίλλουν. Οι διαφορές προσανατολίζονται στην άνθηση των τεχνών και του θεάτρου την εποχή της ιταλικής αναγέννησης του ισπανικού μπαρόκ, και της ελισαβετιανής εποχής, όπου θεατρικές παραστάσεις πλέον πραγματοποιούνται σεαυλές ενώ έχουμε το κοινό μέσα στον χώρο δράσης, η εξέλιξη της μουσικής με την όπερα και εξέλιξη της αρχιτεκτονικής με την ιταλική ξύλινη βάση, το βάθος σκηνής, αλλά και τα θεωρεία όπου καθιερώνεται σαν αρχιτεκτονικό στυλ την ελισαβετιανή εποχή. Μαζί με την αρχιτεκτονική και την μουσική αναπτύσσεται και η δραματουργία, καθώς στην ιταλική αναγέννηση συναντάμε το βουκολικό δράμα, και στο ελισαβετιανό θέατρο συναντάμε τις ηθολογίες και τις μάσκες. Αρκετά κοινά χαρακτηριστικά συναντάμε την εποχή της ιταλικής αναγέννησης με το θέατρο την εποχής της κρητικής αναγέννησης, την εποχή του επτανησιακού θεάτρου, αλλά και του θεάτρου οποίο έλαβε χώρα στις παραδουνάβιες ηγεμονίες, όπως είναι η πραγματοποίηση θεατρικών παραστάσεων σε εξωτερικούς χώρους. Επίσης πολύ σημαντικό ρόλο στην εξέλιξη του θεάτρου έπαιξε το καλλιτεχνικό ρεύμα του Μπαρόκ διότι έκανε τον άνθρωπο να κατανοήσει την αξία του σαν έναν τρόπο διασκέδασης αλλά και της συναισθηματικής έκφρασης. Το θέατρο πλέον πλησιάζει πιο κοντά στον άνθρωπο. Η καινοτομία οποία παρατηρείται εκείνη την εποχή είναι αρχιτεκτονική, το βάθος σκηνής, και με εκείνο το είδος αρχιτεκτονικής καθιερώθηκε η όπερα. Επίσης την εποχή της ιταλικής αναγέννησης βλέπουμε να καθιερώνεται και ένα ακόμη είδος σκηνής, η λεγόμενη ιταλική σκηνή οποία περιλαμβάνει την ξύλινη βάση (εικόνα 14) και ακολούθησε το θέατρο στην μετέπειτα εποχή του, την ελισαβετιανή εποχή. Συνειδητοποιούμε πως η σημασία της συναισθηματικής έκφρασης του θεάτρου ξεκίνησε από την εποχή του μπαρόκ και κορυφώθηκε μέσα από το ισπανικό μπαρόκ αλλά διάφορα λογοτεχνικά ρεύματα οποία αναπτύχθηκαν ύστερα, όπως ο Ρομαντισμός, και ο ρεαλισμός, αλλά και τον εξπρεσιονισμό.

Συνειδητοποιούμε πως τα κινήματα πήραν το όνομα τους μετά την πρώτη του εμφάνιση στον χώρο του θεάτρου και της τέχνης. (<https://www.youtube.com/watch?v=xghIK8Af6rc&t=1271s>).

Συμπεραίνουμε πως το θέατρο εξελίχθηκε ιδιαίτερα μέσα στα χρόνια παράλληλα με την ιστορία και ήρθε πιο κοντά στον κόσμο χάρη στην τέχνη της αρχιτεκτονικής, της μουσικής, και της σκηνογραφία. Υπάρχουν μεγάλες διαφορές μεταξύ της σημερινής, αλλά και της αρχαϊκής εποχής, όπως: η σημερινή σκηνή τότε λεγόταν Ορχήστρα, και τα σημερινά παρασκήνια τότε λεγόντουσαν σκηνή. Στο αρχαίο ελληνικό θέατρο βλέπαμε μόνο άντρες, τώρα βλέπουμε άνδρες και γυναίκες. Τέλος θα άξιζε να θυμηθούμε την άποψη του Αριστοτέλη πως η τραγωδία είναι μίμηση ανθρωπίνων πράξεων. Συμπεραίνουμε λοιπόν πως το θέατρο δεν είναι απλά μια μορφή ψυχαγωγίας μέσα από την τέχνη, αλλά ένας κοινωνικός θεσμός γιατί δημιουργείται από ανθρώπινα ερεθίσματα, αλλά και τα δημιουργεί στην κοινωνία μέσα από την αναπαράσταση γεγονότων με σκοπό να δημιουργήσει ερεθίσματα για επικοινωνία των ανθρώπων ανάμεσα τους.

Το θέατρο στην αρχαία Ελλάδα, το ελληνιστικό και το ελληνορωμαϊκό θέατρο, το θέατρο την εποχή της αναγέννησης, το θέατρο την εποχή του *μπάρोक*, το ευρωπαϊκό θέατρο, το θέατρο στην εποχή του ελληνικού διαφωτισμού, η λογοτεχνία και ο ρόλος της στο θέατρο, το θέατρο της εποχής του 1821, το νεοελληνικό θέατρο, και τέλος το κουκλοθέατρο. Το θέατρο στην αρχαία Ελλάδα περιλαμβάνει διάφορες θρησκευτικές γιορτές. Σημαντικά είδη αρχιτεκτονικής του αρχαίου ελληνικού θεάτρου, όπως, *κοίλον*, *ορχήστρα*, *επιγραφές*, *προσκήνιο*, *πάροδοι*, *θυμέλη*, *ορχήστρα*, *αναληματικοί* και *πυργοειδής* τοίχοι, *σκηνή*, *σκάλες*, *κερκίδες*, *εδώλια*. Το ρωμαϊκό θέατρο περιλαμβάνει διάφορα είδη θρησκευτικής γιορτής, όπως τα *ludi* αλλά και διάφορα είδη αρχιτεκτονικής, όπως τα πέτριναθέατρα, η *scaenae frons*, το *βελάριουμ*, κ.α. Το θέατρο της αναγέννησης περιλαμβάνει μεγάλη εξέλιξη στην αρχιτεκτονική καθώς τα θέατρα πλέον λαμβάνουν κυκλικό σχήμα, αλλά και της μουσικής οποία στηρίζεται στα ιντερμέδια. Εν συνεχεία έχουμε το ιταλικό σύγχρονο δράμα όπου η όπερα λαμβάνει την βαθιά σκηνή. Σημαντικό ρόλο λαμβάνει η λατινική δραματουργία οποία δημιούργησέτις βάσεις για την ιταλική αναγέννηση. Ακολουθεί το θέατρο του νεοελληνικού διαφωτισμού οποίο και αποτελεί τηνμεταστροφή στο ευρωπαϊκό θέατρο. Έχουμε το θέατρο την εποχή του μεσοπολέμου, και τομεταπολεμικόθέατρο ο οποίοι λαμβάνει κι εναλλακτικό όνομα, *θέατρο του παραλόγου*.

Τέλος έχουμε το ελισαβετιανό και το νεοελληνικό θέατρο. Στο ελισαβετιανό θέατρο επικρατούν οι δραματουργίες, μάσκες και ηθολογίες, ιντερλούδια, αλλά και η αρχιτεκτονική των θεωρείων.

Συνειδητοποιούμε πως υπάρχουν αρκετά κοινά χαρακτηριστικά, αλλά και αρκετές διαφορές ανάλογα με την εποχή του θεάτρου και της τέχνης. Τα κοινά χαρακτηριστικά μεταξύ του αρχαίου ελληνικού, και του ρωμαϊκού θεάτρου είναι η διατήρηση του αμφιθεατρικού στυλ ορχήστρας αλλά και τα είδη δραματουργίας, τραγωδία και κωμωδία οποία τα συναντάμε σε όλες τις εποχές του θεάτρου. Σημαντικές διαφορές εντοπίζονται σχετικά με το κοίλον αλλά και την σκηνογραφία. Επίσης υπάρχουν σημαντικά κοινά χαρακτηριστικά ανάμεσα στο αρχαίο ελληνικό θέατρο, και το ελισαβετιανό, όπως η ερμηνεία των χαρακτήρων από άνδρες. Όλα τα ρωμαϊκά είδη αρχιτεκτονικής και σκηνογραφίας οποία προστέθηκαν στα πρότυπα της αρχαίας ελληνικής αρχιτεκτονικής αποτελούν τις διαφορές μεταξύ των δύο ειδών.

Η εξέλιξη του θεάτρου από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα. Δημιουργήθηκαν διάφορα ερευνητικά ερωτήματα, όπως: ποιες είναι οι τέχνες οποίες βοήθησαν στην εξέλιξη του, ποιοι είναι οι καλλιτέχνες ποιοι το υπηρέτησαν πιστά, και ποιες δραματουργίες αναπτύχθηκαν. Οι τέχνες οποίες βοήθησαν στην εξέλιξη του θεάτρου είναι η δραματουργία, καθώς βλέπουμε την ανάπτυξη διαφορετικών ειδών της ανάλογα με την εποχή θεάτρου, όπως οι μάσκες στην αγγλική αναγέννηση π.χ. Η αρχιτεκτονική των θεατρικών χώρων κυρίως χάρη στην προσφορά των *Βιτρούβιου*, *Σεμπαστιάνο Σέρλιο*, κι *Ανδρέα Παλάντιο*. Επίσης σημαντική είναι και η προσφορά της εκκλησίας στο θέατρο την εποχή του μεσαίωνα καθώς άνοιξε την πύλη για παραστάσεις σε εξωτερικούς χώρους, ενώ εκείνη την εποχή αναπτύχθηκαν διάφορα είδη θρησκευτικού δράματος, όπως το ιταλικό *σάκρα ραπρεζεντασιόνε*, το ισπανικό *άουτο σακραμεντάλ*, το λειτουργικό δράμα, το ιησουιτικό δράμα. Αναμφίβολα πιστοί δραματουργοί του θεάτρου ήταν ο *Αισχύλος*, ο *Σοφοκλής*, ο *Ευριπίδης*, ο *Αριστοφάνης*, ο *Μένανδρος*, ο *Πόπλιος Τερέντιος*, ο *Σενέκας*, ο *Λουδοβίκο Αριόστο*, ο *Σίνθιο Τζιράλδι*, ο *Ουίλιαμ Σαίξπηρ*, ο *Κρίστοφερ Μάρλοου*, ο *Μπεν Τζόνσον*, ο *Λόπε Δε Βέγα*, ο *Καλδερόν Ντε Λα Μάρκα*. Ο *Αύγουστος Στρίμπεργκ*, ο *Ερρίκος Ίψεν*, ο *Αντόν Τσέχωφ* οποίοι ανήκουν στον κίνημα του ρεαλισμού. Ο *Εμίλ Ζολά* οποίος ανήκει στο κίνημα του *Νατουραλισμού*. Ο *Βίκτορ Ουγκό* με τους *Αλέξανδρο Δουμά (υιό)*, κι *Αλέξανδρο Δουμά (πατέρα)* αμφότεροι σημαντικοί εκπρόσωποι του γαλλικού ρομαντισμού, ενώ ο *Βόλφγκανγκ Γκαίτε* και *Φρίντριχ Βον Σίλερ* οποίοι με την

συγγραφή τους υπηρέτησαν τον γερμανικό ρομαντισμό, δηλαδή το κίνημα *Θύελλα και ορμή*. Σε αυτό το σημείο θα πρέπει να αναφέρουμε πως Γερμανία είναι και η χώρα όπου δημιούργησε το κίνημα του *ρομαντισμού*. Εν τέλει είχαμε το επικό, και το μεταπολεμικό θέατρο. Κύριος εκπρόσωπος του επικού θεάτρου είναι ο γερμανός θεατρικός συγγραφέας *Μπέρτολ Μπρεχτ*, ενώ το στο θέατρο του παραλόγου είχε σαν σημαντικούς εκπρόσωπους πολλούς θεατρικούς συγγραφείς, όπως τον *Ευγένιο Ιονέσκο*.

Βιβλιογραφικές Αναφορές

- (<http://www.kvl.cch.kcl.ac.uk/THEATRON/biographys/bioseneca.html>). *Who was Seneca?*
- Abbott, E. A. (2003). *A Shakespearian grammar: An attempt to illustrate some of the differences between Elizabethan and Modern English*. Courier Corporation.
- Aebischer, P. (2010). *Jacobean Drama*. Macmillan International Higher Education.
- Akrigg, B., & Tordoff, R. (Eds.). (2013). *Slaves and slavery in ancient greek comic drama*. Cambridge University Press.
- Alberti, L. B. (1992). *De reaedificatoria (Vol. 10)*. Ediciones Akal.
- Aldrich, A. M. (2010). *Theatre and church: reestablishing and redefining the relationship (Master's thesis)*.
- Andrews, K. R. (1964). *Elizabethan privateering: English privateering during the Spanish war, 1585-1603*. Cambridge University Press.
- KARADIMA, C., ZAMBAS, C., CHATZIDAKIS, N., THOMAS, G., & DOUDOUMI, E. (2015). *The ancient theatre at Maroneia. The Architecture of the Ancient Greek Theatre, 17*.
- Arthur Henry Bullen, 2005, *William Shakespeare The complete dramatic works*.
- Astington, J. H. (2006). *English Court Theatre, 1558-1642*. Cambridge University Press.
- Bazzoni, C. (2008). *A teatralização retórica dos autos sacramentais de Calderón de la Barca El divino Orfeo, Andrómeda y Perseo.*
- Beacham, R. C. (1991). *The Roman theatre and its audience*. Harvard University Press.
- Blackburn, R. (1998). *The making of New World slavery: from the Baroque to the Modern, 1492-1800*. Verso.
- Borghart, P. (2006). *Η νατουραλιστική διάσταση στον Ζητιάνο και στη Φόνισσα: μια αφηγηματολογική προσέγγιση*. *Ariadne*, 12, 155-179.
- Borys, A. M. (2014). *Vincenzo Scamozzi and the Chorography of Early Modern Architecture*. Ashgate Publishing, Ltd..
- Boyle, A. J. (2014). *An introduction to Roman tragedy*. Routledge.
- Brackmann, R. (2012). *The Elizabethan Invention of Anglo-Saxon England: Laurence Nowell, William Lambarde, and the Study of Old English (Vol. 30)*. DS Brewer.
- Braund, S. (2015). *Seneca multiplex: the phases (and phrases) of Seneca's life and works*. *The Cambridge Companion to Seneca*, 15-28.
- Brecht, B. (2015). *Brecht on art and politics*. Bloomsbury Publishing.

- Brockett, O. (2013) *Ιστορία του θέατρου*, Εκδόσεις Κοαν.
- Brooke, I. (2012). *Costume in Greek classic drama*. Courier Corporation.
- Brown, G. (2004). *Redefining Elizabethan Literature*. Cambridge University Press.
- Brustein, R. (1991). *The Theatre of Revolt: An Approach to Modern Drama*. Ivan R. Dee.
- Brustein, R. (1991). *The Theatre of Revolt: An Approach to Modern Drama*. Ivan R. Dee.
- Cartledge, P. (1997). *The Cambridge companion to Greek tragedy*. Cambridge University Press.
- Charvet, L. (1869). *Sebastien Serlio, 1475-1554*. Glairon Mondet.
- Chevalier, J. F. (2013). *Neo-Latin Theatre in Italy. Neo-Latin Drama and Theatre in Early Modern Europe*, 25-101.
- Chourmouziadou, K., & Kang, J. (2008). *Acoustic evolution of ancient theatres and effects of scenery*. *NewResearch on Acoustics*, 221-242.
- Cimarosa, D. (2012). *L'infedeltà fedele, Part 1: Introductory materials and act 1* (Vol. 85). AR Editions, Inc..
- Clayton, J. D. (1993). *Pierrot in Petrograd: Commedia dell'Arte/Balagan in Twentieth-Century Russian Theatre and Drama*. McGill-Queen's Press-MQUP.
- Collinson, P. (1994). *Elizabethan essays*. A&C Black.
- Constantinidis, S. E. (1997). *The Appeal of Modern Greek Drama and Its Future in the English-Speaking World*. *Journal of Modern Greek Studies*, 15(2), 175-186.
- Conte, G. B. (1999). *Latin literature: a history*. JHU Press.
- Cunliffe, J. W. (1893). *The Influence of Seneca on Elizabethan Tragedy: An Essay*. Macmillan.
- Currin, E. E. (1930). *A comparison of the tragic elements in Greek drama with the tragic elements in contemporary drama*.
- de Cózar, J. C. G., Martínez, A. G., López, Í. A., & Alfonsea, M. R. (2019). *Life cycle assessment as a decision-making tool for selecting building systems in heritage intervention: Case study of Roman Theatre in Itálica, Spain*. *Journal of Cleaner Production*, 206, 27-39.
- Donaldson, I. (2012). *Ben Jonson: A Life*. OUP Oxford.
- Downie, A. J., & Parnell, T. (2006). *Constructing Christopher Marlowe*. Cambridge University Press.
- Dressler, A. (2012). *Oedipus on Oedipus: Sophocles, Seneca, Politics, and Therapy*. *A Companion to Sophocles*, 507-522.

- Dunne, D. (2016). *Shakespeare, revenge tragedy and early modern law: vindictive justice*. Springer.
- Dutton, R. (2018). *Shakespeare's Theatre: A History*. John Wiley & Sons.
- Easterling, P., & Hall, E. (Eds.). (2002). *Greek and Roman Actors: Aspects of an ancient profession*. Cambridge University Press.
- Enk, P. J. (1957). Roman tragedy. *Neophilologus*, 41(4), 282.
- Erasmus, M. (2010). *Roman tragedy: theatre to theatricality*. University of Texas Press.
- Fantham, E. (2005). Roman Tragedy. *A Companion to Latin Literature*, 116-129.
- Farley-Hills, D. (2016). *Jacobean Drama: A Critical Survey of the Professional Drama, 1600-1625*. Springer.
- Fominykh, A. V. *Dante-biography, information, personal life. Dante: biography, briefly about life and work: Dante Dante's story*.
- Found, P., Hartnoll, P. (2000) *Λεξικό του θεάτρου, Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης, Εκδόσεις Νεφέλη*.
- Frederiksen, R., Gebhard, E. R., & Sokolicek, A. (Eds.). (2015). *The architecture of the ancient Greek theatre (Vol. 17)*. ISDLLC.
- Freer, C. (2019). *The Poetics of Jacobean Drama*. JHU Press.
- Friederich, W. P. (1950). *Dante's Fame, Abroad, 1350-1850: The Influence of Dante Alighieri on the Poets and Scholars of Spain, France, England, Germany, Switzerland and the United States (Vol. 2)*. Ed. di storia e letteratura.
- Gagné, R., & Hopman, M. G. (Eds.). (2013). *Choral mediations in Greek tragedy*. Cambridge University Press.
- Goldberg, S. M. (2007). Reading roman tragedy. *International Journal of the Classical Tradition*, 13(4), 571-584.
- Gordon, D. J. (1943). The Imagery of Ben Jonson's *The Masque of Blacknesse* and *The Masque of Beautie*. *Journal of the Warburg and Courtauld Institutes*, 6(1), 122-141.
- Greer, M. R. (2000). *María de Zayas Tells Baroque Tales of Love and the Cruelty of Men*. Penn State Press.
- Gregory, J. (2008). *A companion to Greek tragedy*. John Wiley & Sons
- Haddad, N., & Akasheh, T. (2005). Documentation of archaeological sites and monuments: ancient theatres in Jerash. *Conservation of Cultural Heritage in the Arab Region*, 61.
- Hadas, M. (1939). The Roman stamp of Seneca's tragedies. *The American Journal of Philology*, 60(2), 220-231.

- Hakewill, J. (1835). *An Attempt to Determine the Exact Character of Elizabethan Architecture: Illustrated by Parallels of Dorton House, Hatfield, Longleate, and Wollaton, in England; and the Palazzo Della Cancellaria, at Rome*. J. Weale.
- Hall, E., & Macintosh, F. (2005). *Greek tragedy and the British theatre 1660-1914*. OUP Oxford.
- Hall, E., Macintosh, F., & Wrigley, A. (Eds.). (2004). *Dionysus since 69: Greek tragedy at the dawn of the third millennium*. OUP Oxford.
- Harrison, G. W. M., Liapēs, V., & Liapis, V. (Eds.). (2013). *Performance in Greek and Roman Theatre (Vol. 353)*. Brill.
- Henry, D., & Walker, B. (1983). *The Oedipus of Seneca: An Imperial Tragedy*. *Ramus*, 12(1- 2), 128-139.
- Herland, E. (2020). *Apparitions Can Be Deceiving: Ghosts and the Undead in Golden Age Spanish Drama*. University of Washington
- Hersey, G. L. (1988). *The lost meaning of classical architecture: speculations on ornament from Vitruvius to Venturi*. Mit Press.
- Hirsh, J. E. (2003). *Shakespeare and the History of Soliloquies*. Fairleigh Dickinson Univ Press.
- Hodges, S. (2002). *lorenzo Da Ponte: the life and times of Mozart's librettist*. Univ of Wisconsin Press.
- Holden, A. (2016). *William Shakespeare: His Life and Work*. Hachette UK.
- Hopkins, L. (2000). *Christopher Marlowe: A Literary Life* (p. xi177). New York: Palgrave.
- Howard, J. E. (2012). *Thomas Heywood: dramatist of London and playwright of the passions*. *The Cambridge Companion to Shakespeare and Contemporary Dramatists*, 120-33. <http://pc-3.lib.uoi.gr:8080/jspui/handle/123456789/HASHa58cf7f8c16cd10d2daad3>. <https://anemi.lib.uoc.gr/metadata/9/8/4/metadata-02-0000606.tkl>
- Javed, M. (2020). *A Study of Elizabethan Period (1558-1603)*. *International Journal Online of Humanities*, 6(2), 60-80.
- Johnson, C. D. (2007). *Church and Stage: The Theatre as Target of Religious Condemnation in Nineteenth Century America*. McFarland.
- Johnson-Haddad, M. (1991). *The Shakespeare Theatre at the Folger, 1990-91*. <https://academic.oup.com/sq/article-abstract/42/4/472/5085030?redirectedFrom=fulltext>
- Jordan, J. O. (Ed.). (2001). *The Cambridge Companion to Charles Dickens*. Cambridge University Press.
- Kay, W. D. (1995). *Ben Jonson: a literary life*. Springer.

- Kelly, H. A. (1979). *Tragedy and the performance of tragedy in late Roman antiquity*. *Traditio*, 35, 21-44.
- Ker, J. (2009). *The deaths of Seneca*. OUP USA.
- Ker, J., & Winston, J. (Eds.). (2012). *Elizabethan Seneca: Three Tragedies (Vol. 8)*. MHRA.
- Kiefer, F. (1978). *Seneca speaks in English: what the Elizabethan translators wrought*. *Comparative Literature Studies*, 15(4), 372-387.
- Kilde, J. H. (2005). *When church became theatre: The transformation of evangelical architecture and worship in nineteenth-century America*. Oxford University Press on Demand.
- Ledger, S. (2018). *Henrik Ibsen*. Oxford University Press.
- Ley, G. (2010). *Theatricality of Greek tragedy*. University of Chicago Press.
- Lippman, E. A. (1963). *The sources and development of the ethical view of music in ancient Greece*. *The Musical Quarterly*, 49(2), 188-209.
- López, A. S. *El Teatro Olímpico de Vicenza*.
- Lord, S., & Brinkman, D. (2003). *Music from the age of Shakespeare: a cultural history*. Greenwood Publishing Group.
- Lynd, J. M. (2012). *Aspects of Evil in Seneca's Tragedies (Doctoral dissertation, University of Toronto)*.
- MacIntyre, J. (1992). *Costumes and Scripts in the Elizabethan Theatres*. University of Alberta.
- Makalima, T. (2015). *Schadenfreude and the Don Juan Archetype in the Theatrical Works of Seventeenth-Century Spain (Doctoral dissertation)*.
- Marker, F. J., Frederick, J., & Marker, L. L. (2002). *Strindberg and modernist theatre: Post-inferno drama on the stage*. Cambridge University Press.
- Marlowe, C. (2003). *The complete plays*. Penguin UK.
- Mateo, J. E. B. (2009). *The Spanish Experience in Taiwan 1626-1642: The Baroque Ending of a Renaissance Endeavour (Vol. 1)*. Hong Kong University Press.
- McEwen, I. K. (2004). *Vitruvius: writing the body of architecture*. MIT press.
- Mezher, J. F. (2003). *Evolution in the design and construction of stadiums (Doctoral dissertation, Massachusetts Institute of Technology)*.
- Moffett, M., Fazio, M. W., & Wodehouse, L. (2003). *A world history of architecture*. Laurence King Publishing.
- Montrose, L. (1996). *Shakespeare, the Stage, and the State*. *SubStance*, 25(2), 46-67.
- Moore, T. J. (2012). *Roman Theatre*. Cambridge University Press.

- Moore, T. J. (2012). *Music in Roman comedy*. Cambridge University Press.
- Morfakidis-Motos, D. M. (2015). *Η ελληνική εθνεγεργσία στον ισπανικό Τύπο (1821-1830)*.
- Morrill, J. (1991). *Charles I, Cromwell and Cicero (A Response to Dale BJ Randall)*. *Connotations*, 1(1), 96-102.
- Mullin, D. C. (1966). *The Influence of Vitruvius on Theatre Architecture*. *Educational Theatre Journal*, 27-33.
- Mullin, D. C. (1970). *The Development of the Playhouse: a Survey of Theatre Architecture from the Renaissance to the Present*. Univ of California Press.
- Mulryne, J. R., & Shrewring, M. (Eds.). (1991). *Theatre of the English and Italian Renaissance*. Springer.
- Mussato, A., Loschi, A., Corrado, G., Dati, L., & Verardus, M. (2011). *Humanist Tragedies (Vol. 45)*. Harvard University Press.
- Nafi, J. S. I. (2018). *Art and Artifice of Shakespearean Tragedy: A Critical Approach*.
- Nekrutenko, O. B. *History in English: Manual for Studying the Course "English for Specific Purposes" for the First and Second-Year Students of the Institute of History, International Relations and Social-Political Sciences*. 2014.
- Neiiendam, K. (1992). *The art of acting in antiquity: iconographical studies in classical, Hellenistic and Byzantine theatre*. Museum Tusculanum Press.
- Nichols, M. F. (2017). *Author and audience in Vitruvius' De architectura*. Cambridge University Press.
- Palmer, P. (2001). *Language and conquest in early modern Ireland: English Renaissance literature and Elizabethan imperial expansion*. Cambridge University Press.
- Peacock, J., & Jones, I. (1995). *The stage designs of Inigo Jones: the European context*. Cambridge University Press.
- Pizzato, M. (2019). *Early Modern Developments in Italy and France (1400s–1600s)*. In *Mapping Global Theatre Histories* (pp. 121-131). Palgrave Macmillan, Cham.
- Pollard, T. (2017). *Greek Tragic Women on Shakespearean Stages*. Oxford University Press.
- Pont, G. (2004). *Philosophy and science of music in ancient Greece*. *Nexus Network Journal*, Lippman, E. A. (1963). *The sources and development of the ethical view of music in ancient Greece*. *The Musical Quarterly*, 49(2), 188-209. 6(1), 17-29.
- Potter, D. (Ed.). (2004). *Foreign Intelligence and Information in Elizabethan England: Volume 25: Two English Treatises on the State of France, 1580-1584 (Vol. 25)*. Cambridge University Press.

- Prasad, R. C. (1980). *Early English travellers in India: a study in the travel literature of the Elizabethan and Jacobean periods with particular reference to India*. Motilal Banarsidass Publ..
- Rabinowitz, N. S. (2008). *Greek tragedy*. John Wiley & Sons
- RICCUCCI, M., & RYDELL, J. (2017). *Bats in the Florentine Renaissance: from darkness to enlightenment (Chiroptera)*. *Lynx, series nova*, 48.
- Ridgway, B. S. (1999). *Prayers in Stone: Greek Architectural Sculpture (c. 600-100 BCE) (Vol. 63)*. Univ of California Press.
- Riggs, D. (1989). *Ben Jonson: a life*. Harvard University Press.
- Rindel, J. H. (2013). *Roman theatres and revival of their acoustics in the ERATO project*. *Acta acustica united with acustica*, 99(1), 21-29.
- Robertson, D. S., & Robertson, D. S. (1969). *Greek and Roman architecture*. Cambridge University Press.
- Roisman, H. M. (2021). *Tragic Heroines in Ancient Greek Drama*. Bloomsbury Publishing.
- Salkeld, D. (1993). *Madness and Drama in the Age of Shakespeare*. Manchester University Press.
- Schiller, F., & Von Goethe, J. W. (1877). *Correspondence between Schiller and Goethe, from 1794 to 1805 (Vol. 1)*. G. Bell.
- Schmidt, G. (Ed.). (2013). *Elizabethan translation and literary culture (Vol. 36)*. Walter de Gruyter.
- Schnusenberg, C. C. (2017). *The Relationship between the Church and the Theatre*. Wipf and Stock Publishers.
- Schoch, R. (2004). *Theatre and mid-Victorian society, 1851-1870*. In *The Cambridge History of British Theatre: Volume 2 1660 to 1895 (pp. 331-351)*. Reader, Cambridge University Press.
- Sear, F. (2006). *Roman theatres: an architectural study*. OUP Oxford.
- Segal, A. (1995). *Theatres in Roman Palestine and Provincia Arabia (Vol. 140)*. Brill.
- Seneca, L. A. (1992). *Seneca: The Tragedies (Vol. 2)*. JHU Press.
- Shakespeare, W. (2017). *The Rape of Lucrece by William Shakespeare-Delphi Classics (Illustrated) (Vol. 61)*. Delphi Classics.
- Shanahan, J. (2008). *Ben Jonson's "Alchemist" and Early Modern Laboratory Space*. *Journal for Early Modern Cultural Studies*, 35-66.
- Staley, G. A. (2009). *Seneca and the Idea of Tragedy*. Oxford University Press.

- Stirling, B. (1968). *The Shakespeare sonnet order: poems and groups*. Univ of California Press.
- Storey, I. C., & Allan, A. (2014). *A guide to ancient Greek drama (Vol. 4)*. John Wiley & Sons.
- Styan, J. L. (1983). *Modern Drama in Theory and Practice: Volume 3, Expressionism and Epic Theatre (Vol. 3)*. Cambridge University Press.
- Tabassum, R. (2018). *Family and sexuality in Harold Pinter's The Birthday Party and The Homecoming (Doctoral dissertation, BRAC University)*.
- Tarrant, R. J. (1995). *Greek and Roman in Seneca's tragedies*. *Harvard Studies in Classical Philology*, 97, 215-230.
- Tasso, T. (1887). *The Jerusalem Delivered, of Torquato Tasso*. Bell & Sons.
- Tasso, T. (1987). *Jerusalem delivered: an English prose version*. Wayne State University Press.
- Trinacty, C. V. (2014). *Senecan tragedy and the reception of Augustan poetry*. Oxford University Press, USA.
- Ulrich, R. B., & Quenemoen, C. K. (Eds.). (2013). *A companion to Roman architecture*.
- Urban, A. (2014). *William Shakespeare's "United" Kingdom: Henry V's Captains and the Dawn of Empire*.
<https://www.youtube.com/watch?v=xghIK8Af6rc&t=1271s>
- Valavanis, P., Dimakis, N., & Dimitriadou, E. (2019). *Βιώνοντας τον δημόσιο χώρο στην αρχαία Ελλάδα (6ος-1ος αι. π. Χ). Δρόμοι, πλατείες και ελεύθεροι ανοιχτοί χώροι στις πόλεις, τα ιερά και τα νεκροταφεία*. *Athens University Review of Archaeology (AURA)*, 2, 161-171.
- Velek, M. (2008). *Vitruvius' De Architectura in context*.
- von Goethe, J. W. (1995). *The Sorrows of Young Werther; Elective Affinities; Novella (Vol. 11)*. Princeton University Press.
- Welch, K. E. (2007). *The Roman amphitheatre: from its origins to the Colosseum*. Cambridge University Press.
- Wassell, S. R. (2008). *Andrea Palladio (1508-1580)*. *Nexus Network Journal*, 10(2), 213-226.
- Wharton, T. F., & Mayersen, D. (1988). *Moral Experiment in Jacobean Drama*. Springer.
- Willett, J. (2015). *Brecht in context*. Bloomsbury Publishing.
- Woods, K. (2013). *Witchcraft plays 1587-1635: a psychoanalytical approach (Doctoral dissertation, Loughborough University)*.
- Worsley, G. (2007). *Inigo Jones and the European classicist tradition*. Paul Mellon Ctr for Studies.

- Wright, L. B. (1979). *Shakespeare's theatre and the dramatic tradition*. MIT Press.
- Yoshitake, R. (2021). *Building technique of the Theater at ancient Messene*. *Japan Architectural Review*, 4(3), 515-532.
- Zucker, A., & Farmer, A. (2006). *Localizing Caroline Drama: Politics and Economics of the Early Modern English Stage, 1625-1642*. Springer.
- Αβούρη, Π. (2008). *Ο ρόλος της Ηλέκτρας σε σχέση με το θέμα της μητροκτονίας όπως αναπτύσσεται σκηνικά στις προσεγγίσεις του Δημήτρη Ροντήρη, του Καρόλου Κουν, του Ανδρέα Βουτσινά, του Μιχαήλ Μαρμάρινου και του Δημήτρη Μαυρίκιου (Doctoral dissertation)*.
- Αγγελή, Α. (2001). *Θέατρο στο ορφανοτροφείο (Bachelor's thesis)*.
- Αγραφιιώτης, Θ. (2007). *Το νεοελληνικό θέατρο σκιών ως μέσο αγωγής των μαθητών της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης: χριστιανοπαιδαγωγική θεώρηση (Doctoral dissertation, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (ΑΠΘ). Σχολή Θεολογική. Τμήμα Θεολογίας)*.
- Αδαμίδου, Α. Σ. (2020). *Διασκευές έργων του Σαίξπηρ για παιδιά: Όνειρο Καλοκαιρινής Νύχτας (No. GRI-2020-27505)*. Aristotle University of Thessaloniki.
- Αθήνη, Α., & Ξούριας, Ι. (2016). *Ο Νεοελληνικός Διαφωτισμός (αρχές 18ου αιώνα-1830): χαρακτηριστικά, φάσεις και βασικοί εκπρόσωποι*.
- Αλεξάκη, Α. Σ. (2015). *Η μεταφρασιολογική προσέγγιση της τραγωδίας Άμλετ του Ουίλλιαμ Σαίξπηρ με βάση τη νεοελληνική μετάφραση του Ιακώβου Πολυλά (Doctoral dissertation, Ιόνιο Πανεπιστήμιο. Σχολή Ιστορίας και Μετάφρασης-Διερμηνείας)*.
- Αλεξανδρόπουλος, Χ. (2006). *Η τραυματολογία στην Αρχαία Ελλάδα: από τον Όμηρο έως τον Ξενοφώντα (Doctoral dissertation, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών (ΕΚΠΑ). Σχολή Επιστημών Υγείας. Τμήμα Ιατρικής. Τομέας Χειρουργικής. Εργαστήριο Πειραματικής Χειρουργικής και Χειρουργικής Έρευνας ΝΣ ΧΡΗΣΤΕΑΣ)*.
- Αλτουβά, Α. (2016). *Το ελισαβετιανό θέατρο*.
- Tigner, A. L. (2012). *The Spanish actress's art: improvisation, transvestism, and disruption in Tirso's El vergonzoso en palacio*. *Early Theatre*, 15(1), 167-190.
- Ανδράλης, Γ. (2014). *Η διατύπωση της ογκομετρικής αντίληψης του κτισμένου περιβάλλοντος με το λεξιλόγιο της γεωμετρίας*.
- Ανθολογία λατινικού επιγράμματα, Τρομάρας Λεωνίδα, Κεφ: 5, LUCIUS ANNAEUS SENECA (iunior) (4 π.Χ. -65 μ.Χ.). Σελ 3
- Αντωνοπούλου, Α. (2021). *Κοινωνία, ιστορία και θέατρο: η αποτύπωση των κοινωνικών εξεγέρσεων στο νεοελληνικό θέατρο (Doctoral dissertation, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου. Καλών Τεχνών. Θεατρικών Σπουδών)*.
- Αρβανίτη, Π. (2013). *Το βιβλίο και οι βιβλιοθήκες στηναρχαιότητα (Doctoral dissertation)*.

- Βαγενά, Χ. Γ. (2010). *Το όνειρο στην αρχαία ελληνική τραγωδία* (No. GRI-2010-5754). Aristotle University of Thessaloniki.
- Βαξεβάνης, Γ. Α. (2021). *Ρομαντισμός και συνέχεια της αστικής επανάστασης* (No. GRI-2021-31336). Aristotle University of Thessaloniki.
- Βασιλειάδου, Ε. (2017). *Θεατρική αρχιτεκτονική-στοιχεία οπτικής οργάνωσης*.
- Βασιλειάδου, Κ. Ε. (2002). *Το ιστορικό και κοινωνικό περιβάλλον στο οποίο αναπτύχθηκαν το κρητικό και το ιταλικό αναγεννησιακό μανιεριστικό θέατρο* (No. GRI-2003-044). Aristotle University of Thessaloniki.
- Βελένη, Π. Α. (2010). *Θέατρο και θέαμα στην αρχαία Μακεδονία*. *Φιλολογος*, (141), 451-464.
- ΒΕΛΕΝΗΣ, Γ. (2018). *Έμπνευση και δημιουργία στη βυζαντινή αρχιτεκτονική*. *Δελτίον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας*, 39, 67-82.
- Βελισιώτης, Α. Β. (2014). *Η αντίληψη της ακουστικής σε αίθουσες μελοδράματος* (Bachelor's thesis).
- Βέργα-Αποστολίδου, Σ. (2017). *Τα ανθρώπινα όρια και το τραγικό στοιχείο στον Αγαμέμνονα και στον Οιδίποδα Τύραννο του Σοφοκλή* (Doctoral dissertation, Πρόγραμμα Ιστορίας, Σχολή Νομικών και Κοινωνικών Επιστημών, Πανεπιστήμιο Νεάπολις Πάφου).
- Βιβιλάκης, Ι. (1996). *Η ΘΕΑΤΡΙΚΗ ΟΡΟΛΟΓΙΑ ΣΤΟΥΣ ΠΑΤΕΡΕΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ. ΣΥΜΒΟΛΗ ΣΤΗ ΜΕΛΕΤΗ ΤΗΣ ΣΧΕΣΕΩΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΚΑΙ ΘΕΑΤΡΟΥ* (Doctoral dissertation, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών (ΕΚΠΑ). Σχολή Φιλοσοφική. Τμήμα Θεατρικών Σπουδών).
- Βούβαρης, Π. (2016). *Εισαγωγή στη μορφολογική ανάλυση της τονικής μουσικής*.
- Βουρκουτιώτη, Β., & Αντωνίνης, Ι. (2014). *Θεατρική ενδυματολογία*.
- Βρούτση, Ι. (2015). *Νεοελληνικό χρονογράφημα: η γέννηση και η διαμόρφωση ενός λογοτεχνικού είδους στον κόσμο του Τύπου* (Doctoral dissertation, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών (ΕΚΠΑ). Σχολή Φιλοσοφική. Τμήμα Φιλολογίας. Τομέας Νεοελληνικής Φιλολογίας).
- Βρυνιώτη, Μ. (2016). *Το μυθικό αρχέτυπο και η λειτουργία του ονόματος στο " Προξενιό της Αντιγόνης" του Β. Ζιώγα, στα έργα " Οιδίπους–Αντι-Οιδίπους", " Σχέδιο για Ιφιγένεια–Σχέδιο για Ηλέκτρα" του Γ. Βέλτσου & στα έργα " Χρύσιππος" & " Φαέθων" του Δ. Δημητριάδη* (Doctoral dissertation).
- Γαρούφος, Γ. (2020). *Έλεγχος των μετακινήσεων του βόρειου κίονα του πρόπυλου της Βιβλιοθήκης του Αδριανού με την δημιουργία τρισδιάστατου μοντέλου*.
- ΓΕΩΡΓΙΟΥ, Σ. (2019). *Μεταγραφή αρχαίων μύθων στο σύγχρονο ελληνικό θέατρο. Η Κλυταιμνήστρα στο έργο του Ιάκωβου Καμπανέλλη και του Ανδρέα Στάικου*.

- Γιαννόπουλος, Γ. (2014). *Πως η τεχνολογία και το διαδίκτυο βοηθούν στην εξέλιξη του θεάτρου*.
- Γιωργάς, Π. (2021). *Γυναίκες πρόσφυγες στην αρχαία ελληνική τραγωδία*.
- Γκάρτζιου-Τάττη, Α. (2016). *Η καταγωγή της τραγωδίας και του αττικού θεάτρου*. *Επιστημονική Επετηρίδα Τμήματος Φιλολογίας*, 39.
- Γκούμα, Π. Ι. (2014). *Διερεύνηση του προσανατολισμού του αρχαίου θεάτρου των Δελφών* (Bachelor's thesis).
- Γραμματάς, Θ. (1992). *Η ελληνική εκδοχή στο «θέατρο του παραλόγου»*. *Σύγκριση*, 4, 10-16.
- Γραμματάς, Θ. (1993). *Μεταπολεμικό Ελληνικό Θέατρο Συνθήκες Πρόσληψης και Μηχανισμοί Αφομοίωσης του Ξένου Προτύπου*. *Σύγκριση*, 5, 14-32.
- Γρηγορούδη, Α. Μ. (2011). *Σύγχρονες Σαιζπηρικές Διασκευές: Ο Γυναικείος Λόγος και η Οικειοποίηση του Σαίξπηρ (Οφηλία-Δυσδεμόνα)* (No. GRI-2012-8064). Aristotle University of Thessaloniki.
- Γώγος Σ & Πετράκου Κ, (2012) *λεξικό του αρχαίου θεάτρου*, εκδόσεις Μίλητος.
- Δεδούσης, Κ. (2008). *Η παραδοσιακή μουσική στο θέατρο σκιών*.
- Δελβερούδη, Ε. Α. (2016). *Δημήτρης Σπάθης, Από τον Χορτάση στον Κουν. Μελέτες για το νεοελληνικό θέατρο*, επιμέλεια Νικηφόρος Παπανδρέου, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 2015, 825 σ. Σκηνή, (8), 98-112.
- Δελγκωστοπούλου, Κ. (2004). *Ιταλική αναγέννηση και Ελλάδα: το φως του Απόλλωνα* (Bachelor's thesis).
- Δεμέστιχα, Α. (2013). *Η θεατρική ζωή στην Αθήνα την εποχή του Γεωργίου του Α' (1864-1900): Οι παραστάσεις* (Doctoral dissertation, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών (ΕΚΠΑ). Σχολή Φιλοσοφική. Τμήμα Θεατρικών Σπουδών).
- Δημοπούλου, Α. (2016). *Η πρόσληψη των άγγλων συγγραφέων του 20ου αιώνα στην Ελλάδα: 1945-2000* (Doctoral dissertation, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών (ΕΚΠΑ). Σχολή Φιλοσοφική. Τμήμα Θεατρικών Σπουδών).
- Διαμαντής, Α. (2014). *Το αρχαιοελληνικό δράμα στη δυτικοευρωπαϊκή όπερα του νεοκλασικισμού στο μεσοπόλεμο: τα παραδείγματα των Arthur Honegger, Darius Milhaud και Ιγκόρ Στραβίνσκυ* (Doctoral dissertation, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών (ΕΚΠΑ). Σχολή Φιλοσοφική. Τμήμα Μουσικών Σπουδών).
- Δρούγου, Σ. (2008). *Το θέατρο στην αρχαία Μακεδονία*. *Φιλολογος*, (134), 586-592.
- Ζουπάνου, Α. (2012). *Οι σκηνοθεσίες των αριστοφανικών κωμωδιών του Αλέξη Σολομού με το Εθνικό Θέατρο στο Φεστιβάλ της Επιδαύρου από το 1957 έως το 1973* (Doctoral dissertation).

- Θεοδωρόπουλος, Α. (2010). *Ο Μίμος στην αρχαιότητα: αρχαιολογικά ευρήματα (Doctoral dissertation)*.
- Ιατρίδου, Μ. (2016). *Ο αυλητής και ο ρόλος του στο αρχαίο δράμα: μια ματιά στα αρχαιολογικά ευρήματα (Doctoral dissertation)*.
- Ιωάννου, Μ. (2019). *Τα καθιστικά των δημοσίων υπαίθριων χώρων ως έκφραση της αστικής ζωής. Μια πρόταση για την βελτίωση του αστικού εξοπλισμού με σύγχρονες τεχνολογίες (Doctoral dissertation, Πρόγραμμα στην Αρχιτεκτονική Τοπίου, Σχολή Αρχιτεκτονικής, Μηχανικής και Γεωπεριβαλλοντικών Επιστημών, Πανεπιστήμιο Νεάπολις Πάφου)*.
- Καγγελάρη, Δ. (2004). *Ελληνική σκηνή και θέατρο της ιστορίας 1936-1944: οι θεσμοί και οι μορφές (Doctoral dissertation, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (ΑΠΘ). Σχολή Φιλοσοφική. Τμήμα Φιλολογίας)*.
- Κακουδάκη Γ – Απέργη Π, 2011.
- Κακριδής, Ι. Θ. (1987). Φως και σκοτάδι στους " Πέρσες" του Αισχύλου. *Φιλολογος*, (48), 108-116.
- Κακριδώνη, Α. (2017). *Η εκπαίδευση στην αρχαία Ελλάδα και πώς αυτή αντικατοπτρίζεται στην αρχαία ελληνική τραγωδία*.
- Καλαμπόκα, Κ. (2017). *Το αρχαίο θέατρο, ο ρόλος των χορηγών και η προσφορά του απελεύθερου Γάιου Ιουλίου Ζωΐλου στην Αφροδισιάδα (Doctoral dissertation)*.
- Καλαποδά, Μ. (2015). *Ο διδακτικός ρόλος του αρχαίου θεάτρου*.
- Καμάρης, Γ. (2012). *Μελέτη ακουστικής κλειστών χώρων και ηλεκτροακουστικής εγκατάστασης με έμφαση στην ηχώ (Doctoral dissertation)*.
- Καραγιάννη, Β. (2017). *Η χρήση της κούκλας ως εργαλείο στα χέρια του εκπαιδευτικού για τον σχεδιασμό και την υλοποίηση ενός διαθεματικού σχεδίου εργασίας στην Προσχολική εκπαίδευση*.
- Καρακάση, Α., Σπυριδοπούλου, Μ., & Κοτελίδης, Γ. (2016). *Νέες ποιητικές: Ρομαντισμός, Ρεαλισμός, Νατουραλισμός*.
- Καρακάσης, Δ. Ν. (2021). *Οι διακυμάνσεις της ψυχικής κατάστασης στο θέατρο του Σοφοκλή και του Σαίξπηρ. Θεολογική και ψυχολογική προσέγγιση (No. GRI-2021-30058). Aristotle University of Thessaloniki*.
- Καρέλλη, Δ. (2018). *Το μοτίβο της ασυλίας στην αρχαία Ελληνική τραγωδία και η αποτύπωσή του στην αγγειογραφία της κλασικής εποχής*.
- Κασσέτα, Τ. (2011). *Ο γαλλικός ρεαλισμός και νατουραλισμός στην ελληνική πεζογραφία στα τέλη του 19ου και στις αρχές του 20ου αιώνα: αφηγηματικές τεχνικές (Doctoral dissertation)*.

- Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών (ΕΚΠΑ). Σχολή Φιλοσοφική. Τμήμα Γαλλικής Γλώσσας και Φιλολογίας).
- Κατσάμπουλας, Α. Θ. (2011). *Ιστορική αναδρομή και πολεοδομική εξέλιξη της πόλεως των Πατρών (Bachelor's thesis)*.
- ΚΑΤΣΑΡΟΣ, Δ. (2018). *Δημιουργία ντοκιμαντέρ με θέμα: Το αρχαίο θέατρο της Επιδαύρου*.
- Καράση, Α. Μ. (2012). *Ακουστική των Αρχαίων Θεάτρων (Bachelor's thesis)*.
- Καυάλης, Γ. (2018). *Τα Βαλκάνια στη σκέψη της γενιάς του 30*.
- Κέμος, Α. Ι. (2012). *Μαθηματική προτυποποίηση της διαδικασίας επούλωσης τραυμάτων (Bachelor's thesis)*.
- Κεραμάρη, Ε. (2019). *Η ενδυμασία στην αρχαία κωμωδία: εξέλιξη, κωμική χρήση και σκηνική λειτουργία: μία χαρακτηριστική προσέγγιση (Doctoral dissertation, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών (ΕΚΠΑ). Σχολή Φιλοσοφική. Τμήμα Φιλολογίας. Τομέας Κλασσικής Φιλολογίας)*.
- Κόγια, Α. (2019). *Φόνοι συγγενικών προσώπων στην αρχαία ελληνική τραγωδία*.
- Κολλυρόπουλος, Κ. (2021). *Υδραυλικά χαρακτηριστικά αποχετευτικών συστημάτων αρχαίων ελληνικών θεάτρων: βιώσιμες τεχνικές μέθοδοι και μοντέλα αποστράγγισης (Doctoral dissertation, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο (ΕΑΠ). Σχολή Θετικών Επιστημών και Τεχνολογίας)*.
- Κολοβός, Θ. (2011). *Πορτρέτα και αγάλματα αρχαίων Ελλήνων δραματικών ποιητών (Doctoral dissertation)*.
- Κοντογουλίδου, Μ. Θ. (2011). *Η δραματουργία της Ισπανίας και των ισπανόφωνων χωρών της Λατινικής Αμερικής στην ελληνική σκηνή κατά την πρώτη δεκαετία του 21ο αιώνα (No. GRI-2011-7268). Aristotle University of Thessaloniki*.
- Κότσια, Β. (2019). *Ο Ρόλος των Θεών στην Αρχαία Ελληνική Τραγωδία: οι περιπτώσεις των έργων «Αγαμέμνων» του Αισχύλου, «Ηλέκτρα» του Σοφοκλή και «Ιφιγένεια η εν Αυλίδι» του Ευριπίδη*.
- Κουκούτας, Μ. Π. (2017). *Ακουστική μελέτη αρχαίου θεάτρου Άργους*.
- Κουλέτσου, Δ. (2019). *Σχολικό Θέατρο, Ιστορία & Κοινωνία: Ανάλυση Κειμένων κατά το Μεσοπόλεμο και τη Μεταπολεμική Περίοδο*.
- Κουτσογιάννης, Α. (2022). *Το θέατρο σκιών στη Θεσσαλονίκη (1912-1940) (Doctoral dissertation, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (ΑΠΘ). Σχολή Καλών Τεχνών. Τμήμα Θεάτρου)*.
- Κουτσονίκα, Α. Α., Σάρλας, Κ., & Αησιλιάου, Τ. (2016). *Μουσική και αρχιτεκτονική*.

- Κράλλια, Ε. (2021). *Ιχνηλατώντας μουσικά τοπία: διερευνήσεις-προσεγγίσεις στην έννοια και τις μορφές του μουσικού θεάτρου*.
- Κυριακός, Κ. (2012). *Ο νεαρός σκηνοθέτης κύριος Κάρολος Κουν (1939-1942)*. Σκηνή, (4), 16-56.
- Κύρκου, Ε., & Ρούσση, Φ. (2011). *Αρχαίο ελληνιστικό θέατρο Οινιάδων*.
- Κωνσταντινάκου, Π. (2013). *Η σκηνογραφία στην Ελλάδα του μεσοπολέμου (Doctoral dissertation, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (ΑΠΘ). Σχολή Καλών Τεχνών. Τμήμα Θεάτρου)*.
- Κωνσταντινάκου, Π. (2014). *Υπαίθριες σκηνές της αναβίωσης του αρχαίου δράματος στην Ελλάδα ως το 1940 (α): η περιπέτεια του χώρου*. Σκηνή, (6), 2-48.
- Κωσταρά, Ε. (2013). *Καβάφης και Αρχαίο Θέατρο (Doctoral dissertation)*.
- Κωτσίνης, Χ. (2020). *Δημιουργική Γραφή και Θέατρο στην Εκπαίδευση: τεχνικές Θεάτρου του Καταπιεσμένου με στόχο τη Δημιουργική Γραφή*.
- Λαμινή, Ι. (2019). *Αισχύλου Ορέστεια: από τους δικηφόρους στους δικαστές*.
- Λαμπάκη, Α. (2013). *Τα αρχαία ελληνικά θέατρα ως χώρος ίδρυσης γλυπτών και επιγραφών (Doctoral dissertation, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων. Σχολή Φιλοσοφική. Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας)*.
- Λέκκα, Π. (2017). *Το σχολικό θέατρο στη περίοδο του Μεσοπολέμου (Doctoral dissertation, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας. Τμήμα Νηπιαγωγών)*.
- Λεφακίνη, Β. Α. (2020). *Η επιρροή της γεωμετρίας στη σχεδίαση των αρχαίων ελληνικών θεάτρων: αναφορά σε αυτοματισμούς-λογισμικά που υποστηρίζουν την διαδικασία σχεδιασμού*.
- Λιναρδάκη, Α. (2017). *Αγγεία της Κάτω Ιταλίας και θέατρο (Doctoral dissertation)*.
- Μαγουλιώτης, Β. Α. (2013). *Κινητά στέγαστρα θεατρικών χώρων: βασικές αρχές & ένα παράδειγμα εφαρμογής σε υπάρχον κτήριο (Bachelor's thesis)*.
- Μαθιουδάκη, Α. *Θέατρο σκιών και πολιτική μεταβολή στην Αθήνα του Μεσοπολέμου*.
- Μάκρας, Μ. Χ. (2019). *Αρχαία ελληνικά θέατρα με ευθύγραμμο εδώλαιο: οι αρχιτεκτονικοί και οικονομικοί παράγοντες που επηρέασαν την μορφή τους*.
- Μαλάμου, Μ. (2010). *Τα προσωπεία του Διονύσου: η Θυμέλη του Αγγέλου Σικελιανού και το αρχαίο δράμα (Doctoral dissertation, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών (ΕΚΠΑ). Σχολή Φιλοσοφική. Τμήμα Φιλολογίας. Τομέας Νεοελληνικής Φιλολογίας)*.
- Μαμάτα, Χ. Α. (2014). *Ελληνιστικά Επιγράμματα για το δράμα-θέατρο (No. GRI-2015-13615). Aristotle University of Thessaloniki*.
- Μάνθιος, Γ. (2009). *Πολεοδομική εξέλιξη της πόλης της Ζακύνθου*.

- Ματράκα, Α. (2019). *Ανάλυση επιλεγμένων μοτίβων εικονοποιίας στους "Επτά επί Θήβας" του Αισχύλου (Doctoral dissertation)*.
- Μαυραειδοπούλου, Ε. (2017). *Ηπολεοδομία της Περγάμου κατά την ελληνιστική περίοδο*.
- Μαυρομούστακος, Π. (2018). «Η Διεθνική θεατρική επανάσταση των Δελφών»: βιβλιοκρισία στο: *Ευθαλία Παπαδάκη, Πίσω από το Πέπλο της Ωραιότητας. Ο Μυστικός Κόσμος της Εύας και του Άγγελου Σικελιανού*, εκδ. Μουσείου Μπενάκη, Αθήνα 2018, 348 σ. Σκηνή, (10), 186- 188.
- Μαυροπούλου, Θ. (2007). *Οι παραστάσεις του Σαϊζπην και οι κοινωνικές και εθνικές ζυμώσεις στην Ελλάδα (1900-1950) (Doctoral dissertation, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (ΑΠΘ). Σχολή Φιλοσοφική. Τμήμα Αγγλικής Γλώσσας και Φιλολογίας. Τομέας Αγγλικής Λογοτεχνίας)*.
- Μεγάλοι δραματουργοί του ελισαβετιανού θεάτρου*.
- Μεγαρίτου, Μ. (2014). *Le theatre hors les theatres: όταν το θέατρο εγκαταλείπει τις αίθουσες*.
- Μενδρινού, Ι. (2016). *Το ελληνικό θέατρο για ανήλικους θεατές στο τελευταίο τέταρτο του 20ου αιώνα (Doctoral dissertation, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών (ΕΚΠΑ). Σχολή Επιστημών Αγωγής. Τμήμα Παιδαγωγικό Δημοτικής Εκπαίδευσης. Τομέας Ανθρωπιστικών Σπουδών)*.
- Μηναΐδη, Χ. (2002). *Η γυναίκα στο θέατρο του Marcel Ayme (Doctoral dissertation, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών (ΕΚΠΑ). Σχολή Φιλοσοφική. Τμήμα Γαλλικής Γλώσσας και Φιλολογίας)*.
- Μηνιώτη, Ν. (2016). *Επτά επί Θήβας και Αντιγόνη ως ενιαία παράσταση στο Φεστιβάλ των Συρακουσών (1924). Παρουσίαση και ερμηνεία*. Σκηνή, (8), 30-57.
- Μητσιαδου, Ο. (2018). *Ο ρόλος των σιωπών και των αποσιωπήσεων στην αρχαία ελληνική τραγωδία: Αισχύλου Προμηθεύς Δεσμώτης, Σοφοκλή Οιδίπους Τύραννος, Ευριπίδη Ιππόλυτος*.
- Μητσούλας, Σ. (2014). *Εικόνα, ήχος και θεατής στο θέατρο του Robert Wilson: " Οδύσσεια"*.
- Μιμιλίδου, Ε. (2018). *Η αρχαία ελληνική τραγωδία στο θέατρο της σιωπής (Doctoral dissertation)*.
- Μιχαλοπούλου, Α. (2012). *Το οιδιπόδειο σύμπλεγμα στην ψυχαναλυτική θεωρία της λογοτεχνίας και η πρόσληψη του Μύθου του Οιδίποδα στη νεότερη δραματουργία και τον κινηματογράφο: Jean Cocteau " Καταχθόνια μηχανή" και Pier Paolo Pasolini " Οιδίπους τύραννος" (Doctoral dissertation)*.
- Μονιούδη-Γαβαλά, Θ. (2016). *Η πόλη της κλασικής περιόδου*.

- Μόσχος, Ι. (2012). *Ο Ερρίκος Ίψεν στην ελληνική σκηνή: από την πρώτη παράσταση ως το τέλος του 20ου αιώνα (1894-2000) (Doctoral dissertation, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (ΑΠΘ). Σχολή Καλών Τεχνών. Τμήμα Θεάτρου).*
- Μουρατίδης, Σ. Π. (2019). *Η μουσική και η κίνηση στην Αρχαία Ελλάδα.*
- Μουρρέτου, Π. Α. (2013). *Το νεοελληνικό θέατρο ως σύστημα αισθητικής επικοινωνίας (Bachelor's thesis).*
- Μουστάκα, Τ. Γ. (2020). *Η δικαιοσύνη στις τραγωδίες του Σενέκα.*
- Μπαλαμπέκου, Σ., & Αναγνώστου, Κ. (2017). *Ακουστική μελέτη σε κλειστά θέατρα στην περιοχή των Αθηνών.*
- Μπαμπαλής, Χ. (2017). *Η σχέση Ελληνισμού και Ρωμαίων κατά την περίοδο της Ρωμαιοκρατίας (146 π. Χ.-395 μ. Χ.) σε πνευματικό και πολιτιστικό επίπεδο.*
- Μπαρμπάκη, Μ. (2016). *Η μουσική στο ελληνικό θέατρο το β' μισό του 19ου αιώνα.*
- Παράντζα, Σ. Α. (2021). *Αρχαίο Ελληνικό δράμα και Opera seria: μία επίτομη αναζήτηση κοινών δομικών και μορφολογικών στοιχείων που απαντώνται στα δύο αυτά είδη δραματικής έκφρασης και πιθανές επιδράσεις του πρώτου στη δεύτερη.*
- Μπαρμπαρούσης, Γ. (2011). *Οι φιλοσοφικές απόψεις του Χριστόδουλου Παμπλέκη στο πλαίσιο του νεοελληνικού Διαφωτισμού (Doctoral dissertation, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών (ΕΚΠΑ). Σχολή Φιλοσοφική. Τμήμα Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας).*
- Μπιλιάνη, Α. (2019). *Συμβολή στην μελέτη της μετακλασικής τραγωδίας: τα αποσπάσματα TrGF ad. 667a Μήδειασαυρική? (P. Lit. Lond. 77) και TrGF ad. 649 Έκτωρ? (Doctoral dissertation).*
- Μπόμπολα, Κ. (2021). *Ηπολιτική κωμωδία μετά τον Αριστοφάνη.*
- Μπουγιέσης, Σ. (2020). *Εφαρμογή της μεθόδου εικονικών πηγών για τον υπολογισμό του ολικού ακουστικού πεδίου στο θέατρο της Επιδαύρου.*
- Μπουρμπούλα, Μ. (2012). *Επιλεκτική επεξεργασία δεδασκομένων από την αρχαιομετρική έρευνα στην περιοχή της αρχαίας Μαντίνας (Doctoral dissertation).*
- Νάσκος, Δ. (2011). *Η ηθική διάσταση της μουσικής στην αρχαία Ελλάδα.*
- Νεγρίν, Ν. (2016). *Η Αρχιτεκτονική ως σκηνοθέτις.*
- Νικολέτα, Ε. (2017). *Ζωντανεύοντας την αρχαία τέχνη στο νηπιαγωγείο.*
- Νταρακλίτσα, Ε. (2014). *Η πρόσληψη της ιταλικής δραματουργίας του 20ου αιώνα στην Ελλάδα κατά την περίοδο 1900-1940 (Doctoral dissertation, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου. Σχολή Καλών Τεχνών. Τμήμα Θεατρικών Σπουδών).*

- Ντόβα, Μ. (2020). *Το θέατρο-στάδιο και το ρωμαϊκό ωδείο της Πάτρας και η σημασία τους για τη ρωμαϊκή αποικία.*
- Ορφανού, Ε. (2014). *ΗΕλληνική οπερέτα και η προσφιλής της θεματολογία.*
- Ουγιάρου, Σ. (2019). *Καταγράφοντας την άυλη πολιτιστική κληρονομιά του τόπου μας: Θεσσαλία.*
- Παναγουλόπουλος, Ζ. (2021). *Θουκυδίδης και Αριστοφάνης. Η συμβολή της αρχαίας ελληνικής γραμματείας στη Διεθνή Πολιτική Θεωρία: μία αναστοχαστική προσέγγιση.*
- Παπαγεωργίου, Π. (2011). *Θέατρο και πολιτική στον Δάντη και τον Σεφέρη: σημειολογική ανάλυση (Doctoral dissertation, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (ΑΠΘ). Σχολή Φιλοσοφική. Τμήμα Ιταλικής Γλώσσας και Φιλολογίας).*
- Παπαγιαννοπούλου, Α. (2020). *Ευριπίδου Κύκλωψ.*
- Παπαδάκου, Θ. (2015). *Ο Ίναχος του Σοφοκλή (Doctoral dissertation).*
- Παπαδόπουλος, Α. Α. (1925). *Τοθρησκευτικόνθέατρον των Βυζαντινών.*
- Παπαδοπούλου, Β. Ε. (2019). *Η πρόσληψη του σοβιετικού θεάτρου στην Ελλάδα του Μεσοπολέμου. Σκηνή, (11), 20-80.*
- Παπαηλίου, Ε. (2021). *Ηφιγούρα του στρατιώτη στην Παλαιά, Μέση και ΝέαΚωμωδία.*
- Παπακωνσταντίνου, Χ. Σ. (2016). *Μελέτη Φωτισμού Αρχαίου Θεάτρου Θάσου (No. GRI-2016-17064). Aristotle University of Thessaloniki.*
- Παπανικολάου, Β. (2012). *Ιστορι (ογραφι) κά ζητήματα και θεατρολογικά διλήμματα με αφορμή τη διένεξη του Κωνσταντίνου Χρηστομάνου με τον Κωστή Παλαμά για το ανέβασματης Τρισεύγενης. Σκηνή, (4), 1-15.*
- Παρλάντζα, Στεφανία Αλεξάνδρα. *"Αρχαίο Ελληνικό δράμα και Opera seria: μία επίτομη αναζήτηση κοινών δομικών και μορφολογικών στοιχείων που απαντώνται στα δύο αυτά είδη δραματικής έκφρασης και πιθανές επιδράσεις του πρώτου στη δεύτερη."* (2021).
- Περλιάνη, Κ. (2017). *Ο Διόνυσος και το αρχαίο ελληνικό θέατρο-μια προσπάθεια προσέγγισης (Doctoral dissertation).*
- Πετρίδου, Β., & Ζιρώ, Ό. (2016). *Η τέχνη του Μπαρόκ.*
- Πετρονάκος, Σ. (2009). *Οι επιγραφές του θεάτρου της πόλης της Αρχαίας Επιδαύρου (Doctoral dissertation, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών (ΕΚΠΑ). Σχολή Φιλοσοφική. Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας).*
- Πλαστουργός, Ι. (2016). *Η αναβίωση του αρχαίου θεάτρου στο Teatro Olimpico της Vicenza και το ιστορικό-κοινωνικό περιβάλλον του (Doctoral dissertation).*
- Πλιάκα, Α. (1997). *Στρατηγική διοίκηση σε πολιτιστικούς οργανισμούς: Κρατικό Θέατρο Βορείου Ελλάδος.*

- Ρεΐση, Ν. (2018). *Όψεις δικαίου στις τραγωδίες: Πέρσες του Αισχύλου, Αντιγόνη του Σοφοκλή, Τρωάδες του Ευριπίδη*.
- Ριτσάτου, Κ. (2015). *Αποτυπώματα της παράδοσης στο Νεοελληνικό Θέατρο από τις αρχές της δεκαετίας του 1870 μέχρι τους Βαλκανικούς Πολέμους: μια πρώτη χαρτογράφηση*. Σκηνή, (7), 244-274.
- Σακκούλη, Ι. (2016). *Οι σκηνικές προσεγγίσεις της αρχαίας ελληνικής τραγωδίας από την σκηνοθέτη-ηθοποιό ΑνδίαΚονιόρδου (Doctoral dissertation)*.
- Σαρηγιαννίδη, Κ. (2021). *Αξιοποίηση εγκαταλελειμμένων χώρων της πόλης για θεατρικές παραστάσεις-Το παράδειγμα του Θεάτρου εκτός Θεάτρου*.
- ΣΕΙΡΑΓΑΚΗΣ, Μ. (2011). *Τρεις μεσοπολεμικοί Κύκλωπες*. *Ariadne*, 17, 315-342.
- Σμπήλια, Α. (2020). *Ηεκδίκηση στον " Αγαμέμνονα" του Αισχύλου (Doctoral dissertation)*.
- Σουρλατζή, Χ. (2015). *Μελέτη της ακουστικής των αιθουσών διδασκαλίας του Τμήματος Μουσικής Επιστήμης και Τέχνης και των επιπτώσεων αυτής στη διαδικασία της μάθησης*.
- Σοφιάδου, Κ. (2015). *Ευρωπαϊκή συνείδηση και ελληνική ταυτότητα: η πρόσληψη του αρχαίου δράματος στην Ελλάδα μέσα από σύγχρονες ξένες παραγωγές (1980-2010) (Doctoral dissertation, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών (ΕΚΠΑ). Σχολή Επιστημών Αγωγής. Τμήμα Παιδαγωγικό Δημοτικής Εκπαίδευσης)*.
- Σπάρταλη, Ε. Μ. (2019). *Στοιχεία μαγείας και λαϊκών δοξασιών στην αρχαία ελληνική τραγωδία*.
- Σπυριδάκη, Γ. (2018). *Ο ρόλος και η θέση της γυναίκας στην κωμωδία του Αριστοφάνη*.
- Σπυριδοπούλου, Μ. (2016). *Ο χρυσός αιώνας της Ισπανίας*.
- Σπυριδοπούλου, Μ. (2016). *Το λαϊκό θέατρο στην Ιταλία: Κομέντια ντελ Άρτε*.
- Σπυριδοπούλου, Μ. (2016). *Το λόγιο θέατρο της Αναγέννησης*.
- Σταματοπούλου, Ε. (2017). *Το νεοελληνικό θέατρο στα μεταπολεμικά χρόνια (1944-1967) (Doctoral dissertation, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (ΑΠΘ). Σχολή Καλών Τεχνών. Τμήμα Θεάτρου)*.
- Στόικου, Ν. (2018). *Το Αρχαίο Δράμα στον κατάλογο της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της ΟΥΝΕΣΚΟ*.
- Ταμπάκη, Α., & Αλτουβά, Α. (2016). *Θύελλα και Ορμή: Λέσινγκ, Σίλερ, Γκαίτε*.
- Ταμπάκη, Α., & Αλτουβά, Α. (2016). *Ο γαλλικός κλασικισμός και η τραγωδία*.
- Ταμπάκη, Α., & Αλτουβά, Α. (2016). *Ο Μολιέρος και η κωμωδία*.
- Ταμπάκη, Α., & Αλτουβά, Α. (2016). *Το θέατρο του γαλλικού Διαφωτισμού–II Η κωμωδία από τον Μαριβώ στον Μπωμαρσέ*.

- Ταμπάκη, Α., Σπυριδοπούλου, Μ., & Αλτουβά, Α. (2016). *Ιστορία και δραματολογία ευρωπαϊκού θεάτρου*
- Τζοβλά, Χ., & Χαρατσάρη, Χ. (2012). *Το θέατρο: χώρος κίνησης των βλεμμάτων*.
- Τρέχας, Κ. (2018). *Η λατρεία του Διονύσου ως γενεσιουργός δύναμη του θεάτρου στην αρχαία Αθήνα*.
- Τριβηλού, Χ. (2008). *Ο Δραματικός χώρος στην Ερωφίλη του Γ. Χορτάση (dissertation)*
- Τσακμακίδης, Ι., & Τζιλαλής, Σ. (2017). *Μια 3D έκθεση του αρχαίου ελληνικού και ρωμαϊκού θεάτρου από μια σύγχρονη οπτική γωνία με τη μορφή βίντεο*.
- Τσαλαπάτης, Ν. (2012). *Η εξέλιξη του σκηνικού οικοδομήματος στο αρχαίο ελληνικό θέατρο (Doctoral dissertation)*.
- Τσιάκα, Δ. (2021). *Απόψεις και στάσεις εκπαιδευτικών και μαθητών-φοιτητών ως προς τη Θεατρική Αγωγή και τα καλλιτεχνικά μαθήματα με στόχο την ένταξή τους στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα (Doctoral dissertation, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας. Σχολή Κοινωνικών και Ανθρωπιστικών Επιστημών. Τμήμα Παιδαγωγικό Νηπιαγωγών)*.
- Τσίλλερ, Α. (2011). *Στοιχεία προσωκρατικής φιλοσοφίας στους "Επτά επί Θήβας" του Αισχύλου (Doctoral dissertation)*.
- Τσούπης, Κ. (2022). *Επεξεργασία νερού στην αρχαιότητα*.
- Υπερηφάνου, Θ. Δ. (2014). *Για μια αρχιτεκτονική από φως, στο δρόμο που χάραξε ο Le Corbusier (Master's thesis)*.
- Φέσσα-Εμμανουήλ, Ε. (1990). *Η αρχιτεκτονική του νεοελληνικού θεάτρου: 1720-1940 (Doctoral dissertation, Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο (ΕΜΠ). Τμήμα Γενικό)*.
- Φλεβάρης, Ι. (2018). *Το αρχαίο θέατρο και το αποτύπωμά του στην Δωδεκάνησο*.
- Χάλκου, Α. (2019). *Αρχαιόθεμη νεοελληνική δραματοουργία και τεχνικές του θεάτρου εν θεάτρω (19ος-20ός αιώνας) (Doctoral dissertation)*.
- Χατζηζήση, Ε. (2020). *Η καταλυτική δύναμη του ερωτικού πάθους στην αρχαία ελληνική τραγωδία: μια έρευνα στηριγμένη στις τραγωδίες: Αντιγόνη και Τραχίνιαι του Σοφοκλή και Μήδεια, Ιππόλυτος, Άλκηστη, Ανδρομάχη του Ευριπίδη*.
- Χούντα, Ε. (2019). *Οι νόμοι και η σταθερότητα της πολιτείας στο έργο του Αισχύλου και του Σοφοκλή (Ορέστεια-Αίας-Αντιγόνη)*.
- Χρυσανθόπουλος, Φ. (2009). *Η Πρόσληψη της Μήδειας του Ευριπίδη στη νεοελληνική δραματοουργία (Doctoral dissertation)*.
- Ψαρρού, Χ. (2017). *Ο Βιτρούβιος, το έργο του "De Architectura" και η σχέση του με το αρχαίο θέατρο (Doctoral dissertation)*

Πρόσθετη Βιβλιογραφία

Παπαδοπούλου, Ι. (2020). *Η μουσική στην αρχαία Ελλάδα: όργανα και οργανική μουσική*.

Παπαδοπούλου, Χ. (2021). *Η φιλοδοξία της Ευρωπαϊκής Ένωσης για μια κοινή πολιτιστική πολιτική: Το παράδειγμα του θεάτρου και η Ελλάδα (Doctoral dissertation, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (ΑΠΘ). Σχολή Καλών Τεχνών. Τμήμα Θεάτρου).*

Παπαϊωάννου, Γ. (2021). *Η ζωή και το έργο του Claudio Monteverdi*.

Προύτζου, Μ. Ε. (2008). *Αριστοτέλης (No. GRI-2008-1273). Aristotle University of Thessaloniki*.

Σαραντοπούλου, Φ. (2010). *Ο Αριστοτέλης ως λογοτεχνικός κριτικός του αρχαϊκού έπους και της λυρικής ποίησης (Doctoral dissertation)*.

Σπύρου, Π., & Πάνου, Π. (2019). *Διερεύνηση της αντίληψης της ακουστικής σε θεατρικές σκηνές του 19ου και 20ου αιώνα στην Ελλάδα*.

Σταματίου, Δ. Σ. (2009). *Ψηφιακά θεατρικά σκηνικά: μελέτη υλοποίησης εφαρμογών*.

ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΣ, Σ. (2020). *ΡΟΜΑΝΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙΝΑΤΟΥΡΑΛΙΣΜΟΣ ΣΤΟ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ "ΟΙ ΑΘΛΙΟΙ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ" ΤΟΥ ΙΩΑΝΝΗ ΚΟΝΔΥΛΑΚΗ*.

Σωτήρχου, Φ. (2012). *Σύζευξη θεατρικής και μουσικής αγωγής και η διαθεματική εφαρμογή της στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση σύμφωνα με τις απόψεις του VE Meyerhold (Doctoral dissertation, Ιόνιο Πανεπιστήμιο. Τμήμα Μουσικών Σπουδών)*.

Σωφρονά, Μ. (2020). *Ιστορία του νεοελληνικού θεάτρου από το 1922 έως το 1967*.

Τακτικού, Π. (2018). *Ο διάκοσμος ελληνικών θεάτρων στην ρωμαϊκή εποχή με βάση τα παραδείγματα της Κορίνθου και της Αθήνας (Doctoral dissertation)*.

Τοπαλίδου, Ι. (2020). *Από το θέατρο στον κινηματογράφο: η περίπτωση του σαιξπηρικού έργου Ρωμαίος και Ιουλιέτα*.

Τσάρας, Γ. Ν. (2012). *Θέατρα με δυνατότητα μετασχηματισμού: διερεύνηση παραμέτρων ευελιξίας και προδιαγραφές σύγχρονων χώρων θεάματος (Doctoral dissertation, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (ΑΠΘ). Σχολή Πολυτεχνική. Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών. Τομέας Αρχιτεκτονικού Σχεδιασμού και Αρχιτεκτονικής Τεχνολογίας)*.

Τσελφές, Β., & Παρούση, Α. (2016). *ΘΕΑΤΡΟ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΗ*.

Τσίτσαρη, Ε. Η. (2021). *Η καινοτομία της Αναγέννησης στην τέχνη μέσω των δύο μεγάλων ζωγράφων Leonardo da Vinci και Μιχαήλ Άγγελου: παιδαγωγικές εφαρμογές, ψηφιακό μουσείο.*

Φαρμάκη, Α. (2016). *Το αρχαίο θέατρο της Μεγαλόπολης και το ζήτημα της χρονολόγησής του (Doctoral dissertation).*

Φουρναράκης, Κ. (2015). *Η κωμωδία των " Ερωτομανών γράδων". Λαϊκό θεατρικό δρώμενο κρητικού γάμου το 1864. Estudios Neogriegos. Revista Científica de la Sociedad Hispánica de EstudiosNeogriegos, (17), 9-28.*

ΦΡΑΓΚΟΥΛΗΣ, Χ. (2018). *Η τέχνη του θεάτρου ως μέσο ψυχοθεραπευτικής προσέγγισης, ο ρόλος και η συμβολή του κοινοτικού νοσηλευτή.*

Χασάπη-Χριστοδούλου, Ε. (1997). *Η ΑΡΧΑΙΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ ΣΤΟ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΟ ΔΡΑΜΑ (Doctoral dissertation, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών (ΕΚΠΑ). Σχολή Φιλοσοφική. Τμήμα Θεατρικών Σπουδών).*

Χατζηνικολάκη, Ε. Χ. Κ. (2008). *Μουσική και παιδεία στον Πλάτωνα (No. GRI-2008-1707). Aristotle University of Thessaloniki.*

Χριστοφή, Ν. (2015). *Ο Ανδρέας Βουτσινάς και η αρχαία ελληνική τραγωδία (Doctoral dissertation).*

Ψαρολόγου, Μ., & Κωνσταντινίδου, Μ. (2009). *Το ένδυμα στην κλασική αρχαιότητα και πως αυτό αναπαριστάται στο θέατρο.*

Εικόνες

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Ancient_Greek_theatre_Segesta996.jpg

<https://www.piqsels.com/el/search?q=%CE%91%CE%B8%CE%AE%CE%BD%CE%B1>

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Nafplio,_Greece_-_

[Ancient_Epidaurus_Theatre_Site.jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Ancient_Epidaurus_Theatre_Site.jpg)

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Theatre_of_Herodes_Atticus_20180221.jpg

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:%CE%91%CF%81%CF%87%CE%B1%CE%AF%CE%BF_%CE%B8%CE%AD%CE%B1%CF%84%CF%81%CE%BF_%CE%9C%CE%B5%CF%83%CF%83%CE%AE%CE%BD%CE%B7%CF%82_1.jpg

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Teatro_olimpico_1.jpg

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Modellino_del_teatro_farnese_di_fantirousseau,_xix_secolo.jpg

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Bosra_theatre_cavea_0675.jpg

https://en.wikipedia.org/wiki/Shakespeare%27s_Globe

<https://www.flickr.com/photos/nikonvscanon/6846192342/>

<https://www.flickr.com/photos/jlascar/4517133411>

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Roman_theater_of_Amman_01.jpg

<https://www.geograph.org.uk/photo/2891094>

<https://www.flickr.com/photos/dandiffendale/6706220819>

<https://pixabay.com/el/photos/san-carlo-opera-%CE%BD%CE%AC%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%B7-%CE%B9%CF%84%CE%B1%CE%BB%CE%AF%CE%B1-4699292/>

[https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Royal_Opera_house_\(16678728256\).jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Royal_Opera_house_(16678728256).jpg)

<https://www.rawpixel.com/image/3339369/free-photo-image-tourist-attraction-architecture-amphitheater>

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Academy_of_Music,_Dance_and_Fine_Arts_and_Ancient_Roman_Theatre,_Plovdiv.jpg

<https://www.flickr.com/photos/mharrsch/9486516777>

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:The_Globe_Theatre,_Panorama_Innenraum,_London.jpg

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Roman_theatre_in_Bosra_-_Syria_-_2009.jpg

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Teatro_San_Carlo.jpg

https://viagallica.com/grece/lang_el/ville_kos_-_ville_greco-romaine.htm

<https://pixabay.com/el/photos/aspandos->

<https://pixabay.com/el/photos/%CE%81%CE%89%CE%BC%CE%B1%CE%8A%CE%BA%CE%8C->

<https://pixabay.com/el/photos/%CE%B8%CE%AD%CE%B1%CE%84%CE%81%CE%BF->

<https://pixabay.com/el/photos/%CE%84%CE%BF%CE%85%CE%81%CE%BA%CE%AF%CE%B1-569242/>

<https://www.flickr.com/photos/carolemage/15790095393>

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Merida_Roman_Theatre1.jpg

<https://pixabay.com/el/photos/%ce%b8%ce%ad%ce%b1%cf%84%cf%81%ce%bf->

<https://pixabay.com/el/photos/%ce%b9%cf%83%cf%80%ce%b1%ce%bd%ce%af%ce%b1->

<https://pixabay.com/el/photos/%ce%bc%ce%b5%cf%81%ce%af%ce%b4%ce%b1-estremadura-1437028/>

<https://pxhere.com/en/photo/1221698>

<https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Almagro-Corral-de-Comedias.jpg>

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Northern_Theatre_in_Jerash,_Jordan.jpg

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/5/52/The_Great_Theatre_in_Ephesus%2C

[Turkey.jpg](https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/5/52/The_Great_Theatre_in_Ephesus%2CTurkey.jpg)

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:The_Great_Theatre_in_Ephesus,_Turkey.jpg

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Theatre_of_Dionysus_Acropolis_Athens_Greece.jp

g

<https://www.flickr.com/photos/carolemage/5718840302/>